

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till revidering av straffbestämmelserna om kränkning av integritet och frid samt om ärekränkning

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås att de gällande bestämmelserna om hemfridsbrott, olovlig avlyssning och olovlig observation i 24 kap. strafflagen samt om ärekränkning och kränkning av privatliv i 27 kap. skall revideras och samlas i 24 kap. strafflagen som skall gälla integritet, frid och ära. Genom revideringen preciseras och moderniseras bestämmelserna om hemfrid och ärekränkning, vilka härstammar från förra århundradet, samt utvidgas det straffrättsliga skyddet för privatliv till vissa delar.

Enligt propositionen utgörs fridsbrotten av hemfridsbrott, grovt hemfridsbrott, olovligt intrång och grovt olovligt intrång. Privatlivet skall fortfarande skyddas mot bl.a. obehörigt intrång, oväsen och observation, särskilt på hemfridsskyddade platser. Det område som skyddas av hemfrid skall förbli ungefär detsamma som för närvarande, men det skall definieras i lag noggrannare än för närvarande. De särskilda bestämmelserna om s.k. offentlig hemfrid och ämbetsfrid skall ersättas av nya straffbestämmelser om olovligt intrång. De föreslagna bestämmelserna erbjuder skydd förutom för myndigheter också

bl.a. för affärslägenheter och kontor. Straffbarheten för olovlig observation utsträcks under vissa förutsättningar till att gälla observation av personer som befinner sig också i dessa utrymmen.

Bestämmelserna om avlyssning och upptagning av tal med hjälp av en teknisk anordning skall ingå i paragrafen om olovlig avlyssning. Skyddet för övrig kommunikation skall fortfarande fastställas på basis av bestämmelserna om kränkning av kommunikationshemlighet i 38 kap. strafflagen. En bestämmelse om spridning av information som kränker privatliv skall ersätta den till sakinhållet motsvarande straffbestämmelsen om kränkning av privatliv. De separata bestämmelserna om smädelse och förolämpning skall ersättas av straffbestämmelserna om ärekränkning och grov ärekränkning.

Samtidigt skall hänvisningen till strafflagen i lagen om integritetsskydd vid telekommunikation och dataskydd inom televerksamhet ändras.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft ungefär tre månader efter det att de har antagits och blivit stadfästa.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
ALLMÄN MOTIVERING	4
1. Inledning	4
2. Gällande lagstiftning	4
2.1. Skyddet för privatliv i grundlagen och i strafflagstiftningen	4
2.2. Hemfridsbrott	6
2.3. Olovlig avlyssning och observation	8
2.4. Ärekränkning och kränkning av privatliv	9
3. Problem i gällande reglering	11
3.1. Hemfridsbrotten	11
3.2. Olovlig avlyssning och olovlig observation	11
3.3. Ärekränkning och kränkning av privatliv	12
4. Propositionens mål och de viktigaste förslagen	12
4.1. Allmänt	12
4.2. Hemfridsbrott	13
4.3. Olovlig avlyssning och olovlig observation	14
4.4. Spridning av information som kränker privatliv och ärekränkning	16
5. Propositionens verkningar	17
6. Beredningen av propositionen	17
7. Övriga omständigheter som inverkar på propositionen	19
DETALJMOTIVERING	19
1. Strafflagen	19
1.1. 24 kap. Om kränkning av integritet och frid samt ärekränkning.	19
1 §. Hemfridsbrott	19
2 §. Grovt hemfridsbrott	22
3 §. Olovligt intrång	23
4 §. Grovt olovligt intrång	25
5 §. Olovlig avlyssning	25
6 §. Olovlig observation	28
7 §. Förberedelse till olovlig avlyssning och olovlig observation	31
8 §. Spridande av information som kränker privatliv	32
9 §. Ärekränkning	34
10 §. Grov ärekränkning	37
11 §. Definition	38
12 §. Åtalsrätt	39
1.2. 27 kap. Om ärekränkning och kränkning av privatliv	40
1.3. 38 kap. Om informations- och kommunikationsbrott	40
1.4. 42 kap. Om brott emot föreskrift till statens säkerhet eller allmän ordning.	40

2. Lagen om integritetsskydd vid telekommunikation och dataskydd inom televerksamhet	40
3. Ikraftträdande	40
LAGTEXTER	41
1. Lag om ändring av strafflagen	41
2. Lag om ändring av 18 § lagen om integritetsskydd vid telekommunikation och dataskydd inom televerksamhet	44
BILAGA	45
Parallelltexter	45

ALLMÄN MOTIVERING

1. Inledning

I denna proposition föreslås att strafflagens (39/1889) bestämmelser om hemfridsbrott, olovlig avlyssning och olovlig observation samt kränkning av privatliv (SL 24 och 27 kap.) i sin helhet skall revideras och samlas i ett kapitel (SL 24 kap.). Propositionens mål är att förtydliga och modernisera skrivsättet och systematiken i fråga om de bestämmelser som huvudsakligen härstammar från förra århundradet. Förslagen stärker integritetsskyddet genom att förtydliga de föråldrade bestämmelserna och till vissa delar utvidga området för sådant straffbart förfarande som kränker privatliv.

Propositionen ansluter sig till totalrevideringen av strafflagen och den är grundad på strafflagsprojektets förslag som blev klart år 1994 och på de utlåtanden som inhämtats angående detta.

Det nya 24 kap. strafflagen skall innehålla bestämmelser om hemfridsbrotten (1—4 §), olovlig avlyssning och olovlig observation (5—7 §), spridande av information som kränker privatliv (8 §) och ärekränkingsbrotten (9—10 §). I slutet av kapitlet skall det ingå en definition av begreppet hemfridsskyddad plats (11 §) och bestämmelser om åtalsträtt (12 §).

Bestämmelsen om hemfridsbrott i kapitlets 1 § skall liksom för närvarande skydda enskild hemfrid bl.a. mot att någon obehörigen tränger sig in och stannar kvar liksom mot oväsende och annan motsvarande störning. Hemfridsskyddade platser skall definieras noggrannare än för närvarande (11 §).

Olovligt intrång utgör en ny bestämmelse (3 §). Den gäller för det första s.k. offentlig hemfrid. För det andra skyddas affärslägenheter, produktionsinrättningar och kontor samt andra motsvarande byggnader i paragrafen. Av skäl som är förknippade med statens säkerhet omfattar bestämmelsens skyddssfär dessutom kasernområden och andra områden som är i försvarsmaktens användning. Genom den bestämmelse som föreslagits i fråga om grovt olovligt intrång (4 §) skyddas bl.a. byggnader eller lägenheter som används av riksdagen, republikens president och statsrådet eller en delegation eller representation för en främmande stat

eller en organisation som bildats av regeringar sinsemellan.

Angående olovlig avlyssning, olovlig observation samt förberedelse till olovlig avlyssning och olovlig observation intas separata bestämmelser i lagen (5—7 §). Också försök till dessa brott skall bli straffbart. Förslaget utvidgar tillämpningsområdet för olovlig observation utanför det område som skyddas av hemfrid till omklädningsrum och andra motsvarande platser. Skyddet utsträcks också till ämbetsverk, affärer, kontor och andra motsvarande byggnader och lokaler. Straffbarheten för avlyssning och upptagning som sker med hjälp av en teknisk anordning kvarstår ungefär som för närvarande.

Den gällande bestämmelsen om kränkning av privatliv (27 kap. 3 a §) kvarstår huvudsakligen oförändrad till sitt innehåll, men skall tas in i 24 kap. 8 §.

Ärekränkingsbrotten utgörs av ärekränkning (9 §) och grov ärekränkning (10 §). Det slags skillnad som för närvarande finns mellan smädelse- och förolämpningsbrott skall slopas. Bestämmelserna om ärekränkning förenklas och förtydligas.

Skymfande av död mans minne kvarstår i kapitlet, men inte längre som en separat brott utan som ett birekvisit till ärekränkingsbrott (9 § 3 mom.). Den absoluta fristen på 20 år som begränsar väckande av åtal för brottet skall slopas.

Allmänna åklagarens befogenhet att väcka åtal för hemfridsbrotten samt för olovlig avlyssning och olovlig observation föreslås bli flexiblere än för närvarande (12 § 1 mom.). Befogenheten att väcka åtal för de nämnda brotten skall i regel tillkomma målsäganden, men allmänna åklagaren kan dock väcka åtal, om en synnerligen viktig allmän fördel kräver det. Grovt olovligt intrång skall dock alltid underlyda allmänt åtal.

2. Gällande lagstiftning

2.1. Skyddet för privatliv i grundlagen och i strafflagstiftningen

Utgångspunkten för skyddet för privatliv är att individen har rätt att leva sitt eget liv utan godtyckliga eller ogrundade ingripanden.

den av myndigheter eller andra utomstående. Det är svårt att klart definiera gränserna för privatlivet. Enligt motiveringen i regeringens proposition med förslag till ändring av grundlagarnas stadganden om de grundläggande fri- och rättigheterna hör till privatlivet bl.a. individens rätt att fritt knyta och upprätthålla kontakter till andra människor och miljön samt att själv bestämma om sig själv och sin kropp. Begreppet privatliv kan också förstås som ett samlande begrepp för en persons privata sfär (RP 309/1993 rd, s. 56 och 57). I allmänhet uppfattas dock begreppet integritet som mer omfattande än begreppet privatliv. Till integriteten räknas åtminstone information som intimt ansluter sig till individen. Dessutom anser man att integriteten i allmänhet också omfattar rätten att ostört vistas på ett bestämt område utan skyldighet att tåla utomståendes närhet, störning, observation eller avlyssning. Till integriteten räknas också rätten att bestämma om eller åtminstone påverka användningen av personuppgifter samt över lag skydd för personuppgifter vid informationsbehandling.

Vissa delområden av integriteten har sedan länge åtnjutit grundlagsskydd. Rättigheter som har ett nära samband med privatlivet, såsom hemfrid och ära samt hemligheten i fråga om förtroliga meddelanden och rätt till personlig integritet, har sedan gammalt hört till de grundläggande fri- och rättigheter som skyddas i regeringsformen. De nämnda fri- och rättigheterna skyddas också med hjälp av straffrättsliga sanktioner. Möjligheterna att ingripa i människors integritet har ökat framför allt till följd av den snabba tekniska utvecklingen och effektiveringen av det internationella informationsutbytet. Behovet av skydd för integriteten har i motsvarande utsträckning vuxit. Det straffrättsliga skyddet för integritet har utvidgats fr.o.m. 1970-talet. Privatlivet blev skyddat som en separat grundrättighet vid revideringen av de grundläggande fri- och rättigheterna som genomfördes år 1995. Enligt motiveringen till denna revidering hör också familjelivet till sfären för privatlivsskydd.

Enligt 8 § 1 mom. regeringsformen (94/1919) är envars privatliv, heder och hemfrid tryggade. Skyddet för personuppgifter regleras närmare i lag. Enligt paragrafens 2 mom. är förutom brev- och telefonhemligheten även hemligheten i fråga om andra förtroliga meddelanden okränkbar. Undersökningar som är nödvändiga för att de

grundläggande fri- och rättigheterna skall kunna tryggas eller för att brott skall kunna utredas, kan enligt paragrafens 3 mom. genom lag utsträckas till hemfridsfären. Den personliga integriteten kan begränsas t.ex. för att trygga yttrandefriheten (RF 10 §). I yttrandefriheten ingår rätten att framföra, sprida och ta emot meddelanden utan att hinder läggs i förväg. Genom lag kan man också fastställa nödvändiga inskränkningar i meddelandehemligheten bl.a. vid utredning av brott som äventyrar hemfriden. Polisen och vissa andra förundersökningsmyndigheter har getts befogenhet att under vissa förutsättningar ingripa i integriteten för att utreda och förebygga brott. Sådana rättigheter är t.ex. rätt att utföra husrannsakan, kroppsvisitation och teknisk observation. Det är förbjudet att godtyckligt eller utan en i lag angiven grund ingripa i det skydd för den personliga integriteten som tryggas i 6 § regeringsformen.

Vid revideringen av de grundläggande fri- och rättigheterna förutsätts det att lagstiftaren skall erbjuda ett effektivt skydd för de rättsgoda som tryggas i RF 8 §. Den traditionella strafflagstiftningen anses som en sådan skyddsmetod (RP 309/1993 rd, s. 57).

Privatlivet åtnjuter omfattande skydd också i de internationella människorättskonventionerna och i deras tillämpningspraxis. Enligt artikel 8 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (FördrS 19/1990), vilken har ett nära samband med 8 § regeringsformen, har envar rätt att åtnjuta respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Myndigheterna får ingripa i de nämnda rättigheterna endast ifall det är tillåtet i lag och det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt för att trygga vissa i artikeln definierade fri- och rättigheter. Enligt tillämpningspraxis för den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter har privatlivet ansetts omfatta skydd för personlig identitet, moralisk och fysisk integritet, ett utrymme som tryggar tillräcklig integritet, rätt till personliga relationer till andra människor, insamling, användning och annan behandling av personuppgifter samt sexuellt beteende. Artikel 17 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 8/1976) erbjuder också skydd för privatliv, familj, hem och korrespondens samt ära och anseende.

Strafflagen erbjuder på många sätt skydd

mot kränkningar av privatliv, frid och ära. Integriteten eller privatlivet skyddas särskilt genom straffbestämmelserna i 24, 27 och 38 kap. strafflagen. Genom bestämmelserna om skydd för hemfrid i 24 kap. strafflagen har man i över hundra år skyddat frid och integritet. Förutom den enskilda hemfriden har också den s.k. offentliga hemfriden varit föremål för skydd. Skyddet har dock utsträckts till offentlig hemfrid i första hand för att trygga allmän ordning och säkerhet samt myndigheternas arbetsro. Integriteten skyddas också genom ärekränkingsbestämmelserna om smädelse och förolämpning i 27 kap. strafflagen, vilka likaså härstammar från förra århundradet. Integriteten är ett skyddsobjekt också i straffbestämmelserna om olovlig avlyssning och olovlig observation i 24 kap. strafflagen, även om dessa bestämmelser till en början år 1972 begränsades att gälla endast det område som skyddas av hemfrid. Genom den nya 3 a § som år 1974 intogs i 27 kap. strafflagen, blev det straffbart att i massmedium sprida information som kränker privatliv.

Upptagning av ljud eller bilder med hjälp av en teknisk anordning kan bli straffbart också såsom personregisterbrott. En bestämmelse om detta intogs år 1987 i den nya allmänna personregisterlagen (471/87) som skyddar integriteten. Straffbestämmelserna om sekretessbrott och kränkning av kommunikationshemlighet i 38 kap. strafflagen som gäller informations- och kommunikationsbrott, trädde i kraft år 1995 i samband med det andra skedet av totalrevideringen av strafflagen. Vid revideringen blev det straffbart såsom kränkning av kommunikationshemlighet att avlyssna eller med en teknisk apparat uppta ett förtroligt samtal på ett ställe som inte omfattas av hemfrid. Straffbestämmelsen om personregisterbrott överfördes i samband med revideringen till 38 kap. strafflagen som dess 9 §. Personuppgiftslagen (523/1999) ersatte personregisterlagen våren 1999. I samma sammanhang utvidgades området för sådant beteende som betraktas som personregisterbrott i någon mån.

De straffbestämmelser som är de mest centrala med avseende på integritetsskyddet ingår i 24, 27 och 38 kap. strafflagen. I bestämmelserna om informations- och kommunikationsbrott i 38 kap. strafflagen, vilka reviderades år 1995, föreslås i detta skede inga nämnvärda ändringar. När det gäller de övriga brotten som är förknippade med in-

tegritet är däremot framför allt bestämmelserna om ära och hemfrid föråldrade och i behov av revidering. Privatlivets stärkta ställning som grundrättighet och de faror som den tekniska utvecklingen medför för integriteten utgör också orsaker till revideringen av tillämpningsområdet såväl för de bestämmelser som utfärdats på 1970-talet som för bestämmelserna om olovlig observation.

De straffbestämmelser som ingår i 24 och 27 kap. strafflagen kan logiskt indelas i tre grupper: hemfridsbrott, olovlig avlyssning och olovlig observation samt ärekränkning och kränkning av privatliv.

2.2. Hemfridsbrott

Genom bestämmelserna om hemfridsbrott i 24 kap. strafflagen skyddas framför allt privatlivet. Innehållet i begreppet hemfrid kan inte definieras exakt. Hemfrid innebär fysisk trygghet, hemlighållande av information som gäller privatlivet samt skydd mot yttre störning och observation.

Flertalet av de nuvarande bestämmelser i 24 kap. strafflagen som skyddar hemfrid har bevarats i sin ursprungliga form i över hundra år. Endast 3a§ som gäller oväsende eller orsakande av uppringning är från senare tid, men också denna paragraf är utformad redan på 1930-talet.

I 24 kap. 1 § strafflagen ingår grundbestämmelsen om hemfridsskydd. Enligt paragrafens 1 mom. straffas den som utan laga skäl emot annas vilja intränger i hans hemvist eller utan fog underlåter att på tillsägelse avlägsna sig därifrån. Enligt momentet straffas också den som utan skälig anledning insmyger sig i annans hemvist eller där gömmer sig undan. Straffet är enligt 1 mom. böter eller fängelse i högst sex månader.

I 2 mom. i nämnda paragraf regleras s.k. offentlig hemfrid eller ämbetsfrid. Bestämmelsens inledning som gäller det ställe där Kejsaren uppehåller sig är föråldrad och kan inte tillämpas. Den del av momentet som skyddar det ställe där landets Ständer eller stånd eller utskott å lantdag har sammanträde, har däremot i oförändrad form ansetts kunna tillämpas på riksdagen som har ersatt lantdagen. I slutet av momentet har man ytterligare som skyddsobjekt nämnt ämbetsrum eller rum där tjänstförrättning sker. För

brott mot ämbetsfrid utdöms böter eller fängelse i högst sex månader.

För hemfridsbrott utdöms strängare straff ifall brottet begås i uppsåt att göra våld å person eller skada egendom, eller av någon som är försedd med vapen eller livsfarligt tillhygge eller annat skademedel. Den strängare skalan tillämpas också då brottet begås av två eller flere gemensamt. I dessa fall tillämpas 1 § 3 mom. där straffet är fängelse i högst två år.

Våldsamt störande av hemfrid kallas de gärningar som regleras i 24 kap. 3 §. Enligt paragrafens 1 mom. döms den, som uppsåtligt slår in fönster hos annan eller "kastar in sten eller annat i hans rum, hus, gård eller fartyg eller skjuter dit in med vapen". Straffet för en i 1 mom. avsedd gärning är böter eller fängelse i högst sex månader. Enligt 2 mom. straffas den, som på ett i 1 mom. nämnt sätt bryter frid i byggnad, där ständerna (riksdagen) eller dess utskott under lantdag (riksdag) har sammanträde eller i ämbetsrum eller rum där tjänstförrättning sker. Straffet är böter eller fängelse i högst ett år. Också i 3 § 2 mom. finns ett avsnitt som gäller det ställe där kejsaren och storfursten uppehåller sig, vilket inte längre kan tillämpas.

Den sista egentliga hemfridsbestämmelsen finns i 24 kap. 3 a §, i vars 1 mom. det bestäms straff för den som av illvilja eller självsvåld stör annans hemfrid genom oljud eller annat oväsende. Enligt momentet straffas också den, som i uppenbar avsikt att störa annan orsakar upprigning till honom i telefonapparat. Straffet är böter eller fängelse i högst tre månader. Enligt paragrafens 2 mom. straffas den med böter eller fängelse i högst sex månader, som på ett sätt som avses i 1 mom. bryter friden på ett ställe som avses i 1 § 2 mom., dvs. t.ex. på ett ställe där riksdagen sammanträder.

Bestämmelser som skyddar den offentliga hemfriden finns också på andra ställen i strafflagen. Av dem är det skäl att nämna framför allt brott mot trosfrid, brott mot griftefrid och ofog, vilka avses i 17 kap. 10, 12 och 13 § strafflagen. Hemfridsbrotten har också nära anknytning till brott mot besöksförbud i 16 kap. 9 a § strafflagen.

År 1998 dömdes vid underrätterna 554 personer för hemfridsbrott. Straffen fördelade sig mellan de olika typerna av hemfridsbrott på följande sätt:

<i>Bestämmelse i 24 kap. strafflagen</i>	<i>Brott (statistikförda enligt det huvudsakliga brottet)</i>	<i>Straffade personer</i>
1 § 1 mom.	Brott mot enskild hemfrid	116
1 § 2 mom.	Brott mot offentlig hemfrid	7
1 § 3 mom.	Fridsbrott i uppsåt att utöva våld mm.	158
2 §	Olaga husrannsakan	2
3 § 1 mom.	Våldsamt brott mot enskild hemfrid	48
3 § 2 mom.	Våldsamt brott mot offentlig hemfrid	1
3 a § 1 mom.	Störande av hemfrid	179
3 a § 2 mom.	Störande av ämbetsfrid	43

Antalet personer som dömts för hemfridsbrott har sedan år 1977 stigit med 50 %. De gärningar som är straffbara enligt 24 kap. 1 § 3 mom. strafflagen och sådant störande av hemfrid som avses i 3 a § 1 mom. har ökat mest. Antalet dömda för brott mot enskild hemfrid har varit oförändrat.

Flertalet av dem som dömts för hemfridsbrott har ålagts bötesstraff. Av dem som dömts för hemfridsbrott (1 § 1 mom.) har dock 14 % dömts till fängelse under åren 1986—1990. Fängelsestraffens andel vid brott mot offentlig hemfrid (1 § 2 mom.) har under dessa år varit 16 %. Av dem som dömts för hemfridsbrott i uppsåt att utöva våld mm. (1 § 3 mom.) erhöll hela 75 % under samma tid fängelsestraff, av vilka det strängaste till sin längd var ett och ett halvt år. Av dem som under åren 1986—1990 dömts för våldsamt brott mot enskild hemfrid (3 § 1 mom.) erhöll 12 % fängelsestraff. Motsvarande andel av dem som gjort sig skyldiga till störande av hemfrid (3 a § 1 mom.) var 2 % och av dem som gjort sig skyldiga till brott mot ämbetsfrid (3 a § 2 mom.) 1 %.

Hemfridsbrotten är enligt 24 kap. 5 § strafflagen i regel målsägandebrott. De brott som avses i kapitlets 1 § 2 mom. och som sker på ett ställe som skyddas av offentlig hemfrid, samt brott som riktats mot en sådan plats eller mot en person som befinner sig där, underlyder allmänt åtal.

Bestämmelsen i 42 kap. 1 § strafflagen, varigenom framför allt rikets säkerhet trygkas, har anknytningspunkter till den offentliga hemfriden. Enligt paragrafen straffas den som mot förbud eller svikligen "förskaffar sig eller annan tillträde till fästning, ör-

logshamn, krigsfartyg, försvarsväsendets tjänsterum eller kasern-, läger-, övnings- eller förrådsområde, som är i försvarsväsendets besittning, eller till fabrik eller annan för försvaret verksam inrättning". För nämnda brott utdöms böter eller fängelse i högst två år.

2.3. Olovlig avlyssning och olovlig observation

Då strafflagen trädde i kraft år 1894 ingick inga uttryckliga bestämmelser om olovlig avlyssning och observation i lagen, även om t.ex. sådant spioneri som nämns i landsförråderibestämmelserna har kunnat innefatta också olovlig avlyssning eller observation. Behovet av straffrättslig reglering av olovlig avlyssning och observation har uppkommit i takt med den tekniska utvecklingen. De gällande bestämmelserna om hemfridsskydd i 24 kap. 3 b § strafflagen utfärdades först år 1972. Bestämmelserna utarbetades efter att högsta domstolen hade konstaterat att det inte är straffbart att avlyssna en grannbostad och att uppta ljud genom väggen med hjälp av tekniska specialanordningar (HD 1971 II 101). Eftersom bestämmelserna begränsades att skydda enbart hemfridssfären, kunde man i dem direkt hänvisa till hemfridsparagrafen i gällande lag.

Olovlig avlyssning som kränker integriteten och som sker utanför hemfridssfären blev straffbart såsom kränkning av kommunikationshemlighet i samband med det andra skedet av strafflagens totalrevidering som genomfördes år 1995 (38 kap. 3 § 1 mom. 2 punkten). Olovlig avlyssning som sker utanför hemfridssfären, om detta t.ex. avsevärt kränker integriteten, kan bli straffbart också såsom grov kränkning av kommunikationshemlighet. Brottsbenämningen olovlig avlyssning är dock förbehållen endast bestämmelsen om olovlig avlyssning i 24 kap. strafflagen.

Strafflagens gällande bestämmelser om olovlig avlyssning och olovlig observation ingår i 24 kap. 3 b §. Enligt paragrafens 1 mom. straffas den som olovligen med en teknisk apparat avlyssnar eller upptar vad som sker på en plats eller inom ett område, som avses i 1 §. I kapitlets 1 § regleras skyddet för hemfridssfären. För olovlig avlyssning kan man dömas till böter eller fängelse i högst ett år. För olovlig observation straffas enligt 3 b § 2 mom. den som olov-

ligen med en teknisk apparat iakttar eller avbildar person, som befinner sig på en plats eller inom ett område, som avses i 1 §. Straffskalan är densamma som vid olovlig avlyssning.

Förberedelse till olovlig avlyssning och observation regleras i 24 kap. 3 b § 3 mom. Det är straffbart att placera ut en teknisk apparat som möjliggör olovlig avlyssning eller olovlig observation på en plats eller inom ett område som nämns i 1 §, om avsikten är att utöva olovlig avlyssning eller observation. För förberedelse utdöms böter eller fängelse i högst sex månader. För försök anges inget separat straff.

För kränkning av kommunikationshemlighet straffas enligt 38 kap. 3 § 1 mom. 2 punkten strafflagen den som också utanför det område som skyddas av hemfrid, i smyg med tekniska specialanordningar avlyssnar, eller i smyg med en teknisk apparat upptar någon annans tal, som inte är avsett att komma till hans eller andra utomstående kännedom, under sådana omständigheter att den talande inte har haft skäl att anta att någon utomstående hör hans tal. Straffet är böter eller fängelse i högst ett år. I övrigt skyddas närmast brev- och telefonhemligheten genom bestämmelsen om kränkning av kommunikationshemlighet. Om gärningsmannen för begående av brottet utnyttjar sin särskilda förtroendeställning eller om brottet begås särskilt planmässigt eller gärningen i hög grad kränker integritetsskyddet och även som helhet bedömd är grov, är det fråga om grov kränkning av kommunikationshemlighet. Maximistraffet är fängelse i tre år.

Bestämmelserna om olovlig observation och om förberedelse till detta har ytterst sällan tillämpats vid domstolarna. För olovlig observation har i genomsnitt 1—2 personer per år dömts vid underrätterna. Domstolarna har däremot oftare tvingats handlägga mål gällande olovlig avlyssning. Under den tidigare hälften av det förra årtiondet varierade antalet mål årligen mellan ett och fem. Efter år 1984 ökade dock antalet domar för olovlig avlyssning anmärkningsvärt snabbt och under åren 1986—1990 var de i medeltal 91 per år. Orsaken till denna exceptionellt snabba ökning av dessa brott var att de radioapparater med hjälp av vilka polisradion kan avlyssnas blev allmänna. Då polisen samtidigt effektiviserade spårandet av sådana apparater, var följden att antalet åtal vid underrätterna mångfaldigades.

Under våren 1991 avkunnade högsta domstolen sin dom (1991:76) i ett mål som gällde olovlig avlyssning av polisradion, enligt vilket enbart avlyssning av en sådan radiosändning som inte är avsedd för allmän avlyssning, inte är straffbart såsom olovlig avlyssning. Till följd av denna dom minskade antalet avgjorda mål angående olovlig avlyssning snabbt vid underrätterna. Under de senaste åren har bestämmelsen om olovlig avlyssning tillämpats i mycket liten utsträckning vid underrätterna.

De straff som under åren 1986—1990 har dömts ut för olovlig observation och olovlig avlyssning vid underrätterna har nästan uteslutande bestått av böter.

Efter att 24 kap. 3 b § strafflagen utfärdats har apparaterna för avlyssning och observation till storleken blivit mindre och mer exakta. Apparaterna digitaliseras, vilket gör deras användning effektivare och gör det lättare att sammankoppla dem med andra datasystem. Apparaterna har också blivit mer lättillgängliga och deras priser har sjunkit. Utvecklingen kommer högst sannolikt att fortsätta i samma riktning. Möjligheterna att kränka en annans integritet genom hemlig eller annars kränkande observation och upptagning ökar hela tiden. Det finns inte tillförlitliga uppgifter om hur allmänt förekommande sådan verksamhet är. Kriminaliseringarna och de rättsprocesser som då och då behandlas i offentligheten kan i varje fall på förhand förebygga dylik brottslighet. Området för straffbar avlyssning och straffbar observation som sker i hemlighet har utvidgats år 1995. Behovet av tilläggsreglering gäller närmast olovlig observation.

2.4. Ärekränkning och kränkning av privatliv

Äran hör till de värden eller rättsobjekt som sedan gammalt skyddas i strafflagstiftningen.

De gällande bestämmelserna om ärekränkning i 27 kap. strafflagen (1—3 och 4—7 §) kvarstår fortfarande i den form i vilken de trädde i kraft år 1894. Regleringen är förhållandevis detaljerad och finfördelad. De bestämmelser i 27 kap. som innebär ett mera omfattande skydd för privatlivet är av betydligt senare ursprung. Bestämmelsen om kränkning av privatliv (3 a §; 908/1974), genom vilken man hade för avsikt att begränsa vissa sensationslystna tidningars

verksamhet, utfärdades först i mitten av 1970-talet.

Kapitlets 1 § gäller smädelse som sker mot bättre vetande. Enligt paragrafens 1 mom. straffas den, som mot bättre vetande sanningslöst påbörjar en annan ett bestämt brott eller ett visst slag av brott, eller en annan sådan handling som kan ådraga denne missaktning eller vara menlig för hans näring eller fortkomst, eller ock därom utsprider lögn eller osant rykte. Straffet är fängelse från och med en månad till och med ett år eller böter. Enligt paragrafens 2 mom. utdöms straff om i 1 mom. avsedd smädelse sker offentlig eller genom tryckalster, skrift eller bildlig framställning, som den skyldige utsprider eller låter utsprida. Straffet för sådan offentlig smädelse som sker mot bättre vetande är fängelse från och med två månader till och med två år eller böter.

Om smädandet inte har skett mot bättre vetande, dvs. om gärningsmannen inte har känt till att hans påstående strider mot sanningen, utdöms straff enligt 2 §. Rekvisitet i paragrafens 1 mom. är till stor del detsamma som i 1 § 1 mom. Rekvisiten skiljer sig från varandra i och med att det i 2 § inte talas om spridande av lögn, eftersom det ju i bestämmelsen är fråga om ett påstående som gärningsmannen inte känner till att är osant. Straffbarheten är dessutom beroende av hurdana grunder man haft för att framföra påståendet eller för att sprida ryktet. Enligt momentet utdöms inget straff om gärningsmannen kan förete sannolika skäl för anklagelsen eller ryktet. I annat fall är straffet böter eller fängelse i högst sex månader. Paragrafens 2 mom. gäller offentlig smädelse som inte skett mot bättre vetande. Frånsett kravet på vetskap är rekvisitet detsamma som i 1 § 2 mom. Som straff anges böter eller fängelse i högst ett år.

I kapitlets 3 § ingår en bestämmelse om förolämpning. Vid förolämpning påbörjar man inte en annan ett bestämt brott eller en annan sådan handling, som kan ådraga denne missaktning, utan det är fråga om en kränkning som sker på annat sätt. Kränkningen kan ske genom ett skymfligt yttrande, en hotelse eller en annan föraktfull handling. Som straff för förolämpning anges i 3 § 1 mom. böter eller fängelse i högst tre månader.

Om förolämpningen sker offentligen eller genom tryckalster, skrift eller bildlig framställning som den skyldige utsprider eller

låter utsprida, utdöms straff enligt 3 § 2 mom. Straffet är böter eller fängelse i högst fyra månader.

För förolämpning döms dessutom enligt kapitlets 6 § 1 mom. den, som kan styrka sanningen av anklagelsen, men det framgår av anklagelsens form eller av de omständigheter under vilka den skett att han haft för avsikt att kränka. För förolämpning straffas enligt paragrafens 2 mom. den, som i avsikt att kränka en annan, har anklagat honom för ett brott för vilket han redan blivit straffad.

Dessutom finns i 27 kap. en straffbestämmelse om skymfande av död mans minne (4 §). För skymfande av död mans minne döms enligt 1 mom. den, som mot bättre vetande sanningslöst påbördar honom ett bestämt brott eller ett visst slag av brott, eller en annan sådan handling vilken, om han levat, skulle varit ägnad att ådraga honom missaktning, eller och därom utsprider lögn eller osant rykte. Straffet är fängelse i högst sex månader eller böter. I paragrafens 2 mom. finns en särskild bestämmelse som begränsar åtalsrätten för denna brottstyp, enligt vilken åtalsrätten upphör då den person som är föremål för anklagelsen har varit död i 20 år.

I kapitlets 5 § finns bestämmelser som gäller bevisande av anklagelser i samband med ärekränkningar. Enligt paragrafens 1 mom. har den åtalade rätt att bevisa sanningen av sin anklagelse. I momentet ingår dessutom processuella bestämmelser, liksom i 2 mom. Enligt paragrafens 3 mom. utgör brottets preskription inget hinder för att framföra bevis för det brott anklagelsen gäller, om det behövs för att utreda sanningsenligheten av det påstående som ärekränkningensmålet gäller.

Enligt kapitlets 7 § skall den som döms till straff för ärekränkning efter omständigheterna åläggas ersätta målsäganden kostnaderna för domens tryckning i en allmän eller i ortens tidning, om målsäganden yrkar på det.

Enligt 3 a §, som gäller kränkning av privatliv, döms den som utan laga rätt med användande av massmedium eller på annat liknande sätt om annans privatliv offentligen sprider en uppgift, antydan eller bild, som är ägnad att orsaka denne skada eller lidande. Som straff anges fängelse i högst två år eller böter. I den senare meningen i paragrafen begränsas tillämpningsområdet så att paragrafen inte omfattar de gärningar som man

velat att skall vara tillåtna för att massmedierna fortsättningsvis skall kunna fylla sin övervakningsuppgift. Enligt meningens skall som kränkning av privatliv inte anses sådant offentliggörande, som gäller en persons förfarande i en offentlig tjänst, i näringslivet eller i politisk verksamhet eller i annan med dessa jämförbar verksamhet och som är av nöden för behandlingen av någon samhällsligt betydelsefull sak.

I kapitlets sista paragraf (8 §) regleras åtalsrätten. Smädelse, förolämpning och kränkning av privatliv är i regel målsägandebrott. Justitieministeriet kan likväl förordna om väckande av åtal, då brottet skett med användande av massmedium och en synnerligen viktig allmän fördel kräver att åtal väcks. Åtal för skymfande av död mans minne får väckas av dennes make, föräldrar, barn och syskon.

Antalet ärekränkningsmål har minskat betydligt vid domstolarna sedan den tid då strafflagen utformades. Medan antalet dömda för ärekränkingsbrott vid underrätterna år 1900 var ungefär 750 och som mest år 1910 cirka 1000, var antalet domar då det var som lägst år 1970 endast 24. Efter detta har antalet dömda långsamt ökat. På 1990-talet har antalet dömda årligen varit 100–160. År 1998 var antalet dömda 121.

Någon enskild orsak till förändringarna kan knappast påvisas. Nedgången i antalet ärekränkingsbrott har sannolikt samband med urbaniseringen. I det stationära landsbygdssamhället, där människor som var bosatta på närliggande områden i regel kände varandra väl, var samhällets uppskattning viktig för människorna. Grannarna var också mycket i kontakt med varandra, vilket bl.a. skapade möjligheter till gräl. I städerna, där inte ens nära grannar nödvändigtvis känner varandra, blir andra människors ära inte på samma sätt föremål för skärskådan som i det lantbruksdominerade samhället.

Bedömningen av vilka faktorer som har förorsakat ökningen av smädelse- och förolämpningsdomar efter 1970-talets början är däremot osäkrare. En orsak kan vara förstärkningen av massmediernas roll i samhället och den ökade offentlighet som riktas mot enskilda personer. Vid sidan av den ära som har samband med närsamhällets uppskattning kan man tala om offentlig ära, vars betydelse under senare tid har accentuerats. I varje fall antyder ökningen av antalet domar att äran fortfarande anses som ett viktigt

värde som fortfarande behöver straffrättsligt skydd. Denna uppfattning får också stöd av uppgiften om att en betydande del av de s.k. privata åtal som målsäganden driver själv utan stöd av åklagaren, väcks i ärenden som gäller ärekränkning. Många människor vill försvara sin ära också med stöd av rättsväsendet.

Av dem som vid underrätterna dömts för smädelse som skett mot bättre vetande (27 kap. 1 § 1 mom.) dömdes 6 % under åren 1986–1990 till fängelse. Av dem som dömts för motsvarande offentlig smädelse (1 § 2 mom.) erhöll 26 % fängelsestraff. För sådan smädelse för vilken straff anges i kapitlets 2 §, utdömdes med ett undantag endast böter. Av dem som dömts för förolämpning (3 §) erhöll endast två av ca femhundra personer fängelsestraff.

För kränkning av privatliv har i allmänhet 2–3 personer årligen dömts till straff. År 1998 var antalet dömda dock 9. Påföljden har varit böter.

3. Problem i gällande reglering

3.1. Hemfridsbrotten

Innehållet i paragraferna som skyddar hemfrid har med ett undantag stadfästs år 1889. Därför talas det i bestämmelserna om sådana statsorgan (kejsaren och ständerna) som inte längre finns eller vilkas namn och ställning har förändrats. Fastän detta inte direkt föranleder tolkningsproblem, är de föråldrade bestämmelserna svårsläsliga. De innehåller också andra ord som nuförtiden används sällan eller i en annan betydelse än de ursprungligen haft.

Dessutom är regleringen av offentlig hemfrid i gällande lag oenhetlig. Straffen för kränkningar av offentlig hemfrid är också strängare än för de brott som riktas mot enskild hemfrid. Detta motsvarar inte längre till alla delar uppfattningen om hur klandervärda gärningarna är.

Många väsentliga gränsdragningsproblem har redan fått sin lösning under de hundra år som hemfridsbestämmelserna har tillämpats. Frågan om hemfridsskydd för affärslokaler är dock fortfarande problematisk. I lagtexten talas det inte alls om affärslokaler. Högsta domstolen ansåg i sitt utslag 1962 II 47 att en person som hade låtit bli att avlägsna sig från ett café, då han efter att ha stört ordningen blivit uppmanad att avlägsna sig där-

ifrån, gjorde sig skyldig till hemfridsbrott. Med tanke på legalitetsprincipen kan avgörandet kritiseras. För att klargöra saken krävs ett ställningstagande i lagtexten. Gränsdragningsproblem förorsakas fortfarande också av hemfridens omfattning i olika gårdsmiljöer.

3.2. Olovlig avlyssning och olovlig observation

De gällande bestämmelserna i 24 kap. 3 b § strafflagen lämnar till viss del rum för tolkning och är delvis också bristfälliga. Det har varit svårt att avgöra om lagstiftaren har velat skydda polisradiokommunikationen från utomstående eller inte. Dessutom har det inte framförts tillräckligt tydligt att olovlig avlyssning och olovlig observation riktas mot människors integritet. Redan i samband med att de gällande bestämmelserna behandlades vid riksdagen konstaterade lagutskottet att avgränsningen av straffbestämmelserna om olovlig avlyssning och olovlig observation så att de gäller enbart hemfridsskyddade platser eller observation av en person som vistas där, i alltför stor utsträckning begränsar tillämpningsområdet för de föreslagna bestämmelserna. Enligt utskottet borde skyddet ha utsträckts till privata eller annars slutna tillställningar som anordnas också på andra platser än sådana som skyddas av hemfrid (LaUB 5/1972 rd, s. 3). I fråga om olovlig avlyssning genomfördes en ändring i denna riktning år 1995 genom straffbestämmelsen om kränkning av kommunikationshemlighet i 38 kap. 3 § strafflagen. Bestämmelserna om olovlig teknisk avlyssning av tal behöver dock samlas ihop och begreppen förenhetligas.

Begränsningen som innebär att den verksamhet som straffas som olovlig observation måste ske inom hemfridssfären har visat sig vara alltför snäv. Framför allt automatisk kameraövervakning kan upplevas kränka integriteten också på andra än hemfridsskyddade platser. Tolkningsproblem har även i övrigt förorsakats av att skyddet mot olovlig observation har kopplats samman med hemfridssfären, eftersom det har framförts olika uppfattningar om hemfridens omfattning.

Det har i viss mån förekommit oklarhet om gränserna för polisens befogenheter i samband med teknisk observation. Problemet har huvudsakligen eliminerats, då polisen och vissa andra förundersökningsmyn-

digheter nyligen genom lag getts rätt till bl.a. teknisk övervakning och observation. Om polisens nämnda rättigheter föreskrivs i 3 kap. polislagen (493/1995) och 5 a kap. tvångsmedelslagen (450/1987).

3.3. Ärekränkning och kränkning av privatliv

Regleringen av ärekränkning i gällande 27 kap. strafflagen är föråldrad och motsvarar inte i lagtekniskt avseende de nutida kraven. Jämfört med den gällande strafflagens utformning är kapitlet indelat i onödigt många rekvisit och innehåller alltför många olika straffskalor. De många rekvisiten leder till tolkningssvårigheter och ibland uppkommer det problem vid gränsdragningen speciellt mellan bestämmelserna om smädelse och förolämpning. Medborgarna torde inte ha någon klar uppfattning om skillnaden mellan dessa brott, och det finns bara några avgöranden som i rättspraxis utformat gränsdragningen mellan dem. Praxis vid bestraffningen av ärekränkingsbrott har också i viss grad lösgjorts från straffskalornas detaljerade indelning.

Kapitlets bristfälliga överskådlighet försämras ytterligare av vissa processuella bestämmelser som har uppkommit vid en tid då rättegångsordningen avsevärt avvek från den gällande. Nuförtiden är dylika specialbestämmelser dels onödiga och dels ingår de i fel sammanhang.

Vid tillämpningen av straffbestämmelsen om kränkning av privatliv torde det dock inte ha förekommit några nämnvärda tolkningsproblem, fastän man vid tillämpningen av bestämmelsen klarare än i fråga om andra bestämmelser måste göra en gränsdragning mellan privatlivsskyddet och yttrandefriheten. Fastän den gällande bestämmelsen på grund av sin allmänna karaktär kan vara problematisk bl.a. med avseende på legalitetsprincipen, möjliggörs å andra sidan en flexibel tillämpning av bestämmelsen i takt med att samhällets värderingar förändras. De detaljerade bestämmelser om straffrättsligt ansvar som ingår i tryckfrihetslagen (1/1919) är dock, liksom hela lagen, föråldrade. Dessa förorsakar tillämpningsproblem som avspeglar sig också i tolkningen av bestämmelsen om kränkning av privatliv. En revidering av tryckfrihetslagen bl.a. till dessa delar är under beredning i form av ett separat projekt.

4. Propositionens mål och de viktigaste förslagen

4.1. Allmänt

I denna proposition föreslås att strafflagens bestämmelser om hemfridsbrott, olovlig avlyssning och olovlig observation samt ärekränkning och kränkning av hemfrid (SL 24 och 27 kap.) skall revideras i sin helhet och samlas i ett kapitel (SL 24 kap.). Propositionens mål är att lösa vissa tolkningsproblem som är förknippade med gällande lag, att revidera gränserna för straffbarhet samt att precisera och modernisera bestämmelsernas ordalydelse och systematik. Samtidigt måste smärre revideringar göras också i 38 och 42 kap. strafflagen samt i lagen om integritetsskydd vid telekommunikation och dataskydd inom televerksamhet (565/1999).

I de föreslagna bestämmelserna fastställs vissa centrala gränser för integritetsskyddet, dvs. vad som är straffbart ingripande i privatliv, frid och ära. I propositionen behandlas gränserna för privatlivsskyddet bl.a. i förhållande till yttrandefriheten samt i förhållande till förebyggande och utredning av brott. Propositionen innehåller inte väsentliga förändringar i förhållandet mellan de nämnda rättigheterna och förmånerna utan bygger huvudsakligen på gällande rätt.

Liknande bestämmelser som i propositionen ingår också i 23 kap. (kränkning av boendetrygghet) och i 26 kap. (ärekränkning och kränkning av hemfrid) i straffrättskommitténs (1976:72) stomplan. Propositionen avviker dock väsentligt från straffrättskommitténs planer i och med att det föreslagna 24 kap. inte innehåller några bestämmelser om bedräglig uppsägning, olaga vränkning eller andra gärningar som är förknippade med boendeförhållandena.

Det har inte ansetts nödvändigt att samla de bestämmelser som skyddar boende i ett särskilt kapitel i strafflagen. Då straffrättslig reglering behövs för att lösa de problem som uppkommer i samband med boendeförhållanden, kan man stöda sig på strafflagens allmänna bestämmelser. Dylika bestämmelser som kan tillämpas också i situationer som gäller boende är bl.a. bestämmelserna om bedrägeri i 36 kap. 1 § strafflagen och ocker i § 6, egenhandsrätt i 17 kap. 9 § och tvingande i 25 kap. 8 §. Hyresvärden kan också dömas för hemfridsbrott om han t.ex. tränger sig in i hyresgästens bostad med sin

egen nyckel utan sådan rätt som avses i lagen om hyra av bostadslägenhet (481/1995).

Genom att hålla sig till de allmänna bestämmelserna uppnår man två klara fördelar. Det totala antalet bestämmelser minskar och de tolkningsproblem som uppkommer på grund av det inbördes förhållandet mellan rekvisiten undviks. En nackdel är å andra sidan regleringens sämre överskådlighet. Vid de kriminaliseringar som är förknippade med boende är detta dock inget centralt problem, eftersom boendeförhållandena regleras framför allt genom civilrättsliga normer.

I 26 kap. i straffrättskommitténs stomplan ingår också sådana bestämmelser som vid strafflagsprojektets arbete placerats i andra kapitel. Straffrättskommittén skulle också ha bevarat förolämpning som en skild brottstyp.

4.2. Hemfridsbrott

Den centrala bestämmelsen om hemfrid skall införas i 24 kap. 1 § strafflagen och gälla hemfridsbrott. Paragrafen skall skydda enskild hemfrid för det första mot intrång samt sådant inträdande som sker i hemlighet eller genom vilseledande av någon annan, liksom mot att någon gömmer sig och stannar kvar inne. Denna, som anges i paragrafens 1 punkt, motsvarar gällande 24 kap. 1 § 1 mom. strafflagen. För det andra kan 1 § tillämpas på brott mot hemfrid som närmast sker från ett ställe utanför en bostad genom att oväsen förs, föremål kastas, telefonpåringningar görs utan orsak eller på något annat motsvarande sätt. Paragrafens föreslagna 2 punkt, där detta regleras, motsvarar i stort sett gällande 24 kap. 3 a § 1 mom.

I den föreslagna 24 kap. 2 § ingår en bestämmelse om grovt hemfridsbrott. I paragrafen finns samma element som i den gällande lagens 24 kap. 1 § 3 mom. och 3 § 1 mom. Ett hemfridsbrott kan vara grovt för det första på grund av att gärningsmannen eller den som är delaktig i brottet är försedd med ett vapen eller något annat redskap som lämpar sig för våld på person. Dessutom kan gärningen vara grov, om gärningsmannen eller den som är delaktig i brottet uppenbart har för avsikt att begå våld på person eller skada egendom. En annan grund är att brottssoffret har befogad anledning att tro att hans säkerhet är i fara på grund av att hotelser framställs eller egendom skadas vid brottsituationen eller på grund av gärningsmännens antal. Hemfridsbrottets grovhet bedöms på

basis av normal helhetsprövning.

De föreslagna bestämmelserna i kapitlets 3 § om olovligt intrång gäller för det första s.k. offentlig hemfrid eller ämbetsfrid. Liksom i gällande lag nämns i paragrafen ämbetsverk. Tillämpningsområdet är dock mer omfattande än i fråga om de gällande bestämmelserna, eftersom affärslokaler, produktionsinrättningar, kontor och möteslokaler uttryckligen nämns som skyddsobjekt i den föreslagna 3 §. Den likhet som gärningssättet och objektet uppvisar med egentliga hemfridsbrott, talar för att bestämmelsen om olovligt intrång skall placeras i samband med hemfridsbrotten. Av skäl som sammanhänger med statens och utomstående säkerhet skall det skydd som paragrafen ger inte endast omfatta lokaler av ovan nämnt slag och byggnader samt de omgärdade gårdsområden som hör till byggnaderna, utan också kasernområden och övriga områden som används av försvarsmakten och inom vilka trafikförbud råder. För närvarande bestäms straff för intrång på dessa områden i 42 kap. 1 § strafflagen, vilken nu föreslås bli upphävd.

Å andra sidan föreslås tillämpningsområdet för 24 kap. 3 § strafflagen med avseende på offentlig hemfrid bli mer begränsat än tillämpningsområdet för motsvarande bestämmelse är för närvarande. Paragrafen skall inte tillämpas på lindrig störning (2 mom.) eller på sådana fall av störning som avses i 1 § 2 mom. Detta slags störning skall dock huvudsakligen straffas såsom ofog enligt 17 kap. 13 § strafflagen. I somliga fall kan vissa andra bestämmelser om brott mot allmän ordning i 17 kap. strafflagen (1—6 och 10—12 §) bli tillämpliga.

Genom den föreslagna 24 kap. 3 § skyddas framför allt frid och integritet för dem som vistas och arbetar i byggnaderna och lokalerna. De som vistas på byggnadernas gårdar erhåller sådant skydd som avses i paragrafen endast om gården är omgärdad, ifall inte byggnaderna finns på ett område som är i försvarsmaktens bruk. Polisen kan dock, på begäran av ställets innehavare, enligt 14 § 4 mom. polislagen avlägsna och vid behov gripa personer som olovligen vistas eller orsakar störning på i 3 § avsedda byggnaders gårdsområden, fastän dessa inte är omgärdade.

Man har övervägt ifall också ett omgärdat lagerområde skall omfattas av bestämmelsen. Då tyngdpunkten i fråga om behovet av

att skydda lagerområden i högre grad än i fråga om de övriga skyddsobjekt som avses i den föreslagna 24 kap. 3 § ligger vid skydd av egendom mot stöld eller skadegörelse, föreslås det inte att paragrafens tillämpningsområde allmänt skall utsträckas till lagerområden. I fråga om intrång på ett lagerområde eller en gårdsplan kan man i vissa fall också tillämpa bestämmelserna om skydd för egendom i 28 och 35 kap. strafflagen och skydd av allmän ordning i 17 kap.

Enligt den föreslagna 24 kap. 4 § kan olovligt intrång på två grunder vara grovt. Den första grunden är att gärningsmannen eller den som är delaktig i brottet är försedd med ett vapen eller något annat redskap som lämpar sig för våld på person, eller att personen i fråga har för avsikt att bruka våld. Samma grund föreslås ingå i 2 § om grovt hemfridsbrott. Den andra grunden är att gärningen riktas mot en byggnad eller lokal som används av de högsta statsorganen eller av en delegation eller representation för en främmande stat eller en mellanstatlig organisation.

De grövsta ingreppen i presidentens, riksdagens och statsrådets verksamhet straffas såsom högförräderi enligt 13 kap. 1 § strafflagen.

I definitionsbestämmelsen (24 kap. 11 §) preciseras sfären för enskilt hemfridsskydd. Det skall nu i lagen ingå en uttrycklig bestämmelse om trappuppgångar i bostadshus och om gårdsområden, vilka i viss mån förorsakat tolkningsproblem.

Genom den föreslagna bestämmelsen om åtalsrätt (24 kap. 12 §) blir hemfridsbrotten och olovlig avlyssning och olovlig observation i regel målsägandebrott. I undantagsfall, då en synnerligen viktig allmän fördel kräver det, kan åklagaren dock väcka åtal också utan målsägandens medverkan eller mot dennes vilja. Grovt olovligt intrång skall alltid underlyda allmänt åtal.

4.3. Olovlig avlyssning och olovlig observation

Grundstrukturen i bestämmelserna olovlig avlyssning och observation bevaras i sin gällande form. I fråga om olovlig avlyssning, olovlig observation samt förberedelse till dessa brott intas separata bestämmelser i lagen. Med undantag för den gemensamma kriminaliseringen av förberedelse, ingår bestämmelserna i separata paragrafer, i motsats

till vad som för närvarande är fallet. För att regleringen skall vara konsekvent föreslås det att också försök skall vara straffbart. Förslaget utvidgar i viss mån bestämmelsernas tillämpningsområde utanför det område som skyddas av hemfrid, men samtidigt inskränks tillämpningsområdet också till vissa delar.

En hemfridsskyddad plats skall enligt förslaget fortfarande vara ett område där skyddet av privatliv mot olovlig observation är en aning starkare än på andra platser. Avlyssning och upptagning av samtal samt observation och avbildning av en person med hjälp av en teknisk anordning på en hemfridsskyddad plats skall, om det sker utan samtycke av den som blir iakttagen, alltid vara straffbart, om inte observationen undantagsvis sker med stöd av lag eller annars är berättigad. Alla som lovligen vistas på ett område som omfattas av någons hemfrid blir av dessa bestämmelser skyddade mot olovlig observation. Den som olovligen tränger sig in på en hemfridsskyddad plats kan däremot avlyssnas och iaktas med en teknisk anordning. I 24 kap. strafflagen definieras området för hemfrid (11 §). Definitionen preciserar tillämpningsområdet förutom för hemfridsbestämmelserna också för bestämmelserna om olovlig avlyssning och olovlig observation på hemfridsskyddade områden.

Propositionens utgångspunkt är att människors privatliv behöver skydd mot teknisk observation också på andra platser än sådana som skyddas av hemfrid. Propositionen utvidgar området för sådant förfarande som straffas såsom olovlig observation i förhållande till vad som gäller för närvarande. Beträffande olovlig avlyssning är det främst fråga om att den bestämmelse om kränkning av kommunikationshemlighet (38 kap. 3 § 1 mom. 2 punkten) som utformades redan i samband med det andra skedet av strafflagens totalrevidering år 1995, flyttas till 24 kap. 5 § 1 mom. och blir dess 2 punkt. Straffbarheten för olovlig avlyssning är inte utanför det hemfridsskyddade området bunden till någon viss plats, utan den som avlyssnas kan vistas var som helst.

En förutsättning för att den olovliga avlyssningen skall vara straffbar är att talet inte är avsett för en utomstående kännedom eller att den som talar inte har skäl att anta att en utomstående hör hans tal. Då talet uttryckligen är avsett för den persons kännedom som i hemlighet upptar samtalet, kan

kränkningen av integritetsskyddet inte anses vara så betydande att det skulle finnas skäl att föreskriva att en sådan upptagning skall vara straffbar, inte ens om talet förs inom hemfridsfären.

Straffbarheten för olovlig observation skall däremot enligt 24 kap. utanför det hemfridsskyddade området begränsas till sådana byggnader och lägenheter samt deras omgärdade gårdsområden som också kan vara föremål för olovligt intrång (3 §). Dessutom skall allmänheten inte äga tillträde till platsen, och den som är föremål för observationen skall bli iakttagen eller avbildad på ett sätt som kränker dennes integritet. Vissa platser (omklädningsrum, toaletter och andra dylika platser) erhåller dock alltid samma skydd som hemfridsfären. Ämbetsverk jämställs inte längre med hemfridsskyddade platser, utan de skall räknas till objekten för olovligt intrång. I fråga om ämbetsverk innebär förslaget således en liten inskränkning av olovlig avlyssning eller observation.

Det har således inte föreslagits att tillämpningsområdet för olovlig observation, såsom i fråga om olovlig avlyssning, skall utvidgas att omfatta offentliga platser eller platser till vilka allmänheten äger tillträde. Bakom förslaget finns ett synsätt enligt vilken behovet av integritetsskydd för en person som vistas på en offentlig plats i allmänhet är större i fråga om olovlig avlyssning än i fråga om olovlig observation. Den som vistas på en offentlig plats har i allmänhet skäl att bereda sig på och anpassa sitt beteende i enlighet med att någon med hjälp av sinnesorganen kan iaktta honom också utan att han märker det. Den som för ett samtal kan däremot i allmänhet också på en offentlig plats anpassa styrkan av sitt tal så att en utomstående inte utan ett tekniskt hjälpmedel kan höra hans tal. Det finns således inte orsak att på samma sätt bereda sig på avlyssning som på observation. Hemlig avlyssning av tal med en teknisk apparat kränker således den persons integritet som vistas på en offentlig plats mer än iakttagelse av honom i hemlighet med en teknisk apparat.

Dessutom förutsätter olovlig avlyssning oftare än olovlig observation planmässig verksamhet, såsom anskaffning av apparater. Av de anordningar som lämpar sig för olovlig observation är flera, såsom kameror och kikare, vardagliga bruksföremål. För olovlig avlyssning skaffas däremot i allmänhet apparater som lämpar sig särskilt för detta änd-

mål. Å andra sidan möjliggör den nutida tekniken att sådan olovlig observation som medför ett kännbart ingrepp i integriteten kan utföras lättare än förut. Med en automatisk videokamera som tack vare sin storlek lätt kan gömmas, kan man i hemlighet uppta också företeelser av ömtålig karaktär. Kameraövervakning används dock i allmänhet i andra syften som kan anses godtagbara, såsom bekämpning och utredning av brottslighet. Därför upplevs kameraövervakning i många fall som godtagbar trots att den till sin karaktär är integritetskränkande.

Lagförslagets utgångspunkt är att teknisk observation och avbildning på allmänna platser samt på platser som allmänheten äger tillträde till i allmänhet inte kränker integriteten i sådan omfattning att det skulle vara skäl att utan undantag göra dylik observation straffbar. T.ex. användning av videokameror på gator samt i affärer och i byggnader som allmänheten äger tillträde till är således inte enligt de föreslagna paragraferna straffbart ens då det sker i hemlighet, med undantag för provrum på varuhus, toaletter och andra motsvarande utrymmen. Om avlyssning sker samtidigt, kan bestämmelsen om olovlig avlyssning bli tillämplig.

Upptagning av tal eller avbildning av en person kränker integriteten mer än enbart observation eller avlyssning, där en teknisk apparat endast fungerar som hjälpmedel och komplement till observatörens sinnen. Lagring av tal och bilder möjliggör en upprepad och detaljerad analys av en händelse. Vid avbildning finns det också en klar skillnad mellan vanlig fotografering och användning av videokamera, speciellt om upptagningen av händelserna sker automatiskt eller om en viss person kontinuerligt avbildas eller om också ljud upptas i samband med avbildningen.

I propositionen uppställs dock inte uttryckligen olika villkor för straffbarhet i fråga om olika apparater eller gärningssätt och inga separata paragrafer om grov olovlig avlyssning eller grov olovlig observation föreslås med tanke på allvarliga kränkningar av integriteten. I propositionen utgår man från att olika apparater och gärningssätt i tillräcklig utsträckning kan beaktas vid utmätning av straff inom ramen för straffskalan samt vid bedömningen av huruvida villkoren "i smyg" eller "på ett integritetskränkande sätt" uppfylls.

Fortgående eller upprepad observation och

avbildning av samma person med en teknisk apparat kan kännbart kränka den personliga integriteten också då det sker på offentliga platser och på platser till vilka allmänheten åger tillträde. Propositionen innehåller dock inte heller med tanke på dessa fall något förslag om att tillämpningsområdet för olovlig observation skall utsträckas till offentliga platser. Fortgående iakttagelse av en viss person med en teknisk anordning sker närmast från polisens sida för att förebygga och utreda brott. Denna rättighet har begränsats kännbart i lag (31 § polislagen och 5 a kap. 4 § 2 och 4 mom. tvångsmedelslagen). Sådan långvarig observation av en viss person som sker på en offentlig plats och utförs av en privat person har åtminstone inte tillsvidare gett upphov till problem.

Automatisk televisions- eller annan kameraövervakning kan upplevas kränka integriteten också på allmänna platser. Om man vid kameraövervakning upptar ljud och bild, kan lagstiftningen om behandling av personuppgifter bli tillämplig. Man känner inte till att det skulle ha tagits ställning till frågan i rättspraxis. En mer detaljerad reglering av kameraövervakning har dock inte i detta sammanhang varit möjlig. Inom delegationen för brottsbekämpning har nyligen färdigställts en utredning gällande kameraövervakning. På basis av den kan behoven av ändringar i lagstiftningen, bl.a. i straffbestämmelserna, utvärderas noggrannare.

Lagstiftningen om behandling av personuppgifter gäller bl.a. insamling och registrering av personuppgifter i personregister samt användning, samkörning och utlämnande av sådana uppgifter. Avbildning av en person och upptagning av hans tal kan samtidigt utgöra både olovlig avlyssning eller olovlig observation och behandling av personuppgifter. Om personuppgiftslagen inte iakttas vid behandlingen av uppgifter kan också 38 kap. 9 § strafflagen gällande personregisterbrott bli tillämplig. Straffbestämmelserna om olovlig observation och olovlig avlyssning och personregisterbrott utesluter inte varandra.

En separat straffbestämmelse föreslås inte heller med avseende på utnyttjande av det material som erhållits genom olovlig avlyssning eller observation. Tillräckligt skydd erhålls genom att i fråga om utnyttjande tillämpa 8 § om spridande av information som kränker privatliv eller 9 eller 10 § om ärekränkingsbrott eller genom att tillämpa

straffbestämmelserna om personregisterbrott (SL 38:9) eller om olaga inhämtande, innehav, förmedling, spridning eller avslöjande av vissa andra uppgifter. Sådana är bl.a. bestämmelserna om landsförräderi (SL 12:3), spioneri (SL 12:5), röjande av statshemlighet (SL 12:7), olovlig underrättelseverksamhet (SL 12:9), spridning av våldsskildring (SL 17:17), spridning av pornografisk bild (SL 17:18), innehav av barnpornografisk bild (SL 17:19), sedlighetssårande marknadsföring (SL 17:20), företagsspioneri (SL 30:4), missbruk av företagshemlighet (SL 30:6), utpressning (SL 31:3), sekretessbrott och sekretessförseelse (SL 38:1 och 2) brott mot tjänsthemlighet och brott mot tjänsthemlighet av oaktsamhet (SL 40:5).

4.4. Spridande av information som kränker privatliv och ärekränkning

Den gällande bestämmelsen om kränkning av privatliv (27 kap. 3 a § strafflagen) trädde i kraft den 1 mars 1975. Under beredningen och under riksdagsbehandlingen kritiserades bestämmelsen skarpt närmast för att man var rädd att den skulle begränsa yttrandefriheten för mycket. Farhågorna visade sig dock vara ogrundade, och det har inte riktats mycket kritik mot 27 kap. 3 a § under den tid bestämmelsen varit gällande. Bestämmelsens gränsdragning mellan tillåtet och förbjudet offentliggörande av information som gäller privatliv verkar fortfarande till sitt innehåll vara lyckad. I propositionen föreslås således att bestämmelsen huvudsakligen skall bevaras oförändrad till sitt innehåll. Straffbestämmelsen får dock ett nytt namn, spridande av information som kränker privatliv (8 §).

I propositionen föreslås inte en sådan utvidgning av tillämpningsområdet för straffbestämmelsen om kränkning av privatliv, att kränkning av en sådan persons privatliv som gått en våldsam död till mötes, när kränkningen skulle förorsaka lidande för den avlidnes närstående, skulle bli straffbart. Däremot finns i den lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) som riksdagen nyligen antog en bestämmelse enligt vilken sådan ömtålig information om privatlivet som ingår i förundersökningshandlingar skall förbli hemlig också efter att förundersökningen avslutats.

Enligt denna proposition skall den skillnad som för närvarande föreligger mellan små-

delse- och förolämpningsbrott slopas. Därigenom undviks man vissa gränsdragningsproblem och regleringen av ärekränkning blir betydligt enklare och klarare än för närvarande. Det skall finnas endast en grundform av ärekränkning (9 §) och den grövre gärningsformen av detta (10 §). Skillnaderna i hur klandervärda de olika gärningstyperna är kan beaktas tillräckligt väl vid val av straff från skalorna för de förenhetligade bestämmelserna. Dessutom föreskrivs i lagen uttryckligen om de förutsättningar under vilka kritik av en annan person dock inte kan betraktas som ärekränkning.

Valet av rekvisit påverkas inte heller längre av om ärekränkningen sker mot bättre vetande eller inte. Ur målsägandens synvinkel påverkas brottets skadlighet inte nödvändigtvis av om gärningsmannen känt till att påståendet var ogrundat eller inte. Det kan också vara omöjligt att på ett tillförlitligt sätt bevisa vad gärningsmannen känt till. Fastän det skulle föreligga bevis, kan det vara svårt att avgöra om gärningsmannen verkligen måste anses ha känt till sakens riktiga natur eller om han endast på goda grunder borde ha tvivlat på uppgifternas riktighet. Då förekomsten av vetskap inte längre avgör vilket rekvisit som skall väljas, minskar betydelsen av dylika tolkningsproblem avsevärt. Den vetskap som gärningsmannen haft inverkar naturligtvis på straffmätningen.

Ärekränkning kan bli straffbar enligt den strängare skalan antingen för att uppgiften eller antydning har gjorts tillgänglig för ett stort antal människor eller på grund av att kränkningen är av den karaktären att den orsakar lidande eller skada. Kränkning av en avlidens persons minne skall kvarstå i kapitlet, men inte längre som ett separat brott, utan som ett birekvisit till ärekränkingsbrott (9 § 3 mom.). Man avstår från den absoluta tidsfristen som begränsar åtalsmöjligheten för detta brott, och frågan om vid vilken tidpunkt gärningens straffbarhet upphör avgörs enligt grunder som är beroende av prövning.

I det föreslagna 24 kap. finns det inte någon motsvarande bestämmelse som i gällande 27 kap. 5 § om den åtalades rätt att bevisa sanningen av sin anklagelse. Bestämmelsen behövs inte, eftersom den åtalade också utan en uttrycklig bestämmelse har en sådan rätt att framföra bevisning om en faktor som har betydelse med avseende på den rättsliga bedömningen av en handling. Bestämmelsen i slutet av gällande 5 § angående

de möjligheten att höra ett vittne också vid en annan domstol än den där ärekränkningsmålet är anhängigt är också onödig. Den allmänna bestämmelsen om hörande av vittne utanför den domstol som handlägger ett brottmål ingår i 17 kap. 41 § rättegångsbalansen. Också 24 kap. 5 § 2 mom. är onödigt. I momentet finns instruktioner om beaktande av den rättegång där det brott som ärekränkingsrättegångens målsägande påstås ha begått behandlas. Det är också utan en separat bestämmelse självklart att dessa instruktioner iakttas då den materiella sanningen utreds vid ärekränkingsrättegången. Det är också utan en uttrycklig bestämmelse klart att rättshjälpen enligt 3 mom. att förelägga behövliga bevis är oberoende av om åtalsrätten för det brott som målsäganden vid ärekränkingsrättegången påstås ha begått är preskriberad.

I propositionen ingår inte heller någon bestämmelse enligt vilken den som gjort sig skyldig till ärekränkning kunde åläggas att ersätta målsäganden kostnaderna för domens publicering. I gällande 27 kap. strafflagen finns en sådan bestämmelse (7 §). Dess mest naturliga plats är dock inte i strafflagen. Den kommission som har berett ny lagstiftning om användande av yttrandefrihet har föreslagit att en bestämmelse om skyldighet att publicera en dom som gäller ärekränkning och kränkning av privatliv skall ingå i den lag om användande av yttrandefrihet vid masskommunikation som kommissionen föreslagit (yttrandefrihetskommissionens betänkande 1997:3). Enligt förslaget kan en domstol på yrkande av målsäganden bestämma att uppgift om en dom som gäller ärekränkning och kränkning av privatliv samt om dess domskäl kostnadsfritt skall publiceras i publikationen eller programmet i fråga.

5. Propositionens verkningar

Propositionen har inga ekonomiska eller organisatoriska verkningar.

6. Beredningen av propositionen

I straffrättskommitténs stomplan till ny strafflag som utformades år 1976 finns separata kapitel om brott som kränker boendetryggheten (23 kap.) samt om ärekränkning och kränkning av privatliv (26 kap.).

Strafflagsprojektets arbetsgrupp som bereder totalrevideringen av strafflagen uppgjorde ett förslag till bestämmelser om kränkning av frid och integritet samt ärekränkning. I förslaget samlades i 24 kap. strafflagen vid sidan av hemfridsbrotten och olovlig avlyssning och observation också bestämmelserna ur 27 kap. om ärekränkning och kränkning av privatliv. Förslaget godkändes med vissa ändringar i projektets ledningsgrupp och överläts till justitieministeriet i juni 1994 (justitieministeriets lagberedningsavdelnings publikation 7/1994).

Utlåtanden angående förslaget erhöles av 22 myndigheter och organisationer. En sammanfattning av utlåtandena har uppgjorts. I utlåtandena understöddes arbetsgruppens mål och revideringen ansågs behövlig. Särskilt en modernisering av de föräldrade hemfrids- och ärekränkingsbestämmelserna ansågs viktig. Fastän det allmänna intrycket av utlåtandena var klart positivt, framförde många av dem som avgav ett utlåtande anmärkningar och preciseringar i fråga om enskilda bestämmelser.

Lagförslaget har därefter vid justitieministeriet såsom tjänsteuppdrag utarbetats till en regeringsproposition. Propositionen baserar sig till centrala delar på strafflagsprojektets förslag. Man har vid beredningen av propositionen strävat efter att i mån av möjlighet beakta de anmärkningar som framförts i utlåtandena.

Tryckfrihetskommisionen föreslog redan i sitt betänkande som publicerades år 1973 (kommittébetänkande 1973:1) att en straffbestämmelse om kränkning av integritet skulle fogas till 27 kap. strafflagen samt att straffansvar för juridiska personer skulle fogas till kränkning av integritet och ansåg detta vara en tänkbar påföljd också vid ärekränkingsbrott. Hur frågan om juridiska personers straffansvar avgörs har betydelse framför allt med avseende på massmediernas ansvar. Chefredaktörens självständiga ansvar för innehållet i en publikation är inte förenligt med grunderna för systemet med samfundsansvar. Behovet av samfundsansvar kan i fråga om dessa brott inte heller motiveras med problem gällande ansvarsfördelningen inom samfundet, eftersom det i tryckfrihetslagen (1/1919) finns ovanligt detaljerade bestämmelser om ansvarsfördelningen. Den yttrandefrihetskommision som justitieministeriet har tillsatt föreslog i början av år 1997 i sitt betänkande att den ansvarige redaktö-

rens ansvar skall lindras i förhållande till vad som gäller för närvarande. Åtminstone i detta skede har man inte ansett det motiverat att föreslå straffrättsligt ansvar för juridiska personer i fråga om spridande av information som kränker privatliv eller i fråga om ärekränkingsbrotten. Den föreslagna lösningen överensstämmer också med den linjedragning som gjorts i regeringens proposition om straffansvar för juridiska personer (RP 95/1993 rd), enligt vilken den nya påföljden åtminstone i begynnelsekedet skall utsträckas till relativt få och förhållandevis allvarliga brott.

Riksdagens lagutskott ansåg i sitt betänkande (LaUB 5/1972 rd, s. 3) angående regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om komplettering av strafflagen med vissa straffstadganden angående kränkande av skyddet för privatlivets helgd (olovlig avlyssning och olovlig observation), att det skydd som avses i förslaget borde utsträckas till att gälla privata eller annars slutna tillställningar som ordnas också på andra än hemfridsskyddade områden. I denna proposition föreslås att straffbarheten för både olovlig avlyssning och olovlig observation skall utsträckas också till ställen som inte skyddas av hemfrid. I fråga om olovlig avlyssning innebär förslaget inte någon materiell förändring i förhållande till gällande rätt. Området för straffbarhet för olovlig avlyssning har redan utvidgats i samband med ändringen av 38 kap. strafflagen som gäller informations- och kommunikationsbrott, vilken genomfördes i samband med det andra skedet av strafflagsreformen som trädde i kraft 1995. Olovlig avlyssning föreslås också mer allmänt vara straffbart utanför hemfridssfären, om de som avlyssnas inte har skäl att anta att en utomstående kan höra dem.

Den föreslagna bestämmelsen om olovlig observation överensstämmer huvudsakligen med den principiella linjedragning som riksdagens lagutskott presenterade år 1972. Straffbarheten för olovlig observation har utsträckts till toaletter, omklädningsrum och andra motsvarande platser samt till affärer, kontor, konferensutrymmen och övriga motsvarande lokaler och byggnader samt deras omgärdade gårdsområden, till vilka allmänheten inte äger tillträde.

Åt privatlivet år 1995 erhöles sådant skydd som regeringsformen garanterar för de grundläggande fri- och rättigheterna, konsta-

terade regeringen i sin proposition angående detta att den föreslagna 8 § regeringsformen tillsammans med 16 a § 1 mom. regeringsformen förutsätter att lagstiftaren upprätthåller ett effektivt skydd för de rättsobjekt som bestämmelsen tryggar (RP 309/1993 rd, s. 53). Regeringens proposition 239/1997 rd. gällande kränkning av integritet och frid samt ärekränkning avläts till riksdagen 1997. Propositionen hann dock inte behandlas klart under den förra valperioden. Föreliggande proposition grundar sig i stor utsträckning på den proposition som avläts under 1997 års riksdag. I propositionen har grundlagssutskottets (GrUU 36/1998 rd) anmärkningar beaktats. Denna proposition förstärker skyddet för integritet, hemfrid och ära genom att de föräldrade bestämmelserna görs klarare och området för sådant straffbart beteende som kränker privatliv utvidgas till vissa delar.

Vid justitieministeriet har det uppgjorts ett publicerat sammandrag av utländsk lagstiftning.

7. Övriga omständigheter som inverkar på propositionen

I 3 kap. 7 § strafflagen finns bestämmelser om nödvärn i samband med hemfridsbrott. Rätten till nödvärn omfattar inte alla situationer där straff kan dömas ut enligt hemfridsbestämmelserna. Enligt 3 § i det föreslagna 24 kap. är det straffbart att olovligt tränga sig in också i sådana lokaler som inte för närvarande skyddas av hemfrid och som inte kan försvaras med hjälp av nödvärn. De brottsituationer som faller utanför rätten till nödvärn kommer att öka en aning. Inga ändringar föreslås dock i detta sammanhang i nödvärnsbestämmelsen i 3 kap. strafflagen, eftersom hela regleringen

av nödvärn är föremål för separat beredning inom strafflagsprojektet.

Propositionen innehåller inte några bestämmelser som motsvarar 24 kap. 3 § 2 mom. eller 3 a § 2 mom. strafflagen om störande av ämbetsfrid, eftersom dessa brott närmast riktas mot allmän ordning. Dylikt störande skall fortsättningsvis vara straffbart huvudsakligen såsom ofog enligt 17 kap. 13 § strafflagen. Dessutom möjliggör lagen om besöksförbud (898/1998), som trädde i kraft vid ingången av 1999, att vistelse förbjuds i närheten av bostaden, arbetsplatsen eller något annat ställe där den person vistas som skall skyddas, i sådana fall när friden störs.

Den yttrandefrihetskommision som tillsatts av justitieministeriet har föreslagit en totalrevidering av tryckfrihetslagens system för straffrättsligt ansvar (komm.bet. 1997:3). Kommissionen föreslår också att riksåklagaren skall utöva åtalsbefogenheten i fråga om brott som grundas på innehållet i ett publicerat meddelande. För närvarande innehar justitieministeriet åtalsbefogenheten vid tryckfrihetsbrott. I denna proposition har man inte ingripit i tryckfrihetslagens innehåll. Det är ändamålsenligast att den revidering av tryckfrihetslagen som gäller det straffrättsliga ansvaret och åtalsbefogenheten genomförs i samband med den nämnda totalrevideringen av bestämmelserna om tryck- och yttrandefriheten. I denna proposition föreslås dock redan nu att justitieministeriets åtalsbefogenhet skall överföras på riksåklagaren. Ändringen kan genomföras separat från totalrevideringen, eftersom tryckfrihetslagen i praktiken inte har tillämpats på målsägandebrott.

Beredningen av yttrandefrihetskommisionens förslag fortsätter som tjänsteuppdrag vid justitieministeriet på basis av de inhämtade utlåtandena.

DETALJMOTIVERING

1. Strafflagen

1.1. 24 kap. Om kränkning av integritet och frid samt om ärekränkning

1 §. Hemfridsbrott

Enligt paragrafens 1 punkt är för det första intrång på ett område som skyddas av

hemfrid straffbart såsom hemfridsbrott. Begreppet intrång innebär att ett hinder av något slag passeras eller bryts upp. Av hindret kan man objektivt sluta sig till att avsikten med det är att manifestera en avvisande inställning till att någon inträder på det hemfridsskyddade området. Hindret kan till sin beskaffenhet vara fysiskt, men det kan också utgöras t.ex. endast av ett verbalt förbud.

Sådant intrång som avses i lagrummet kan således utgöras t.ex. av att man kliver över ett staket, skuffar upp en dörr eller trots förbud beträder en gårdsplan.

Inträdet sker "i hemlighet" då ingen av dem som åtnjuter hemfridsskydd är medveten om det. Inträdet är inte hemligt på det sätt som avses i lagrummet endast av den orsaken att ingen lägger märke till det. Inträdet sker i hemlighet då gärningsmannen försöker undvika att bli upptäckt.

Vilseledandet kan utgöras t.ex. av att någon uppträder som en sådan person som har rätt att vistas inom hemfridssfären. Den som blir vilseledd behöver inte nödvändigtvis vara en person som åtnjuter hemfridsskydd, utan det kan t.ex. vara fråga om en vakt som arbetar utanför hemfridssfären.

Den som gömmer sig eller stannar kvar inom hemfridssfären har i allmänhet ägt tillträde till det hemfridsskyddade området eller haft rätt att vistas där. Gärningen blir straffbar först då utomstående har uppmanats avlägsna sig från området eller då man annars på basis av omständigheterna kan sluta sig till att alla utomstående redan borde ha avlägsnat sig från området.

I allmänhet har vilken innehavare av en plats som helst rätt att ge andra en verkningfull uppmaning om att de skall avlägsna sig. Om innehavaren av en plats eller hans företrädare begär det, har en polisman enligt 14 § 1 mom. polislagen rätt att från hemfridsskyddade platser eller därmed jämförbara platser avlägsna en person som utan laglig rätt tränger sig in där eller underlåter att iaktta en tillsägelse att avlägsna sig. Innehavarens rätt att ge en uppmaning om att någon skall avlägsna sig kan dock inte anses undantagslös. T.ex. en uppmaning som har givits av okynne eller en uppmaning som annars saknar tillräcklig anledning behöver inte efterföljas, om någon av värdarna tillåter att besöket fortsätter. Om däremot någon av ställets innehavare själv t.ex. genom att föra oväsen stör hemfriden, förstärks de övriga värdarnas bestämmanderätt i förhållande till honom och de övriga som vistas på platsen. Om det finns fog att befara att störningen upprepas har polisen enligt 14 § 2 och 3 mom. polislagen rätt att avlägsna och vid behov gripa och hålla en sådan person i förvar som vistas på ett hemfridsskyddat område eller på en därmed jämförbar plats och som stör andras hemfrid.

För att ett hemfridsbrott skall kunna vara

straffbart, skall gärningen ske obehörigen. I de flesta fall grundas rätten att inträda i eller att stanna inom sfären för en annans hemfrid på tillstånd av det hemfridsskyddade områdets innehavare. Rätten kan också vara bestämd lag. Således har bl.a. polisen samt vissa andra förundersöknings- och tillsynsmyndigheter, under förutsättningar som anges i lag, rätt att träda in på hemfridsskyddade platser. I 11 § föreslås en definitionsbestämmelse angående hemfridsskyddade platser.

Beträdande av ett hemfridsskyddat gårdsområde skall i allmänhet inte anses olovligt, om avsikten är att av en godtagbar orsak besöka en person som vistas inom hemfridssfären, fastän besökaren samtidigt måste passera en "tillträde förbjudet" -skylt. Det är dock möjligt att genom en uttrycklig och synlig viljeyttring förbjuda t.ex. försäljare att komma in på ett egna hemshus gård. Enbart den omständigheten att avsikten är att besöka någon ger dock inte rätt att tränga in i en bostad i strid med förbud av bostadens innehavare. Man kan hitta motsvarande exempel också i fråga om andra gärningssätt. Gemensamt för dem är att det inte är fråga om hemfridsbrott, om ett kortvarigt störande av hemfrid sker av en godtagbar orsak.

En grund för att besöka t.ex. en bostad som hör till ett bostadsaktiebolag kan t.ex. vara att man vill förhindra vattensskador eller att det förekommer andra fall av nödtillstånd eller att det sker för att man skall utföra behövliga reparationer i bostaden. I allmänhet kan man förutsätta att bostadens innehavare har gett sitt samtycke till att hans bostad används då reparationer utförs. Det är dock inte alltid möjligt att i enlighet med god sed lämna ett förhandsmeddelande till bostadens innehavare, om denne länge är frånvarande från bostaden. Sådana besök är således inte straffbara enligt den föreslagna bestämmelsen. I 79 § lagen om bostadsaktiebolag (809/1991) bestäms om tillträde till en lägenhet för utförande av reparationsarbeten också i strid med aktieägarens vilja. Hyresvärdens rätt att få tillträde till den bostad han hyrt ut regleras däremot i 21 och 22 § lagen om hyra av bostadslägenhet. Om en hyresvärd, gårdskar eller serviceman utan tvingande skäl och utan att iaktta bestämmelserna i lagen om hyra av bostadslägenhet tränger sig in i en hyresbostad, gör han sig skyldig till hemfridsbrott.

Å andra sidan skall en invånare anses

åtnjuta grundlagsenligt hemfridsskydd också efter att hans rätt att besitta området t.ex. enligt hyresavtalet har upphört. Han kan således inte anses bryta hemfriden på den plats där han bor förrän han efter att hyresförhållandet har upphört har flyttat från bostaden och förrän bostadens besittning faktiskt har övergått till ägaren eller till en ny hyresgäst. Överskridande av den avtalade tiden för boende i en semesterbostad som ingår i ett aktiebolag där aktieägandet berättigar till användning av bostaden under en viss tid av året, innebär således inte heller brott mot en annan delägarers hemfrid.

Det är inte heller fråga om hemfridsbrott om hemfridsbrottet sker oavsiktligt. En gäst som är trött och lägger sig för att vila på ett avsidets ställe i en bostad och därför inte förstår att avlägsna sig tillsammans med de övriga gästerna, kan således inte anses skyldig till hemfridsbrott.

På det sätt som avses i paragrafens 2 punkt orsakas hemfridsbrott i allmänhet från ett ställe utanför hemfridssfären, fastän också en person som lovligt vistas inom hemfridssfären kan göra sig skyldig till sådana gärningar som avses i punkten. Vid sidan av förande av oväsen, kastande av föremål och telefonpåringningar, vilket uttryckligen nämns i bestämmelsen, kan brott mot 2 punkten ske på något annat motsvarande sätt. Ett sådant sätt kan t.ex. vara att förorsaka långvarig eller upprepad skakning eller att förorsaka störning med hjälp av kraftigt ljus. Störning kan ske på annat sätt också genom att något motbjudande föremål skjuts in genom postluckan till en bostad. Det kan vara fråga om något djur, avfall eller något annat motsvarande. Om störningen förorsakas genom observation med en teknisk anordning, tillämpas dock de föreslagna 5 och 6 §.

Kravet på obehörighet medför att t.ex. lovligt underhåll av gator, normala reparationer av bostäder och tillställningar som anordnats med myndigheters lov utesluts från 2 punktens tillämpningsområde, fastän dessa skulle förorsaka högt oväsen. Enligt bullerbekämpningslagen (382/1987) kan en kommunal miljöförhållningsmyndighet vid behov meddela föreskrifter för att minska olägenheterna av buller vid särskilt störande buller som föranleds av annat än tillfälliga reparationsarbeten i fysiska personers privata bostäder eller tillfälliga evenemang såsom motorsporttävlingar eller nöjeställningar.

Hemfridssfären eller dess närområde kan erhålla skydd mot buller eller andra störningar också med stöd av annan lagstiftning. Sådana bestämmelser finns t.ex. i lagen om fiske (286/1982) och i lagen angående vissa grannlagsförhållanden (26/1920).

För att det enligt den föreslagna bestämmelsen skall vara straffbart att vid höghusboende förorsaka oljud, skall detta ske uppsåtligt. Att i sin egen lägenhet lyssna på musik från en radioapparat med hög volym utgör straffbart störande av grannarnas hemfrid, om grannarna med stor sannolikhet blir störda. Ett yttre tecken på uppsåt är t.ex. att oljudet fortsätter eller t.o.m. förstärks efter att man begärt att det skall dämpas. Förslaget överensstämmer med ett avgörande av högsta domstolen (HD 1985 II 55), enligt vilket en person, som på grund av att det från en grannlägenhet hördes spel på flygel, upprepade gånger med en radioanläggning spelat musik med onödigt stor ljudvolym, ansågs ha stört hemfriden för denna granne av illvilja.

Störande spelning med radio, bandspelare eller skivspelare på ett allmänt eller privat område som hör till en stad kan strida mot ordningsstadgan i respektive stad (t.ex. 10 och 28 § i den ordningsstadga som antogs i Esbo år 1996). Också hemfriden kan bli störd. För en sådan ordningsstadgeförfelse kan man enligt 7 § 1 mom. kommunallagen (365/1995) dömas till böter. Om någons enskilda hemfrid samtidigt blir störd, kan fridsstöraren beroende på situationen antingen dömas endast för hemfridsbrott eller vid sidan av detta också för ordningsstadgeförfelse.

Att nattetid lyssna på högljudd musik utan samtycke av invånarna i de närmaste lägenheterna kan också strida mot bostadsaktiebolagets ordningsstadga. En följd av att störningen upprepas kan vara att lägenheten med stöd av 81 § lagen om bostadsaktiebolag tas i bolagets besittning på grund av att det förs ett störande liv i lägenheten. Till följd av ett störande liv kan också ett hyresavtal hävas med stöd av 61 § lagen om hyra av bostadslägenhet.

Försök till hemfridsbrott föreslås inte bli straffbart, vilket det inte heller är enligt gällande lag. På grund av gärningens natur blir det separata området för försök mycket litet. Dessutom skall en person som gjort ett våldsam försök att tränga sig in i en bostad men misslyckats med detta anses ha gjort sig

skyldig till hemfridsbrott, eftersom privata gårdsområden och trappuppgångar i höghus enligt förslaget är hemfridsskyddade områden. Olika handlingar som föregår hemfridsbrott kan dessutom vara straffbara enligt andra bestämmelser, t.ex. som olaga hot.

Om någon genom samma gärning stör hemfrid och skadar en annans egendom på ett sådant sätt att skadandet inte är nödvändigt för att begå hemfridsbrott genom intrång, döms gärningsmannen straff både för hemfridsbrott och för skadegörelse enligt 35 kap. strafflagen.

För hemfridsbrott utdöms böter eller fängelse i högst sex månader. Den föreslagna skalan är densamma som för grundbrottet i gällande 24 kap. 1 § 1 mom.

2 §. Grovt hemfridsbrott

Ett hemfridsbrott kan på två grunder vara grovt. Enligt 1 punkten kan gärningens grovhet grunda sig på att gärningsmannen eller den som är delaktig förser sig med något visst redskap eller har för avsikt att begå brottet. Tillämpningen av 2 punkten förutsätter å sin sida att det råder vissa omständigheter, på grund av vilka brottsoffret har grundad anledning att frukta för att hans personliga säkerhet är i fara.

I den föreslagna 1 punkten förutsätts det inte nödvändigtvis att gärningsmannens syfte är att begå våld på person, så länge som personen förser sig med ett redskap som lämpar sig för våld på person "i syfte att begå gärningen". Ett sådant syfte är det fråga om t.ex. när ett vapen medtas för den händelse att någon försöker stoppa brottet.

Paragrafens 1 punkt kan tillämpas förutom då den gärningsman vars gärning är föremål för bedömning var försedd med vapen, också då någon annan som är delaktig i brottet var beväpnad. Om en annan delaktig innehavt vapnet, kan gärningsmannen dömas för grovt brott endast om han haft vetskap om vapnet.

Ett i lagrummet avsett vapen kan vara vilket skjut-, hugg-, eggvapen eller annat vapen som helst. Eftersom inget särskilt krav på farlighet föreslås bli uppställt i fråga om vapnet, kan lagrummet tillämpas också på den som försedd med luftvapen stör hemfrid. Ett annat sådant redskap som lämpar sig för våld på person kan vara t.ex. en sprängladdning, såsom vid grov stöld och grovt rån, men också t.ex. ett slagträ eller ett

brädstycke kan vara ett sådant för våld på person lämpat redskap som avses i 1 punkten. Kvävande och giftiga gaser är på samma sätt lämpade för våld på person. Ett sådant annat redskap som avses i lagen behöver inte vara jämförbart med ett vapen eller påminna om ett vapen. Efterbildningar av vapen och leksaksvapen som man inte kan skjuta med utgör dock inte sådana farliga redskap som avses i lagrummet. Hot med sådana kan dock fylla kraven i 2 mom.

Tillämpningsområdet för den föreslagna 1 punkten är när det gäller redskapen mer omfattande än i de motsvarande lagrummen om grov stöld och grovt rån. Rekvisitet för grovt rån har kunnat bestämmas så att det är snävare, eftersom maximistrafet för rån redan enligt grundbestämmelsen är förhållandevis strängt, fängelse i sex år. Rånare som använder mindre farliga redskap kan således ådömas tillräckligt stränga straff. Maximistrafet för grovt hemfridsbrott blir däremot fängelse i två år. Vid grov stöld leder den omständigheten att gärningsmannen är försedd med ett farligt redskap i allmänhet inte till situationer som är lika farliga eller som upplevs lika hotfulla som vid hemfridsbrott. Vid hemfridsbrott är offren i regel på plats då brottet begås, medan tjuvar ofta försöker försäkra sig om att det inte finns några människor på brottsplatsen. Användning av farliga redskap är inte vid stöld en central grund som ökar brottets klanderbarhet. Också av denna orsak kan förteckningen över farliga föremål vara mindre omfattande i fråga om grov stöld än i fråga om grovt hemfridsbrott. Dessutom är maximistrafet för grundformen för stöld, fängelse i ett år och sex månader, nästan lika strängt som det maximum som föreslagits för grovt hemfridsbrott.

Enligt 1 punkten kan gärningen vara grov också om gärningsmannens vetskap, den som är delaktig uppenbart har för avsikt att begå våld på person eller skada egendom. Till dessa delar motsvarar förslaget huvudsakligen den gällande lydelsen i 1 § 3 mom.

I paragrafens 2 punkt uppräknas faktorer, på basis av vilka brottsoffret kan ha en befogad anledning att frukta för att hans personliga säkerhet är i fara. Bedömningen av om säkerheten äventyras skall enligt lagrummet göras på objektiva grunder. Också en utomstående person som bedömer fallet skall m.a.o. anse situationen farlig och det är således inte tillräckligt att den person som blivit

offer själv varit mycket rädd. En sådan hotelse som avses i paragrafens 2 punkt skall riktas mot en sådan persons personliga säkerhet som befinner sig inom hemfridsfären. Ett hot om att enbart skada egendom kan inte föranleda tillämpning av 2 §. Sådan hotelse kan dock på det sätt som avses i 2 punkten samtidigt hota den personliga säkerheten. Detta kan t.ex. vara fallet om man kräver att någon kommer ut ur en byggnad under hot att dörren annars slås i spillror och att han hämtas ut.

Den egendom som skadas hänför sig i allmänhet till hemfridsfären. Typisk skadegörelse utgörs av att man sönderar fönster och bryter upp dörrar eller försöker bryta upp dem. Gärningsmännens antal kan göra situationen skrämmande på det sätt som avses i lagrummet t.ex. då en till antalet överlägsen grupp, med beaktande av sitt beteende, också utan uttryckliga hotelser skapar ett hot som bostadens innehavare upplever som skrämmande. Undantagsvis kan redan två personer göra situationen hotfull, om den som blir offer är ensam och inte kan försvara sig själv. Betydelsen av antalet skall i allmänhet bedömas i förhållande till offrets försvarsmöjligheter.

Sådant äventyrande av offrets säkerhet som förutsätts i lagrummet är till sin karaktär abstrakt. Säkerheten behöver inte nödvändigtvis ha varit i verklig fara, utan det är tillräckligt att situationen till sin natur är sådan att en dylik situation i allmänhet orsakar fara. Sådan fara som avses i paragrafen förorsakas t.ex. inte då hemfriden störs genom att oväsen förs på ett område där endast fridsstörarna är närvarande.

Att skada annans egendom är separat straffbart såsom skadegörelse enligt 35 kap. strafflagen. Enligt begränsningsbestämmelsen i 35 kap. 5 § strafflagen, som förutsätter en jämförelse av straffen, kan dock bestämmelserna om skadegörelse och lindrig skadegörelse inte tillämpas, om hemfridsbrottet uppfyller rekvisitet i den föreslagna 24 kap. 2 §. Om skadandet av egendomen däremot uppfyller rekvisitet för grov skadegörelse, utdöms straff både för detta och för grovt störande av hemfrid. Den nämnda begränsningsbestämmelsen kan inte tillämpas i denna situation, eftersom maximistrafet för grov skadegörelse är strängare än i den föreslagna 2 §.

Efter att straffskärpningsgrunderna uppfyllts utförs den slutliga bedömningen av

hemfridsbrottets grovhet på basis av en normal helhetsbedömningsklausul. Maximistrafet för grovt hemfridsbrott, fängelse i två år, motsvarar det strängaste maximistrafet i gällande 24 kap. 1 § 3 mom.

3 §. Olovligt intrång

1 mom. Genom bestämmelsen om olovligt intrång skyddar man vissa sådana platser som enligt definitionsbestämmelsen i den föreslagna 11 § förblir utanför hemfridsfären och således utanför tillämpningsområdet för 1 §. Av dessa platser uppräknas i paragrafen uttryckligen vissa typer av byggnader och lokaler, dvs. ämbetsverk, affärslokaler, produktionsinrättningar, kontor och möteslokaler. Dessutom är lagrummet tillämpligt på andra motsvarande byggnader och lokaler och deras gårdsområden samt kasernområden och andra områden som är i försvarsmaktens användning.

Gemensamt för de platser som kan bli föremål för en i lagrummet avsedd gärning är framför allt att där arbetar eller vistas människor, vilkas frid och integritet man har för avsikt att skydda. T.ex. en lada eller ett förråd kan således i allmänhet inte vara en sådan annan motsvarande byggnad eller lokal som avses i paragrafen. En sådan kan däremot vara en skola, en kasernbyggnad, ett sjukhus, ett museum, ett fängelse eller en kultur- eller idrottsinrättningar. Bestämmelsen omfattar också arbetsutrymmen, oberoende av om de används för yrkesutövning eller t.ex. endast för hobbyverksamhet. En byggnad som används för sådan verksamhet kan också vara en takförsatt utrymme av lätt konstruktion. En produktionsinrättning kan således vara både en fabriksbyggnad och t.ex. ett djurstall som används för pålsdjursuppfödning.

Både sådana utrymmen till vilka allmänheten äger tillträde och sådana platser som inte är öppna för allmänheten kan vara föremål för olovligt intrång. Typiska i paragrafen avsedda affärslokaler som betjänar allmänheten är restauranger, caféer, banker, postkontor och butiker. Bestämmelsens tillämpningsområde begränsas inte till affärernas öppethållningstid eller till det utrymme som reserverats för allmänheten, utan en affärslokal som betjänar allmänheten kan också efter stängningsdags vara föremål för olovligt intrång och intrånget kan riktas också mot ett annat utrymme än det som reser-

verats för kundbetjäning.

Sådana ämbetsverk som avses i lagrummet utgörs av lokaler eller byggnader som är avsedda att användas av staten, kommunerna och andra offentliga samfund, såsom domstolar, länsstyrelser samt kommun- och tingsämbeten. En plats som är föremål för olovligt intrång, såsom ett kontor eller ett konferensutrymme, kan lika väl vara i ett privat som i ett offentligt samfunds ägo eller användning. Den omständigheten att möteslokaler nämns särskilt innebär att underhandlings- och möteslokaler omfattas av bestämmelsens tillämpningsområde också då de inte kan anses utgöra en del av t.ex. ett ämbetsverk, ett kontor eller en affärslokal.

Bestämmelsen skyddar endast i begränsad utsträckning utomhusområden och tillställningar som anordnas utomhus. Ett undantag är kasernområden och andra områden som är i försvarsmaktens användning, såsom övnings- och militärområden. Intrång på dessa områden som hör till försvarsmakten är för närvarande straffbart enligt 42 kap. 1 § strafflagen, vilken föreslås bli upphävd.

De i lagrummet avsedda byggnadernas gårdar omfattas inte utan vidare av det skydd som avses i paragrafen. För att lagrummet skall kunna tillämpas i fråga om ett gårdsområde förutsätts det att detta är omgärdat. Ett omgärdat gårdsområde kan vara förbundet med ett ämbetsverk eller en produktionsanstalt eller med vilken byggnad som helst som omfattas av paragrafens tillämpningsområde. Som ett sådant staket som avses i paragrafen duger inte en hurdan konstruktion som helst. Staketet och omständigheterna måste vara sådana, att det inte föreligger någon oklarhet om att det är förbjudet att vistas på det område som avgränsas av staketet.

Med ett gårdsområde avses ett förhållandevis begränsat område i omedelbar anslutning till en byggnad på vilket människorna huvudsakligen rör sig. Bestämmelsens tillämpningsområde kan således inte utsträckas utanför gårdsområdet genom att ett staket uppförs. Med stöd av 52 § polislagen kan inrikesministeriet genom polisförordnande förbjuda olovlig trafik eller vistelse också på ett mer omfattande område, t.ex. på ett industriområde.

Gärningssätten för olovligt intrång är i paragrafens 1 mom. desamma som i den föreslagna 1 § 1 mom. 1 punkten. De används också i samma betydelse som i 1 §.

T.ex. intrång kan således också i detta sammanhang innebära åsidosättande av både fysiska hinder och av en klar viljeyttring. När person gömmer sig och stannar kvar sker det i allmänhet i samband med situationer där han på ett tillåtet sätt har tagit sig in på platsen, men inte iakttar en uppmaning om att eller ett utsatt klockslag när han skall avlägsna sig.

För att straff skall kunna dömas ut med stöd av 3 § skall det olovliga intrånget ske obehörigen. Det kan i lag finnas uttryckliga bestämmelser som berättigar intrånget. T.ex. polisens rätt till tillträde till en i paragrafen avsedd plats kan således basera sig bl.a. på 5 kap. 2 eller 8 § tvångsmedelslagen eller 13, 14, 15 eller 20 § polislagen. Att vistas på ett område som hör till försvarsmakten är däremot oberättigat endast om en behörig myndighet vid försvarsmakten har fattat beslut om förbud mot vistelse på området (2 b § lagen om försvarsmakten, 402/1974).

Ordet intrång hänvisar till situationer där rätt till tillträde saknas. I undantagsfall kan det dock finnas en godtagbar orsak till intrånget som eliminerar gärningens straffbarhet. Intrånget är inte olovligt bl.a. då man utan anledning, t.ex. på grund av ett misstag, försöker förhindra inträde. Att skaffa sig inträde till en konstutställning eller en annan tillställning till vilken vem som helst äger tillträde under vissa allmänna villkor eller mot en avgift, utgör inte heller intrång eller inträdande i hemlighet eller genom vilseledande av en annan, fastän den person som skaffar sig inträde inte uppfyller villkoren. Den nämnda gärningen kan bli straffbar såsom lindrigt bedrägeri, men 3 § vars syfte är att trygga frid kan inte tillämpas på gärningen.

Att gömma sig eller att stanna kvar är oberättigat t.ex. då personen i fråga i behörig ordning har uppmanats att avlägsna sig. Det är otillåtet att stanna kvar t.ex. då en restauranginnehavares uppmaning om att en person skall avlägsna sig inte iakttas, då uppmaningen enligt de principer som allmänt iaktas inom branschen skall anses godtagbar. Att gömma sig eller stanna kvar kan vara otillåtet också då den tid som reserverats för lovlig vistelse utgår. Det är således fråga om olovligt intrång, då en kund efter en affärs öppethållningstid gömmer sig där. En biografbesökare har i allmänhet inte heller rätt att efter förevisningens slut stanna kvar i salongen en längre tid än det normalt

tar att avlägsna sig därifrån.

En i paragrafen avsedd gärning kan bli obestraftad också på grund av att uppsåt saknas. T.ex. beträdande av ett område som är i försvarsmaktens användning är inte straffbart, om gärningsmannen inte upptäcker gränsen på grund av att den märkts ut bristfälligt och gärningsmannen inte annars heller känt till förbudet mot att röra sig på området. Att beträda ett sådant område är straffbart såsom olovligt intrång endast om området är omgärdat och försett med förbudsskyltar med uppgift om områdets innehavare och om straffhot, eller områdets gränser och vistelseförbudet på något annat sätt synligt märkts ut eller på något annat sätt bringats till kännedom för utomstående.

Den föreslagna 3 § är inte avsedd att tillämpas väsentligt oftare än vad de bestämmelser som skyddar hemfrid för närvarande tillämpas. Troligtvis kommer den största delen av de olovliga inträngen också i framtiden att klaras upp utan att brottsanmälan görs.

Om de personer som arbetar på ett ställe som blir föremål för olovligt intrång samt de övriga som deltar i besittningen av stället är av olika åsikt gällande huruvida gärningen är otillåten eller inte, skall i allmänhet den persons uppfattning anses avgörande, som juridiskt råder över stället.

Straffskalan för olovligt intrång är densamma som i grundbestämmelsen om hemfridsbrott.

2 mom. I paragrafens 2 mom. finns en motsvarande begränsningsbestämmelse som i fråga om besittningsintrång (28 kap. 11 §). Genom momentet utesluts de mest obetydliga olovliga inträngen från rekvisitet. Dessa behöver inte undersökas mer än vad som krävs för att utreda att brottet är obetydligt och i fråga om dessa behöver inte heller åtal väckas och de behöver inte behandlas vid domstol. Vid bedömningen av olägenhetens obetydlighet kan man ta hänsyn t.ex. till om det har krävts särskilda åtgärder från offrets sida för att avvärja rättskränkningen. Man kan också beakta hur länge rättskränkningen pågått, dess tidpunkt, gärningsmannens antal samt andra betydelsefulla faktorer.

4 §. Grovt olovligt intrång

Olovligt intrång kan på två grunder bedömas vara grovt. Den första grunden i paragrafens 1 punkt är att gärningsmannen el-

ler någon som är delaktig i brottet i syfte att begå gärningen förser sig med ett vapen eller något annat redskap som är lämpat för våld på person, eller att syftet uppenbart är att begå våld på person eller skada egendom. Grunden motsvarar huvudsakligen den gällande 1 § 3 mom., och den är densamma som vid grovt hemfridsbrott (1 punkten).

Enligt 2 punkten kan brottet bedömas vara grovt på grund av dess objekt. Finlands högsta statsorgan, riksdagen, republikens president och statsrådet med dess ministerier åtnjuter enligt bestämmelsen särskilt skydd, vilket riksdagen erbjuds redan i gällande lag.

Ett annat skyddsobjekt är i 2 punkten vissa representanter för främmande stater. Det primära syftet med det särskilda skyddet är att trygga det internationella samarbetet och i sista hand att upprätthålla goda relationer till främmande stater. En byggnad eller en lokal är i en främmande stats användning t.ex. då där bor ett statsöverhuvud som är på statsbesök. Sådana mellanstatliga organisationer som avses i lagrummet är t.ex. För-
enta nationerna, Europeiska unionen och Europeiska säkerhets- och samarbetsorganisationen. Typiska representationer för främmande stater är ambassader och konsulat.

Bestämmelsens särskilda skydd begränsas endast till byggnader eller lokaler som används av de högsta statsorganen eller av de i 2 punkten nämnda representanterna för utländska stater. Avsikten med den föreslagna bestämmelsen är att erbjuda särskilt skydd för det arbete som de högsta statsorganen och representanterna för utländska stater utför, genom att skydda de utrymmen som används vid arbetet. I fråga om intrång på en byggnads omgärdade gårdsområde tillämpas den föreslagna 3 §. I andra sammanhang skyddas dessa personer av de allmänna hemfridsbestämmelserna.

Den slutliga bedömningen av det olovliga intrångets grovhet skall göras på basis av en normal helhetsprövningsklausul. Maximistraffet för grovt olovligt intrång är fängelse i två år. Samma skala föreslås i fråga om grovt hemfridsbrott.

5 §. Olovlig avlyssning

Avsikten med denna proposition är att i viss mån flytta på gränsen mellan tillämpningsområdet för olovlig avlyssning och kränkning av kommunikationshemlighet.

Den föreslagna 5 § är en allmän bestämmelse som i princip omfattar allt slags avlyssning av tal och diskussion. Olovlig avlyssning riktas mot samtalskommunikation och andra ljudvågor, medan avlyssning av skyddade meddelanden som förmedlas elektroniskt eller på något annat sätt däremot skall bedömas såsom kränkning av kommunikationshemlighet enligt 38 kap. 3 § strafflagen. Dessutom kan också andra sådana ljud från händelser i privatlivet som hörs från hemfridssfären vara föremål för olovlig avlyssning.

Således skall straffbarheten för avlyssning av allmänt hörbar radiokommunikation, t.ex. ett oskyddat polisradionät eller LA-telefoner, liksom för närvarande bedömas såsom kränkning av kommunikationshemlighet. Detta har konstaterats också i motiveringen i den regeringsproposition som ledde till att lagrummet om kränkning av kommunikationshemlighet stiftades (RP 94/1993 rd, s. 141 och 148). Således är t.ex. olovlig avlyssning av skyddad radiokommunikation, t.ex. ett polisradionät, straffbart såsom kränkning av kommunikationshemlighet och inte såsom olovlig avlyssning. I propositionen föreslås inte att avlyssning av oskyddad polisradiokommunikation skall bli straffbar. Vid polisradiokommunikationen håller man stegvis på att övergå till att använda ett skyddat nät, vilket gör att avlyssning av polisradiokommunikation kommer att förekomma i betydligt mindre utsträckning än för närvarande samt gör att detta blir straffbart också enligt 38 kap. 3 § strafflagen och enligt radiolagen (517/1988).

För att avlyssningen skall vara straffbar skall den ske obehörigen. Gärningen är inte otillåten t.ex. då samtycke erhållits av den som blir avlyssnad. Avlyssningen är berättigad också då rätt till avlyssning anges i lag, såsom polisens rätt till teknisk avlyssning med stöd av 5 a kap. tvångsmedelslagen och 3 kap. polislagen.

Det skall inte heller vara otillåtet att avlyssna en person som obehörigen vistas på en hemfridsskyddad plats eller på en i 3 § avsedd plats. På motsvarande sätt erhåller en person som obehörigen vistas på ett hemfridsskyddat område eller på ett annat i den föreslagna 6 § avsett område inte skydd mot olovlig observation. Den som t.ex. i avsikt att begå en stöld i hemlighet tränger sig in på en hemfridsskyddad plats, kan inte under den otillåtna vistelsen på samma sätt som

annars bestämma om den observation som riktas mot honom. Den som gör sig skyldig till olovligt intrång har också skäl att bereda sig på eventuell observation.

Enligt den gällande bestämmelsen om hemfridsskyddade områden i 24 kap. 3 b 1 mom. strafflagen är avlyssningen straffbar då den utförs med hjälp av en "teknisk apparat". Utanför hemfridssfären är en förutsättning för straffbarhet däremot enligt 38 kap. 3 § 1 mom. 2 punkten strafflagen, som trädde i kraft år 1995, att en "teknisk specialanordning" används. I båda lagrummen förutsätts att den anordning som används för upptagning är en teknisk anordning.

Nu föreslås det att en förutsättning för straffbarhet i fråga om avlyssning både på ett hemfridsskyddat område och utanför det skall vara att en "teknisk anordning" används. På hemfridsskyddade platser finns det inte anledning att försvaga skyddet för personlig integritet genom att förutsätta att den anordning som används för avlyssning skall vara en teknisk specialanordning. Utanför det område som skyddas av hemfrid förbättras däremot det straffrättsliga skyddet genom att användning av endast en teknisk anordning räcker också för tillämpning av bestämmelsen om olovlig avlyssning.

Skillnaden mellan begreppen teknisk specialanordning och teknisk anordning är i praktiken inte särskilt stor och inte heller klar. Användning av en teknisk specialanordning utgör vid kränkning av kommunikationshemlighet både en förutsättning för straffbarhet för grundbrottet och under vissa tilläggsförutsättningar en kvalificeringsgrund i enlighet med 38 kap. 4 § 1 mom. 2 punkten strafflagen. En teknisk specialanordning är enligt motiveringen till 38 kap. strafflagen en mikrofon, en radiosändare eller något motsvarande (RP 94/1993 rd, s. 146). Det föreslagna begreppet teknisk anordning har bl.a. använts i den nyligen reviderade lagstiftningen gällande poliser och vissa andra förundersökningsmyndigheter för att beskriva en anordning som lämpar sig för teknisk avlyssning (bl.a. 5 a kap. 1 § tvångsmedelslagen och 28 § polislagen). T.ex. i motiveringen till tvångsmedelslagen avses med en sådan teknisk anordning som används vid teknisk avlyssning bl.a. en mikrofon, en radiosändare och en s.k. ljudkikare (RP 22/1994 rd, s. 26).

Begreppet teknisk anordning är inte så entydigt att det i fråga om varje slag av a-

nordningar kategoriskt kan sägas huruvida det omfattas av begreppet eller inte. Det är klart att anordningar som uttryckligen har tillverkats för olovlig avlyssning är sådana anordningar som avses i paragrafen. Lika klart är det att sådana hörapparater som är avsedda för personer med nedsatt hörsel och vilkas syfte endast är att återställa normal hörsel inte kan utgöra sådana anordningar då de används på sedvanligt sätt.

Både avlyssning och upptagning skall vara straffbart. Föremål för gärningen är diskussioner, tal och andra ljud. I den föreslagna 6 § ingår en bestämmelse om bildupptagning.

Upptagning av ljud kan ske med mycket varierande metoder. Det väsentliga i fråga om en upptagning är att de ljud som upptagits kan återges på något sätt. Detta skiljer upptagning från avlyssning. Oftast upptas ljudet i en sådan form att det också kan återges som ljud. I praktiken är det också möjligt att uppta ljudet så att det kan läsas som utskriven text. Användning av en sådan teknisk anordning som möjliggör detta utgör också sådan upptagning som avses i lagrummet. Att göra anteckningar t.ex. angående sådant tal som man hör med blotta örat är däremot inte straffbart såsom olovlig avlyssning.

1 mom. I den föreslagna 1 punkten skyddas bara det område som omfattas av hemfrid. I kapitlets 11 § föreslås en bestämmelse om vad som skall höra till hemfridssfären. Genom definitionsbestämmelsen utesluts de områden som hör till sfären för s.k. offentlig hemfrid, t.ex. ämbetsverk, entydigt från tillämpningsområdet för 1 punkten. Bestämmelsen i 1 mom. 2 punkten gäller bl.a. dessa områden.

Avlyssning och upptagning av ett samtal som förs på en hemfridsskyddad plats behöver inte ske i hemlighet för att vara straffbart. Detta motsvarar gällande lagstiftning. En förutsättning för straffbarhet i fråga om avlyssning och upptagning som sker utanför hemfridssfären är däremot att det sker i hemlighet.

Den föreslagna bestämmelsen i 1 punkten skyddar alla som lovligt vistas inom någons hemfridssfär mot avlyssning med en teknisk anordning. Avlyssning och upptagning av en sådan persons tal som vistas på ett hemfridsskyddat område eller av andra sådana ljud som avses i lagrummet är straffbart oberoende av om avlyssningsanordning-

arna och avlyssnaren befinner sig innanför eller utanför hemfridssfären. Gärningen skall vara straffbar fastän man endast skulle uppta det som man annars också kan höra med egna öron.

Frågan om det enligt gällande lag är tillåtet för den som deltar i ett samtal som förs på en hemfridsskyddad plats att i hemlighet banda samtalet eller inte har i viss mån lämnat rum för tolkning. Högsta domstolen har ansett att upptagning av samtal i denna situation inte utgör straffbar olovlig avlyssning (HD 1981 II 182). Nu skall det uttryckligen bestämmas att upptagning enligt 1 punkten inte heller i fortsättningen skall vara straffbart såsom olovlig avlyssning då talet är avsett för dens kännedom som gör upptagningen. Med tal jämföras i förslaget andra ljud från händelser i privatlivet. Syftet med hänvisningen till händelser i privatlivet är att från kretsen för straffbarhet utesluta avlyssning eller upptagning av händelser som med avseende på integriteten är så gott som betydelselösa. Ljud som härrör från verksamhet i privatlivet är det inte fråga om t.ex. när man i ett höghus bandar högljudd musik som hörs från en radio till grannarnas lägenheter, ljudet från en tvättmaskin eller hundskall. Däremot innebär t.ex. olovlig avlyssning och upptagning av ljud som är förbundna med kärlekslivet sådan olovlig avlyssning som avses i lagrummet.

Den som deltar i samtalet får dock inte vid upptagningen utan samtycke av de övriga personer som vistas i lägenheten och som inte deltar i samtalet samtidigt uppta deras tal och därigenom kränka deras integritet.

Momentets 2 punkt gäller andra än i 1 punkten avsedda platser. Den är snävare än 1 punkten i det avseendet att endast avlyssning och upptagning av tal skall vara straffbart och även detta endast då det sker i hemlighet. Dessutom är det skydd för tal som avses i 2 punkten svagare än det som avses i 1 punkten, på grund av att det räcker med att redan en utomstående person befinner sig inom hörhåll för den som talar för att straffbarheten för olovlig avlyssning inte skall gälla.

Motiveringen i den regeringsproposition som ledde till utfärdandet av gällande 38 kap. 3 § 1 mom. strafflagen (RP 94/1993 rd s. 130—150), som motsvarar detta lagrum, kan användas också vid tolkningen av den föreslagna 2 punkten.

En förutsättning för straffbarhet är att talet

inte är avsett för gärningsmannens eller någon annan utomståendes kännedom. Genom detta krav begränsas, på samma sätt som i fråga om 1 punkten, tillämpningsområdet för punkten så att denna inte omfattar upptagning av sådana samtal i vilka den person som upptar samtalet själv deltar. Uttrycket "andra utomståendes" skall ersättas med uttrycket "någon annan utomståendes". Det föreslagna uttryckssättet utvisar tydligare än det gällande uttrycket att sådant tal som är avsett också för bara en utomstående persons kännedom inte med stöd av paragrafen erhåller skydd mot olovlig avlyssning. Vem som helst kan då i hemlighet banta ett samtal också på avstånd, utan att göra sig skyldig till olovlig avlyssning. Dessutom skall straffbar avlyssning eller upptagning utanför en hemfridsskyddad plats ske under sådana omständigheter att den som talar inte har skäl att anta att en utomstående kan höra hans tal. Samtal som förs t.ex. i en restaurang, i ett fortskaffningsmedel eller på en parkbänk, erhåller skydd endast under förutsättning att utomstående inte kan antas kunna avlyssna samtalet utan någon särskild anordning. Ett samtal som är högljutt eller som annars lätt kan höras av utomstående erhåller inte sådant skydd som avses i lagrummet. Det skall alltså avgöras på basis av de yttre omständigheter under vilka samtalet förs om bestämmelsen skall tillämpas eller inte.

Straffet för olovlig avlyssning skall vara böter eller fängelse i högst ett år. Straffskalan är densamma som i 24 kap. 3 b § och 38 kap. 3 § strafflagen. Förslaget innebär dock en lindring av straffskalan för de grovsta gärningsformerna av olovlig avlyssning, eftersom olovlig avlyssning utanför det område som skyddas av hemfrid sedan år 1995 har kunnat straffas också såsom grov kränkning av kommunikationshemlighet. Maximistraffet för detta brott är fängelse i tre år. Det lagtekniska avgörande som gjordes år 1995 att placera bestämmelsen om olovlig avlyssning som en del av bestämmelsen om kommunikationshemlighet var dock avsett att vara temporärt och straffskalan står till denna del inte i ett riktigt förhållande till den straffskala som sedan år 1972 gällt olovlig avlyssning som sker också på en hemfridsskyddad plats.

2 mom. Försök till olovlig avlyssning föreslås bli straffbart. För närvarande straffas endast försök till sådan avlyssning och upp-

tagning av tal som är straffbar såsom kränkning av kommunikationshemlighet. Förslaget innebär en viss utvidgning av straffbarheten. Det är fråga om straffbart försök t.ex. då någon genom att bära på en riktmikrofon och en upptagningsanordning, utan att placera ut dessa någonstans, försöker höra och banta de personers samtal som skall avlyssnas, dock utan att lyckas med detta.

6 §. Olovlig observation

Observation och avbildande med en teknisk anordning skall vara straffbart såsom olovlig observation. De allmännaste anordningar som lämpar sig för olovlig observation är vanliga kameror, kikare och videokameror. Glasögon med vilka man endast avser att återställa försvagad syn till det normala, skall däremot inte anses som en i lagrummet avsedd teknisk anordning. Iakttagande med normala sinnen skall inte vara straffbart enligt 6 § ens fastän det sker i hemlighet.

Det skall vara straffbart att iaktta eller avbilda personer. I den finska ordalydelsen har ordet "tarkkailee" som ingår i gällande 24 kap. 3 b § strafflagen ersatts med ordet "katselee". Genom ändringen strävar man inte efter att utvidga bestämmelsens tillämpningsområde. Det föreslagna ordet uttrycker bättre att det som alternativ till avbildande är fråga om iakttagande, också då det är kortvarigt. Vid olovlig avlyssning används på motsvarande sätt termen "avlyssnar". Begreppen "observation" används däremot också ofta i en vidare bemärkelse. T.ex. i polislagstiftningen innebär "observation" fortlöpande eller upprepat inhämtande av information om en viss person (28 § 1 mom. 2 punkten polislagen) och "teknisk observation" omfattar teknisk avlyssning, optisk övervakning och teknisk spårning (5 a kap. 1 § 3 punkten tvångsmedelslagen och 28 § 1 mom. 3 punkten polislagen). Vid sådan optisk övervakning som avses i polislagen används begreppet "iaktta".

Avbildandet kan vara av sådan art som det är fråga om vid fotografering, dvs. avbildande av ett visst ögonblick, eller det kan till sin karaktär innebära fortlöpande filmande med en videokamera eller därmed jämförbar verksamhet. Som resultat av avbildandet behöver det inte omedelbart uppkomma en bild eller ett bildnegativ, utan sådant avbildande som avses i paragrafen kan innebära

användande av alla sådana tekniker med vilka information upptas eller överförs för att upptas så att den senare kan utformas som en bild.

För att vara straffbar skall den olovliga observationen ske obehörigen. Begreppet "olovligen" som ingår i gällande lag, har liksom i bestämmelsen om olovlig avlyssning ersatts med begreppet "obehörigen". T.ex. observation som uttryckligen tillåts i lag sker inte obehörigen. Bl.a. polisen har rätt att utöva optisk övervakning för att utreda (5 a kap. tvångsmedelslagen) och förebygga (3 kap. polislagen) brott. Observation eller avbildande med en teknisk anordning sker inte heller obehörigen då samtycke till det erhållits av den som blir iakttagen.

Det är inte heller oberättigat att observera en person som obehörigen vistas på en plats som åtnjuter skydd enligt lagrummet. Motsvarande princip gäller också vid olovlig avlyssning. En inkräktare kan inte under sin olovliga vistelse erhålla samma skydd mot olovlig observation som de personer som av en godtagbar orsak befinner sig på platsen. En inkräktare har skäl att bereda sig på eventuell observation, och det är inte otillåtet att iaktta en sådan person. Det är således möjligt att också använda en hemlig övervakningskamera för att övervaka ingången t.ex. till ett egnahemshus eller ett ämbetsverk som inte är offentligt.

Observation eller avbildande med en teknisk anordning blir inte berättigat på grund av att man bara upptar det man annars också kan se med sina egna ögon.

Eftersom föremålet för olovlig observation måste vara en person, kan det inte enligt 6 § vara straffbart att avbilda enbart ett tomt utrymme. Denna gränsdragning innebär att det inte heller är straffbart såsom olovlig observation att avbilda djur, föremål, byggnader eller övrig omgivning. Man får dock inte vid avbildande av landskap kränka någons integritet. Den som avbildar något skall försäkra sig om att de personer som vistas på ett område som skyddas av paragrafen, t.ex. på gården till ett egnahemshus, och som kan bli avbildade och identifierade med hjälp av avbildningen, samtycker till avbildandet.

Den person som blir föremål för en straffbar gärning skall vistas på en sådan plats som avses i paragrafen. Däremot saknar det betydelse om en person iaktas med en teknisk anordning från en plats som definierats

i lagrummet eller utanför denna och var anordningarna hålls.

I paragrafens 1 mom. 1 punkt skyddas en person som vistas inom hemfridsfären eller på vissa andra platser. Det område som skyddas av hemfrid föreslås bli definierat i 11 §. Den gällande bestämmelsen om olovlig observation är begränsad till hemfridsfären. Paragrafens 2 punkt utvidgar sfären för skydd mot olovlig observation till personer som vistas i sådana byggnader och lägenheter och deras omgärdade gårdar som avses i den föreslagna 3 §. En tilläggsförutsättning är att allmänheten inte äger tillträde till platsen.

Fastän området för sådant beteende som är straffbart såsom olovlig observation utvidgats på det sätt som avses i paragrafen, är det begränsat till vissa platser som uppräknats i lagen. Skyddet i fråga om olovlig observation skall således bli snävare än i fråga om olovlig avlyssning. Skyddet utsträcks inte till allmänna platser såsom gator och torg och i regel inte heller till butiker, banker eller andra ställen till vilka allmänheten äger tillträde.

1 mom. Den föreslagna bestämmelsen i 1 punkten skyddar alla som lovligt vistas inom någons hemfridsfär mot såväl sådan observation som sker i hemlighet och sådan som sker helt öppet, förutsatt att den sker med en teknisk anordning. Detta motsvarar gällande lag.

Ovan nämnda skydd utvidgas också till platser som är särskilt skyddade på något sätt eller i behov av särskilt skydd. Skyddsintresset grundas på att platsen är föremål för intima förhållanden som hör till integriteten. Av dessa platser nämns i lagen särskilt toaletter och omklädningsrum. "Omklädningsrum" kan här också avse en hytt som är mindre än ett rum eller ett annat ställe som är skyddat mot insyn. T.ex. restaurangers toaletter och beklädnadsaffärers provrum får sådant skydd som avses i lagrummet. Också "andra motsvarande platser" kan dock bli föremål för olovlig observation. Sådana platser är t.ex. ett duschrum och en bastu.

Den som befinner sig på en sådan plats som avses i lagrummet kan utgå från att han är skyddad mot utomståendes blickar eller åtminstone mot att bli avbildad. Iakttagelse av människors beteende på toaletter och i motsvarande utrymmen upplevs i allmänhet såsom uppenbart kränkande och människor kan i allmänhet inte i tillräcklig utsträckning

skydda sig mot observation på dylika platser ens då observationen sker öppet.

Observation eller avbildande av en person skall vara straffbart endast om det sker obehörigen. Den omständigheten att en person som vistas inom hemfridssfären avbildas i syfte att skaffa material för ett ändamål som i och för sig är godtagbart, gör inte observationen tillåten. Högsta domstolen har omfattat samma ståndpunkt då den fastslog att fotografering av en person som vistades på gårdsplanen till sitt egnahemshus, vilket skedde i syfte att skaffa utredning för en rättegång, utgjorde olovlig observation (HD 1985 II 128).

I vissa undantagsfall kan det vara berättigat att också i hemlighet iaktta en person som vistas på en hemfridsskyddad plats. Sådant iakttagande eller avbildande är inte oberättigat som på grund av att det är vedertaget inte upplevs kränka integriteten och som människor kan bereda sig på. T.ex. till sjöss är det normalt att också människor blir iakttagna med kikare. Observationen kan också riktas mot farkoster som kan bebos och som enligt den föreslagna 11 § hör till hemfridssfären. Människor är beredda på att de i dessa situationer åtminstone tillfälligt kan iakttas, och detta skall i allmänhet inte anses kränkande eller oberättigat.

Paragrafen tillämpas enligt 2 punkten på sådana byggnader och lägenheter och byggnaders omgärdade gårdsområden som avses i 3 §. Det gäller t.ex. ämbetsverk, affärslokaler, produktionsinrättningar, kontor, möteslokaler och andra motsvarande ställen. Dessutom förutsätts det att dessa platser är slutna för allmänheten. Med platser som är slutna för allmänheten avses platser till vilka allmänheten inte äger tillträde. Syftet är för det första att skydda integriteten då människor befinner sig i sådana situationer och på sådana ställen som de anser höra till sitt privatliv eller av andra orsaker upplever som ömtåliga. Det gäller t.ex. ideella föreningars och andra privata organisationers och samfunds möten och andra privata tillställningar. Även andra möten som är slutna för allmänheten skall vara skyddade mot olovlig observation. Likaså omfattas t.ex. vistelse på sjukhus eller någon annan vårdanstalt av sådant skydd som avses i lagrummet.

För det andra är syftet bl.a. att för dem som arbetar vid ämbetsverk och på kontor skydda frid och integritet på sådana platser till vilka allmänheten inte äger tillträde. Am-

betsverk och kontor utgör i allmänhet sådana platser, med undantag för de servicepunkter som särskilt är avsedda för allmänheten.

Det skall enligt 2 punkten vara straffbart att observera eller avbilda någon endast om det sker på ett sätt som kränker integriteten. Begreppet integritet behandlas i avsnitt 1 i den allmänna motiveringen. Både hemlig och öppen observation skall vara straffbar, om integriteten hos den som blir observerad kränks. Observation som sker öppet utgör också utanför det område som skyddas av hemfrid, på de i lagrummet avsedda platser till vilka allmänheten inte äger tillträde, straffbar olovlig observation om den sker på ett sätt som kränker integriteten. Det är motiverat att på detta sätt avgränsa området för straffbart förfarande i fråga om olovlig observation, eftersom den som blir iakttagen i många situationer inte kan undgå att bli avbildad och en kränkning av hans integritet således inte kan undvikas, fastän den som utför avbildandet inte försöker göra detta i hemlighet. Vid olovlig avlyssning kan däremot de som blir avlyssnade i allmänhet vid behov avbryta eller åtminstone anpassa sitt tal efter att ha fått vetskap om avlyssningsavsikten.

Genom det uttryckliga kravet på kränkning av integritet har man för avsikt att utanför kretsen för straffbar olovlig observation lämna sådan observation som med avseende på integriteten är alldeles harmlös. Vid bedömningen av gärningens straffbarhet skall man därför, i motsats till vad som bestäms i 1 punkten, fästa uppmärksamhet vid förhållandet mellan den som avbildar och den som blir avbildad, syftet med observationen eller avbildandet, hur länge detta pågår, huruvida avbildandet sker överraskande, den avbildades möjligheter att förbjuda detta eller att avlägsna sig och också vid övriga faktorer som kan ha betydelse vid bedömningen av hur kränkande gärningen varit. Vid bedömningen av en gärnings straffbarhet är det väsentligt att avgöra om man i tillräcklig utsträckning haft möjlighet att bereda sig på observationen och om observationen upplevts som kränkande.

Öppen kameraövervakning som de som blir iakttagna är beredda på och bara momentant blir föremål för, och som inte riktas mot någon särskild person, skall i allmänhet inte anses kränka integriteten på det sätt som avses i lagrummet. På samma sätt skall man bedöma en situation där de som lovligt

vistas på en plats är medvetna om kameraövervakningen, fastän också en annan person än den som olovligen befinner sig på platsen och är omedveten om kameraövervakningen tillfälligt kan bli föremål för observation. Fortgående observation av en viss person eller samma personer t.ex. på en arbetsplats kan även då den sker öppet dock kränka integriteten och således utgöra straffbar olovlig observation.

Observation som sker i hemlighet kan också i vissa andra fall anses berättigad. Bl.a. sedvanligt avbildande av en grupp människor som befinner sig på en i 3 § avsedd plats dit allmänheten inte äger tillträde och som de som blir avbildade kan bereda sig på, är inte otillåtet och kränker inte integriteten. Det skall i allmänhet inte vara otillåtet att öppet fotografera mötesdeltagare, om fotograferingen utförs av en deltagare eller en person som lovligen följer med mötet. På samma sätt skall man bedöma fotografering som sker på en familjefest i vilken fotografen deltar. Dylikt sedvanligt avbildande som de som blir avbildade kan bereda sig på, kan inte anses straffbart ens då det sker i hemlighet, fastän någon av dem som blir avbildade inte skulle hinna märka att han blir avbildad. Fotograferingen kan dock i de nämnda situationerna vara oberättigad om fotografen obehörigen vistas på platsen. Att bli fotograferad upplevs också annars lätt som kränkande om fotografen är en utomstående person.

Om man vid sidan av observationen eller avbildandet avlyssnar eller upptar ljud, tillämpas vid sidan av bestämmelsen om olovlig observation också paragrafen om olovlig avlyssning. En sådan situation kan uppkomma bl.a. då man använder en videokamera. På spridande av bilder som gäller privatlivet och som erhållits genom olovlig observation skall närmast den föreslagna 8 § eller eventuellt den föreslagna 9 eller 10 § eller någon annan av strafflagens bestämmelser som gäller olovligt spridande av uppgifter. Även t.ex. den föreslagna 8 § kunde tillämpas om observation av privatliv med hjälp av videokamera möjliggörs också för allmänheten via ett datanät.

Straffskalan för olovlig observation föreslås kvarstå likadan som i gällande lag. Skalan är också densamma som vid olovlig avlyssning.

2 mom. Försök till olovlig observation föreslås också vara straffbart. De grunder för

straffbarhet som ovan framförts i fråga om straffbarhet för försök till olovlig avlyssning, lämpar sig också för att fastställa att försök till olovlig observation skall vara straffbart.

Mellan straffbar förberedelse och en fullbordad gärning blir det i praktiken utrymme för ett fåtal fall. Trots detta är det inte följderiktigt att lämna dessa utanför området för straffbart förfarande. Om någon t.ex. från ett ställe utanför en bostad och utan särskild förberedelse försöker fotografera eller videofilma en person som befinner sig i bostaden, utan att dock lyckas med detta, skulle gärningen förbli obestraftad om det inte skulle föreskrivas att försök är straffbart.

7 §. *Förberedelse till olovlig avlyssning och olovlig observation*

Som förberedelse straffas enligt den föreslagna 7 § utplacering av en teknisk anordning för att användas vid olovlig avlyssning eller olovlig observation. Anordningen står till förfogande på det sätt som avses här först då den är klar att användas på den plats där den placeras. Utplacering kan innebära t.ex. att en bandspelare göms i någons skrivbordslåda.

Av den föreslagna bestämmelsens ordalydelse framgår det att anordningen måste ha placerats ut i avsikt att avlyssna eller observera någon på det sätt som avses i 5 eller 6 §. Ingen skall kunna straffas för att han på någons bord glömt en kassetbandspelare som har i ett godtagbart syfte hållit framme. Den kriminella avsikten med gärningen kan ofta påvisas med hjälp av vissa konkreta faktorer som kan utgöras t.ex. av den tekniska anordningens karaktär eller dess placering, den brottsmisstänktes yrke eller det eventuella motivet till brottet. Att ur en väska ta ut bärbara anordningar som man har med sig och hålla dem i händerna för att använda dem vid olovlig avlyssning eller observation kan inte anses som utplacering av en teknisk anordning.

Den föreslagna kriminaliseringen av förberedelse skiljer sig från den gällande bestämmelsen i 24 kap. 3 b § 3 mom. i och med att utplaceringsplatsen inte längre skall ha någon betydelse med avseende på straffbarheten i fråga om förberedelse. Anordningen kan också placeras på en annan plats än inom det område där de personer befinner sig som man har för avsikt att iakttä. Det skall således vara straffbart att t.ex. från en bil

som står vid en gata rikta en ljudkänslig mikrofon mot en bostadslägenhet eller mot personer som befinner sig på en avsides plats, på ett sådant sätt att de samtal som förs kan avlyssnas.

Maximistraffet för förberedelse, fängelse i sex månader, skall vara lägre än vid olovlig avlyssning och olovlig observation. Skillnaden mellan straffskalorna är naturlig, eftersom förberedelse endast medför hot mot integriteten och inte ännu, såsom själva avlyssningen eller observationen, innebär en konkret kränkning av den. Det föreslagna maximistraffet ger inte rätt att utföra husrannsakan på basis av att enbart förberedelse misstänks. Då tekniska anordningar har installerats färdigt för olovlig avlyssning eller olovlig observation finns det dock i allmänhet skäl att misstänka att anordningarna också har använts. Maximistraffen i de föreslagna 5 och 6 § möjliggör då husrannsakan.

8 §. *Spridande av information som kränker privatliv*

I de gällande bestämmelserna föreslås endast ändringar av teknisk karaktär. I motiveringen i den regeringsproposition (RP 84/1974 rd) som ledde till att den gällande paragrafen utfärdades kan således i huvudsakliga delar utnyttjas vid tolkningen av den föreslagna 8 §.

Brottets nuvarande rubricering, "kränkning av privatliv", är inte särskilt lyckad. Privatlivet kan kränkas också på många andra sätt än genom att information om det sprids. Det föreslagna "spridande av information som kränker privatliv" beskriver noggrannare karaktären av brottet i fråga.

För att en gärning skall vara straffbar skall den information som sprids beröra den kränktes privatliv. Begreppet privatliv används i samma bemärkelse som i motiveringen i den regeringsproposition (RP 84/1974 rd s. 3) som ledde till den gällande regleringen: "Kärnan i privatlivsbegreppet är, att varje individ bör ha en viss fredad sfär till vilken hörande uppgifter han har rätt att behålla för sig om han så vill." Till privatlivet räknas inte enligt motiveringen till gällande lag sådana faktorer som har avsevärd samhällelig betydelse. Bl.a. ekonomisk och politisk maktutövning utgör inte privatliv.

1 mom. Ordalydelsen i det föreslagna 1 mom. avviker på vissa punkter från den

gällande. I fråga om en del av ändringarna har samma skrivsätt tillämpats som allmänt använts vid totalrevideringen av strafflagen. Därför talar man i det föreslagna 1 mom. om den som "obehörigen framför", medan uttrycket "utan laga rätt" används i gällande lag. Uttrycken har samma materiella innehåll. Man har inte heller eftersträvat någon förändring av innehållet genom att ersätta uttrycket "sprider uppgift" med uttrycket "framför en uppgift". Det föreslås att ordet "framför" skall användas i 9 § som gäller om ärekränkning, vilket gör att det är konsekvent att använda det också i 8 §.

Framförandet kan ske antingen genom ett massmedium eller genom att informationen på något annat sätt görs tillgänglig för ett stort antal människor. Genom att dela in gärningssätten i olika punkter har man endast strävat efter att göra bestämmelsen mer lättläst. Genom uttryckssättet i 2 punkten preciseras den gällande lagens öppna jämförelse "eller på annat liknande sätt". Det nya uttrycket, som också tryckfrihetskommisionen har tagit i bruk i de bestämmelser som kommissionen har föreslagit, beskriver bättre än det gällande uttrycket att det medel som använts för att framföra informationen inte i sig själv är av betydelse med avseende på tolkningen av paragrafen. Det centrala är en hur stor grupp som nås genom det medel som använts. Det nya uttrycket förtydligar också att gärningens fullbordande inte förutsätter att informationen bringas till någons kännedom, utan att det är tillräckligt att den information som gäller en annans privatliv har gjorts tillgänglig för ett stort antal människor t.ex. i ett datanät.

Privatlivet skall framför allt skyddas mot spridande av uppgifter som i och för sig är sanna. Liksom i gällande lag kränks privatlivet av att förutom information också en antydan eller en bild gällande någon annans privatliv framförs. Det är utmärkande för en antydan att den skapar en föreställning om att viss information föreligger, fastän antydan i sig själv inte innehåller denna information. Genom att uttryckligen nämna en bild klargör man att spridande av bilder som erhållits genom i den föreslagna 6 § avsedd olovlig observation också är straffbart på det sätt som avses i lagrummet, om bilden innehåller information som gäller någons privatliv.

Det är inte en förutsättning för straffbarhet att konkret skada eller lidande förorsakas. I

enlighet med gällande lag föreslås det att en förutsättning för att gärningen skall vara straffbar är att den är ägnad att orsaka skada eller lidande.

Hur kränkande en antydan är jämfört med fakta kan variera. Ibland kan en antydan förorsaka mindre lidande än klara fakta. Detta är fallet t.ex. när antydningarna är diffusa, svåra att lägga märke till eller osannolika. I en del fall kan en antydan åter ge en negativ bild av saken än om man berättat sanningen. Om en antydan ger upphov till falska föreställningar kan det också vara fråga om sådan ärekränkning som avses i 9 §.

Vid bedömningen av risken för att skada, lidande eller missaktning orsakas genom att informationen eller antydan sprids, skall utgångspunkten vara karaktären av informationen eller antydan. Genom uttrycket "är ägnad" har man från tillämpningsområdet velat utesluta sådana gärningar som nog i själva verket har orsakat lidande för den kränkte, men endast därför att han har reagerat på saken på ett överraskande sätt. En i lagrummet avsedd gärning skall vara sådan att den enligt allmän uppfattning orsakar lidande för en stor del av de människor som den riktas mot. Lidandet skall vara en typisk följd av gärningen. På motsvarande sätt skall man bedöma missaktning. I viss mån kan man beakta särdragen hos sådana grupper vilkas aktning är betydelsefull för den kränkte. Om en sådan grupp dock är förhållandevis liten och dess värderingar avsevärt avviker från de allmänt accepterade värderingarna, kan sådan missaktning som uppkommer till följd av ett förfarande som står i strid med dessa värderingar inte vara typiskt på det sätt som avses i lagrummet.

Sådan skada som avses i lagrummet kan till sin karaktär vara ekonomisk, t.ex. förlo-rad näringsinkomst, men skadan kan också vara immateriell. Sådan skada som avses här kan utgöras av förlust av ett ansett förtroendeuppdrag, liksom av att viktiga människorelationer bryts.

En nyhet är att missaktning nämns som en följd av att information offentliggörs. Detta innebär inte heller någon materiell utvidgning, eftersom man enligt motiveringen i den regeringsproposition som ledde till den gällande regleringen med skada avser också "immateriell skada, vilken kan få sitt uttryck såsom olägenhet i social samvaro eller aktning".

För att vara straffbart måste spridandet av

information vara oberättigat. Spridande av information som kränker privatliv kan vara berättigat också då det inte på det sätt som avses i 2 mom. behövs för behandlingen av någon samhälleligt betydelsefull sak. Det är tillåtet att tala om privata angelägenheter om uttryckligt eller tyst samtycke till detta har givits. På den sistnämnda grunden har man ansett att det i massmedia är tillåtet att tala om privata angelägenheter t.ex. i fråga om underhållningsartister och andra personer som figurerar mycket i offentligheten. Det bör observeras att samtycket alltid kan återkallas och att samtycket endast gäller dess givare. Grunden till det föreslagna 8 § 2 mom. möjliggör endast sådana skrivelser som gäller personen i fråga. Fastän det skulle vara tillåtet att yppa något som gäller en politikers eller en artists privatliv, utsträcks denna verkan inte till en sådan persons släktingar, bekanta eller andra utomstående, om inte motsvarande grund föreligger också i fråga om dem. Högsta domstolen har också i ett avgörande 1997 med anledning av en artikel som gällde mordbrand (HD 1997:185) ansett att det inte fanns någon godtagbar grund för att offentliggöra att brandchefen och den som misstänktes vara skyldig till mordbranden var gifta, då det aldrig ens hade påståtts att brandchefen själv skulle ha haft någon andel i det skedda.

2 mom. I slutet av den gällande 27 kap. 3 a § finns en mening som begränsar paragrafens tillämpning. Dess utformning motsvarar inte till fullo det innehåll som man hade för avsikt att ge den då lagen utarbetades. I slutet av bestämmelsen konstateras att offentliggörande som gäller en persons förfarande i en offentlig tjänst och i motsvarande uppgifter inte anses som kränkning av privatliv. I denna form är meningen dock onödig, eftersom dylik verksamhet inte alls omfattas av begreppet privatliv. Avsikten med denna mening är i själva verket att uttrycka att man får yppa uppgifter också om privatlivet i fråga om de personer som avses i meningen då uppgifterna har samband med förfarandet vid sådan verksamhet som avses i paragrafen. Dessutom måste saken ha sådan samhällelig betydelse som avses i meningen. Fastän en handling är offentlig innebär detta således t.ex. inte att man automatiskt har rätt att i massmedia framföra sådan information om privatliv som ingår i handlingen.

I det föreslagna 8 § 2 mom. har man ut-

tryckligen framfört den tanke som åsyftats i slutet av gällande 27 kap. 3 a §. Den bestämmelse som begränsar tillämpningsområdet innefattar dock inte längre framförande av antydningar om privatlivet. Avsikten är att understryka att vaga antydningar inte är tillåtna ens när det annars skulle vara berättigat att framföra uppgifter om privatlivet i sådana situationer som avses i 2 mom. Förslaget syftar inte till att till övriga delar ändra den gällande bestämmelsens tillämpningsområde.

För dem som sköter uppgifter inom politiken och näringslivet samt offentliga tjänster och uppdrag skall skyddet för privatlivet enligt 2 mom. fortfarande vara snävare än för andra. I fråga om dem som sköter dessa uppgifter får information som omfattas av skyddet för privatlivet lämnas, om informationen sammanhänger med personens förförande i nämnda verksamhet och om framförandet behövs för behandlingen av någon samhällsrelaterad betydelsefull sak. Inom de nämnda områdena bedrivs ofta samhällsrelaterad betydelsefull verksamhet, såsom betydande utövning av makt, antingen ekonomisk eller politisk. Å andra sidan innebär den omständigheten att en uppgift hör till något av de nämnda områdena ännu inte att privatlivet för den som sköter den inte omfattas av skyddet enligt paragrafen.

Med de områden som uttryckligen nämns i lagen kan i dag också andra områden jämföras. Enligt motiveringen till den regeringsproposition (RP 84/1974 rd, s. 4) som ledde till stiftandet av den gällande lagen var det skäl att för tryggandet av yttrandefriheten ge domstolen befogenhet att efter prövning jämföra också andra områden med de områden som nämns i lagen. Härvid förutsattes en viss likhet. I motiveringen definieras dock inte närmare vad som avses med dessa jämförbara områden. I motiveringen till den regeringsproposition (RP 239/1997 rd, s. 34) som avläts till 1997 års riksdag sägs däremot att verksamhet inom konst- och kulturlivet samt inom elitidrotten kan komma i fråga som jämförbar verksamhet. Grundlagsutskottet ansåg dock att det till dessa delar är skäl att precisera uttrycket i momentet (GrUU 36/1998 rd, s. 3).

När den nuvarande lagen stiftades var det fortfarande oklart hur de nya bestämmelserna skulle komma att tillämpas i praktiken. Det var då naturligt att i den nya lag som stiftades för säkerhets skull hölls kvar möj-

ligheten att med de områden som nämndes i lagen jämföra också andra områden. Å andra sidan ansåg regeringen redan då att de områden som uttryckligen nämndes i lagen täcker en stor del av samhället. På basis av de erfarenheter man har haft av tillämpningen av lagen har det inte framkommit något behov av att jämföra andra områden med offentliga tjänster och uppdrag eller verksamhet inom politiken och näringslivet.

Dessutom har t.ex. gränserna för skyddet för s.k. offentliga personers privatliv i praktiken huvudsakligen bestämts enligt principerna i det föreslagna 1 mom. Om offentliga personer i lagen jämförades med personer som utövar politisk och ekonomisk makt, kunde detta ge felaktiga signaler om att man nu friare än förut får skriva om offentliga personers privatliv t.o.m. utan deras samtycke.

Därför föreslås det att den möjlighet som finns i den nuvarande lagen att jämföra också andra områden med de områden som nämns i lagen skall slopas såsom onödig. Preciseringsdelen av bestämmelsen överensstämmer också med legalitetsprincipen.

Sådant material som framförs på det sätt som avses i 8 § kan vara anskaffat t.ex. genom sådan olovlig avlyssning som avses i den föreslagna 5 §. I dylika fall utdöms straff för båda brotten.

Straffskalan för spridande av information som kränker privatliv kvarstår i sin gällande form. Under den tid som den gällande, år 1974 utfärdade bestämmelsen varit i kraft, har inga väsentliga förändringar kunnat skönjas i fråga om klanderbarheten av de gärningar som straffas såsom kränkning av privatliv. Skalan är också densamma som vid grov ärekränkning. Likheter mellan rekvisiten talar för denna lösning. I båda paragraferna är det ett centralt element att informationen görs tillgänglig för ett stort antal människor.

9 §. Ärekränkning

1 mom. Grundtyperna för ärekränkingsbrott ingår i de två punkterna i det föreslagna 9 § 1 mom. Kännetecknande för ett brott som avses i punkten är att det är fråga om en uppgift eller en därmed närliggande antydning som är ogrundad. Påståendets sanningssannolikheter kan således kontrolleras i efterhand. I momentets 2 punkt är det däremot i regel fråga om kränkning av annat slag. Det

kan t.ex. vara fråga om en kränkande åsikt, gest eller beröring. Gemensamt för de i 2 punkten avsedda gärningarna är att det inte alltid ens är meningsfullt att tala om deras sanningsenlighet eller att sanningsenligheten åtminstone inte otvetydigt kan fastställas.

I vissa fall skall man enligt 2 punkten kunna dömas för framförande av en uppgift eller antydan också då dess sanningsenlighet kan utredas. Straff för framförande av osanna påståenden eller antydningar kan nämligen endast utdömas med stöd av 1 punkten. Om påståendet är sant eller om antydan baseras på fakta, kan gärningen ändå bli straffbar såsom i 2 punkten avsedd ärekränkning, om man genom uppgiften eller antydan uppsätligen skymfar någon annan.

Framförande av en i 1 punkten avsedd osann uppgift eller antydan är straffbart oberoende av på vilket sätt framförandet sker. Uppgiften eller antydan kan framföras muntligen eller skriftligen eller den kan ingå i en bild. Den kan också överföras i elektronisk form, t.ex. via elektronisk post, till kännedom för andra än gärningsmannen.

Lagrummet omfattar både gärningar av privat natur som begränsas till en liten krets och offentliga ärekränkningar. En del av de offentliga ärekränkningarna betraktas som i den föreslagna 10 § avsedda grova ärekränkningarsbrott. Framförande av ett påstående till den kränkte i enrum kan i allmänhet inte vara ägnat att förorsaka sådan missaktning eller sådan skada som avses i 1 punkten, men den kränkte kan dock orsakas lidande av detta och gärningen kan således bli straffbar enligt 1 punkten. En gärning av detta slag är inte straffbar enligt gällande lag. Utvidgningen av området för straffbarhet har endast liten praktisk betydelse.

I 1 punkten har man inte uppställt andra krav på innehållet i uppgiften eller antydan än att dess framförande skall vara ägnat att orsaka skada eller lidande eller missaktning. Samma förutsättning för straffbarhet har uppställts också i fråga om de gärningar som avses i den föreslagna 8 §. Det kan således vara fråga om ett påstående om att någon gjort sig skyldig till ett brott eller någon annan gärning, liksom i bestämmelsen om smädelse i gällande lag. Också framförande av ett påstående som gäller någons hälsotillstånd och som kan anses kränkande, vilket för närvarande kan bli straffbart såsom förolämpning, hör till tillämpningsområdet för

den föreslagna 1 punkten. Vid bedömningen av risken för att framförandet av uppgiften eller antydan orsakar skada, lidande eller missaktning, skall man såsom i den föreslagna 8 § utgå uppgiftens eller antydans karaktär. Också skadans karaktär skall bedömas på samma premisser som i 8 §.

Syftet med uttrycket "förnedrar" i 2 mom. är att beskriva alla tänkbara gärningssätt genom vilka någon annans ära kränks. Ärekränkning kan utföras förutom i ord också t.ex. genom insinuerande miner, gester eller beröringar.

Enligt det föreslagna 1 mom. kan endast en fysisk person vara föremål för ärekränkning. Detta framgår redan av orden "någon annan" och "honom", av vilka åtminstone det senare inte kan anses hänvisa till en juridisk person. Begränsningen innebär ett förtydligande av det gällande rättsläget, eftersom högsta domstolen ännu på 1950-talet i ett kritiserat avgörande (HD 1955 II 32) ansåg att en juridisk person kan vara föremål för ärekränkning. Motsvarande avgöranden har gjorts i början av seklet. Fastän juridiska personers ära inte direkt skyddas i denna proposition, kan de erhålla indirekt skydd genom att en kränkning som riktats mot en juridisk person ibland kan anses kränka också dess arbetstagare. Detta kan man sluta sig till bl.a. då en fysisk person t.ex. såsom ansvarig för ett bolags verksamhet allmänt likställs med aktiebolaget.

Ärekränkningen kan riktas mot en begränsad personkrets eller en del av en sådan. Man kan t.ex. ogrundat påstå att alla styrelseledamöter vid ett visst bolag eller majoriteten av dem har gjort sig skyldiga till ett brott. Målsägande i en dylikt fall är alla de styrelseledamöter som nås av ärekränkningens verkningar. Styrelsen kan dock inte som ett kollektiv fungera som målsägande.

Om man i ett meddelande som är ämnat att spridas bland allmänheten hotar, förtalar eller smädar en ras eller en nationell eller religiös grupp eller en med dessa jämförbar folkgrupp, kan det vara fråga om sådan hets mot folkgrupp som avses i 11 kap. 8 § strafflagen. Det kan också bli fråga om att tillämpa båda paragraferna samtidigt.

Den kränktes eget beteende som föregått kränkningen kan vid ärekränkning utgöra en sådan grund för ursäktlighet som utesluter skuld. I detta fall kunde 3 kap. 5 § 3 mom. 2 punkten strafflagen tillämpas på gärningen. Enligt detta lagrum kan man lämna gär-

ningen obestraftad, om brottet av särskilda skäl som hänför sig till gärningen eller gärningsmannen skall anses ursäktligt. Vid ärekränkningar kan det ofta vara fråga om en faktor som hänför sig till gärningen, dvs. provokation. Ärekränkningar framförs ofta i ett upphetsat sinnestillstånd. Det är inte ovanligt att kränkande påståenden bemöts med nya kränkningar. Det är förståeligt att känslorna i en dylik situation blir upphettade och det kan vara oskäligt att döma ut straff för den som ursprungligen är oskyldig till utväxlingen av kränkningar och som har deltagit i dispyten endast efter stark provokation.

Kränkningarna kan i vissa fall ömsesidigt stegvis förstärkas på ett sådant sätt att ingendera parten i första hand kan anses skyldig till att man började framföra straffbara påståenden. I en dylik situation kan det vara skäligt att ingendera parten ådöms straff för ärekränkning.

En ärekränkning är straffbar endast som uppsåtlig. Åtminstone då gärningsmannen haft vägande skäl att anta att det som han framfört eller antytt är sant, kan gärningen inte utgöra ett i 1 punkten avsett brott. Det är inte möjligt att på förhand i allmänna ordalag uppställa någon sådan exakt gräns för uppsåt som skulle kunna tillämpas i olika situationer.

T.ex. i massmedia är det inte alltid möjligt att skaffa tillförlitlig information om påståendenas sanningsenlighet. Det måste dock finnas tillräckliga grunder för dessa. Alla sådana negativa eller personliga påståenden som kan vara kränkande då de offentliggörs skall kritiskt utvärderas innan de framförs. Man skall försöka försäkra sig om påståendenas riktighet med hjälp av mer än en källa.

En gärning utgör inte ärekränkning då gärningsmannen har en juridisk skyldighet att framföra sådan information som kan anses förbjuden i straffbestämmelsen. En sådan skyldighet kan utgöra en grund som berättigar gärningen och eliminerar dess rättsstridighet. Sådan i lag föreskriven skyldighet att framföra också osanna uppgifter kan t.ex. åligga en myndighet som måste ge information gällande handlingar som de innehar fastän man känner till att de uppgifter som handlingarna innehåller är osann. På motsvarande sätt skall ett vittne som uppträder i rätten upprepa innehållet i det påstående han hört, fastän påståendet är osant och kränkan-

de till sitt innehåll.

För ärekränkning kan man enligt förslaget döma ut böter eller fängelse i högst tre månader. Skalan är densamma som vid det gällande grundrekvisitet för förolämpning.

2 mom. Genom ärekränkingsbestämmelsen har man inte för avsikt att begränsa rätten att offentliggöra uppgifter och kritik som gäller en persons förfarande inom politiken, näringslivet, i offentliga tjänster och uppdrag eller inom vetenskapen, konsten eller annan offentlig verksamhet som kan jämföras med dessa. I den gällande lagen finns inte någon uttrycklig bestämmelse om detta. Grundlagsutskottet (GrUU 36/1998, s. 3) förutsatte att en uttrycklig begränsande bestämmelse som motsvarar den föreslagna 8 § 2 mom. också skulle skrivas in i bestämmelsen om ärekränkning.

Det föreslås nu att i 2 mom. skall tas in bestämmelser som berättigar till kritik av verksamhet som bedrivs av påverkare inom politiken, näringslivet, tjänstemannakåren samt vetenskaps- och kulturlivet. Inte heller kritik som förnedrar någon annan är straffbar, om det är personens förfarande inom ett visst område för offentlig verksamhet som är föremål för kritiken. Som exempel på sådana områden inom vilka också skarp kritik kan anses godtagbart nämns för det första samma ekonomiska och politiska områden som i 8 § 2 mom. Dessutom kan kritiken gälla en persons förfarande inom utövningen av vetenskap eller konst eller någon annan motsvarande offentlig verksamhet. Såväl inom politikens som inom kulturens område kan t.o.m. skarp kritik vara godtagbar och skall inte betraktas som ärekränkning.

Sådant framförande av en osann uppgift eller antydning som avses i 1 mom. 1 punkten kan enligt propositionen dock inte vara berättigat ens vid bedömning av en handling inom politiken eller en konstnärs arbete. Det är inte skäl att tillåta uppsåtligt framförande av felaktiga uppgifter, inte ens när framförandet hänför sig till behandlingen av någon samhällsrelaterad betydelsefull sak. Därför begränsas i lagen tillämpningen av 2 mom. uttryckligen till de gärningar som avses i 1 mom. 2 punkten.

För att kritiken skall vara tillåten skall den hänföra sig till en persons politiska verksamhet eller till en vetenskapsidkares arbete snarare än till hans eller hennes person. Det föreslagna kravet på att kritiken skall rikta sig mot personens förfarande hänsyftar på

detta. Det är klart att kritik av en persons förfarande kan upplevas som personligt kränkande. Sådan kritik är dock i princip tillåten. Ju tydligare kritiken fjärmar sig från den verksamhet eller det arbete som är föremål för den och riktar sig mot den kritiserades personliga egenskaper, desto sannolikare är det att det vid den förnedring som kritiken orsakar är fråga om straffbar ärekränkning.

Syftet med kritiken får dock inte vara att kränka någon annan. Bl.a. kravet på att kritiken skall vara "saklig" hänsyftar på detta. Härmed avses framför allt att det också i fråga om kritik som riktar sig mot politiken eller kulturen är skäl att iakttä de rådande spelreglerna och god sed och inte säga mera än vad som är nödvändigt för att bedöma verksamheten. Offentlig kritik av ett förfarande som är föga viktigt med hänsyn till sakens samhällseliga betydelse kan således vara straffbar som ärekränkning, om kritiken avsiktligt förstöras upp och överdrivs. Likaså kan en avsiktligt utdragen kritik vara ett uttryck för att kritiken framförs i ärekränkningssyfte.

3 mom. Skymfande av en avlidens persons minne kan anses som ärekränkning endast då det framförs en osann uppgift eller antydan gällande personen. Bestämmelsens tillämpningsområde är således uppenbart snävare än i fråga om det i 1 mom. avsedda brottet. Framförande av ett påstående som gäller en avlidens person kan inte heller bli straffbart enligt den strängare skalan för grov ärekränkning som föreslås i 10 §. Motsvarande bestämmelse i gällande lag (27 kap. 4 § strafflagen) har inte haft nämnvärd praktisk betydelse. Under det senaste årtiondet har bestämmelsen enligt underrätternas statistik inte tillämpats en enda gång.

Man har inte velat uppställa någon absolut gräns för skyddet för en avlidens persons minne, vilket man har gjort i gällande lag. För närvarande får åtal inte väckas efter att den som är föremål för kränkningen har varit död i 20 år. En dylik i lag angiven tid kan i enskilda fall vara för lång, men ibland också för kort. Det är inte heller med tanke på rättsskyddet nödvändigt att exakt definiera den tid som skyddet för äran gäller efter ett dödsfall. Också vid tillämpning av den nya bestämmelsen inverkar dock den tid som förflött sedan dödsfallet på gärningens straffbarhet. Ju längre tid som förflött, desto mer osannolikt är det att den osanna utsagan

eller antydan gällande den avlidne är ägnad att orsaka lidande för människor som stod den avlidne särskilt nära. Den omständigheten att den som blir utsatt för lidande måste ha levt samtidigt som den kränkte innebär också en tidsbegränsning. Det är synnerligen ovanligt att gärningen är ägnad att orsaka sådant lidande efter att en längre tid än de 20 år som anges i gällande lag förflött från dödsfallet.

Med avseende på förfarandets klanderbarhet har det inte stor betydelse om osanna uppgifter framförs om en levande eller en nyligen avlidens person. Kränkning av en avlidens persons ära orsakar bedrörelse bland den avlidnes närstående.

Föremål för de i 3 mom. avsedda gärningarna är personer som stod den avlidne särskilt nära. Begreppet har preciserats i motiveringen till den föreslagna 12 § 3 mom.

10 §. Grov ärekränkning

Grov ärekränkning är den mer klanderbara gärningsformen av ärekränkingsbrotten. Såsom grov ärekränkning kan man endast straffa en gärning som uppfyller rekvisitet i grundbestämmelsen om ärekränkning i 1 mom.

Den första kvalificeringsgrunden i paragrafens 1 punkt är att brottet begås med hjälp av ett massmedium. Som vedertagna massmedier anses tidningar, radio och television. Det är inte nödvändigt att skarpt avgränsa begreppet massmedium, eftersom bestämmelsen kan tillämpas också då en kränkande framställning på något annat sätt har gjorts tillgänglig för ett stort antal människor. T.ex. ett kränkande påstående vid en offentlig tillställning, där tusentals åskådare är närvarande, kan vara framfört på det sätt som avses i lagrummet. För att en gärning skall vara straffbar är det dock tillräckligt att en uppgift eller antydan har gjorts tillgänglig för ett stort antal människor. Teknikens utveckling kan skapa helt nya metoder genom vilka meddelanden kan göras tillgängliga för ett flertal människor. Redan nu kan man t.ex. via datanät förmedla information till kännedom för stora, till antalet odefinierade grupper av människor.

Den andra kvalificeringsgrunden är enligt 2 punkten för det första att det vid ärekränkningen orsakas stort eller långvarigt lidande. Med storleken hänvisar man endast till lidandets intensitet. Man kunde också tala om

starkt lidande. Också sådant lidande som inte är stort i den bemärkelse som avses här kan dock vara långvarigt. Lidandet kan vara långvarigt t.ex. därför att kränkningen har framförts på ett sätt som upprepade gånger för fram saken i offentligheten eller en kränkande text länge hålls tillgänglig för ett stort antal människor i ett datanät. Med skada avses här vid sidan av ekonomisk skada också annan sådan skada som inte kan anses som i lagrummet avsett lidande. Skada orsakas t.ex. den vars karriärsutveckling förhindras eller den som förlorar utbildningsmöjligheter eller sitt samhälleliga anseende. Storleken av den skada som förorsakats skall i första hand bedömas enligt objektiva kriterier, varvid man skall försöka ställa den ekonomiska skadan i relation till den tillämpningspraxis som utformats i fråga om andra brottstyper. Motsvarande penningbelopp kan bli föremål för bedömning t.ex. vid tillämpning av bestämmelserna om stöld eller bedrägeri. Skadans kännbarhet bedöms däremot med avseende på den kränktes personliga förhållanden, vilket innebär att det penningbelopp som krävs för att rekvisitet i 2 punkten skall uppfyllas kan variera avsevärt.

För de grövsta ärekränkningarna skall man kunna döma ut lika stränga straff som enligt gällande lag. Det finns inte skäl att sänka skalan, såsom man föreslår att det skall göras i 9 § i förhållande till vissa gällande ärekränkingsbestämmelser. Skadligheten av de grövsta ärekränkningarna har tydligt ökat sedan strafflagen utformades. De uppgifter och påståenden som framförs i television, radio och tidningar med stor upplaga blir nuförtiden snabbt kända i hela landet och i form av elektroniska publikationer sprids de via datanät världen runt. Vid den tid då strafflagen utformades var pressen till stor del lokal och tidningarnas upplaga var bara en bråkdel av den nuvarande.

11 §. Definition

Den föreslagna definitionsbestämmelsen preciserar de rekvisit som tillämpas på gärningar som endast utsträcker sig till hemfridsfären. Sådana är för det första hemfridsbrott (1 §) och grovt hemfridsbrott (2 §), där en gärning för att vara straffbar antingen måste ha utförts inom hemfridsfären eller så måste verkningarna av verksamheten utsträckas dit. Också 1 punkten i

bestämmelsen om olovlig avlyssning (5 §) och 1 punkten i bestämmelsen om olovlig observation (6 §) skyddar hemfridsfären. Rekvisiten för förberedelse till olovlig avlyssning och observation (7 §) är på motsvarande sätt delvis förknippade med hemfridsfären.

Begreppet hemfrid är i den föreslagna 11 § till sin utgångspunkt snävare än i gällande 24 kap. strafflagen, där den sk. offentliga hemfriden omfattar bl.a. ämbetsverk och det ställe där riksdagen sammanträder. I den föreslagna formen står begreppet hemfrid nära dess vardagliga betydelse: föremål för skydd är hemmet och dess omedelbara omgivning. Förutom på annat sätt erhåller den offentliga hemfridsfär som avses i gällande lag skydd i bestämmelserna om olovligt intrång, som finns i 3 och 4 §. Den som vistas på ett sådant område är skyddad också mot olovlig avlyssning och till vissa delar också mot olovlig observation. I övrigt föreslås inga ändringar i fråga om det område som för närvarande skyddas av hemfrid.

Hemfridsskyddade platser är bostäder, semesterbostäder och andra utrymmen som är avsedda för boende. De i lagrummet nämnda platserna skall således vara avsedda för boende på ett sätt som godkänns i rättsordningen. Av att något rum eller utrymme tas i bruk t.ex. för tillfälligt boende följer inte utan vidare att boendet erhåller hemfridsskydd. Kravet på att de utrymmen som används till boende skall vara avsedda för boende på ett sätt som godkänns i rättsordningen innebär att den som tältar på en annans mark utan hinder av hemfridsskydd får avlägsnas från området, om personen utan tillstånd slår läger för en längre tid än vad som med stöd av allemansrätten kan anses godtagbart. Sk. husockupanter erhåller inte heller hemfridsskydd gent emot husets ägare och innehavare. Lösandet av de konfliktsituationer som uppkommer i samband med hyresförhållanden regleras i lagen om hyra av bostadslägenhet.

Man behöver inte dra någon skarp gräns mellan bostäder, semesterbostäder och övriga utrymmen som är avsedda för boende, eftersom den föreslagna bestämmelsen omfattar alla dessa platser. Bestämmelsens förteckning över övriga utrymmen som är avsedda för boende är öppen och där nämns endast de mest allmänt förekommande utrymmen som omfattas av bestämmelsen. Med bostäder avses bl.a. höghus- och rad-

huslägenheter, egnahemshus samt delar av dessa. Semesterbostäder kan vara t.ex. sommarstugor. Utrymmen som utöver bostäder och semesterbostäder är avsedda för boende är bl.a. hotellrum, tält, husvagnar och farkoster som kan bebos. Utrymmen som är jämförbara med hotellrum är också andra rum som inkvarteringsrörelser erbjuder för inkvartering av gäster. Tält kan vara avsedda både för kortvarig övernattnings och för boende under en längre tid. Med husvagnar kan man jämställa husbilar och förarhytten i långtradare, om där finns en del som är avsedd för övernattnings. Båtar som man kan övernattna i kan, liksom fartyg, utgöra sådana i lagrummet avsedda farkoster som kan bebos.

I lagen anges uttryckligen att trappuppgångar i bostadshus hör till hemfridsfären. Områden utanför ytterdörrarna till bostadshuset förblir således utanför hemfridskyddet. Fastän bostadshusens gårdar inte direkt omfattas av hemfridsfären, kan förande av oväsen på gården straffas såsom störande av hemfrid, då sådan störning som avses i den föreslagna 1 § 2 punkten förorsakas personer som vistas i lägenheterna.

Direkt skydd ges de gårdsområden som utgör invånarnas privata område och de byggnader som hör till dessa områden. Egnahemstomter är typiska sådana områden. I mindre bostadsaktiebolag är det också möjligt att de gårdsområden som bolaget äger antingen i bolagsordningen eller genom avtal har uppdelats i privata områden för de olika bostädernas invånare. Dyliga gårdsområden som hör till bostäderna i radhus eller låga bostadshus åtnjuter hemfridskydd också i förhållande till andra personer som bor i bolagets utrymmen.

För tydlighetens skull nämns i lagrummet också sådana byggnader som direkt är förbundna med de gårdar som utgör invånarnas privata område. Huruvida en byggnad som är avsedd för annat än boende skyddas av hemfrid eller inte, avgörs inte på basis av dess karaktär utan på grund av dess läge på ett gårdsområde som omfattas av hemfridskydd. Byggnader hör till ett gårdsområde t.ex. då gårdsområdet är beläget mellan dem och bostaden. Sådana gårdsbyggnader utgörs vanligtvis av t.ex. bodar, garage samt bastu- och förrådsbyggnader. Ett garage som hör till en viss invånare i ett radhus skyddas således av hemfrid, om det är fast förbundet med hans boningshus eller dess gård som

utgör privat område.

Man kan inte på eget bevåg på ett bindande sätt utvidga det hemfridskyddade området så att det blir större än vad som definierats här och därigenom inskränka allemansrätten t.ex. genom att sätta upp ett staket runt området eller placera ut "tillträde förbjudet"-skyltar.

12 §. Åtalsrätt

1 mom. I regel skall det vara målsäganden som har åtalsrätten i fråga om hemfridsbrotten, olovligt intrång, olovlig avlyssning, olovlig observation samt förberedelse till olovlig avlyssning och observation. Grovt olovligt intrång skall dock underlyda allmänt åtal. Förslaget utvidgar kretsen för målsägandebrott, eftersom man till dessa räknar också de fall där ett ämbetsverk eller en person som vistas där blir föremål för olovligt intrång eller olovlig avlyssning eller observation.

Allmänna åklagaren skall dock kunna väcka åtal också själv, om en synnerligen viktig allmän fördel kräver det. Det blir således möjligt att utan åtalsyrkande av målsäganden väcka åtal också för de ovan nämnda målsägandebrotten, i fråga om vilka en dylik möjlighet inte finns för närvarande. En sådan situation kan uppkomma t.ex. då någon upprepade gånger har gjort sig skyldig till nämnda brott eller till något av dem, men antingen med påtryckning, hot eller pengar har förmått målsäganden eller målsägandena att avstå från åtal.

Målsägandens åtalsmonopol skall i allmänhet inte kunna åsidosättas då förhållandevis lindriga brott är föremål för prövning. Tröskeln för att man skall kunna åsidosätta målsägandens åtalsmonopol har i bestämmelsen gjorts tämligen hög. Vid åtalsprövningen skall målsägandens intresse ges stor tyngd vid bedömningen av det allmänna intressets betydelse.

Målsägande vid hemfridsbrott är de skyddade områdenas ägare och innehavare samt andra som lovligt vistas på dessa områden.

2 mom. Också spridande av information som kränker privatliv och ärekränkingsbrotten är målsägandebrott. Även då en viktig allmän fördel kan anses kräva att åtal skall väckas utan målsägandens åtalsbegäran för ett brott som begåtts genom användande av ett massmedium, skall riksåklagarens förordnande behövas för att åtal skall kunna väck-

as. I dag ges förordnandet av justitieministeriet. I gällande lag har åtalsrätten i övrigt organiserats på det föreslagna sättet (27 kap. 8 § strafflagen). Enligt motiveringen i den regeringsproposition som ledde till att gällande bestämmelsen utfärdades kan det behövas en möjlighet att väcka åtal utan målsägandens åtalsbegäran om ett massmedium upprepade gånger gör sig skyldigt till sådana grova brott som avses här. Vid bedömningen av om det är fråga om en viktigt allmän fördel skall också enskilda intressen beaktas.

Justitieministeriets ställning såsom innehavare av åtalsbefogenhet i fråga om tryckfrihetsbrott blir mer allmänt föremål för granskning i samband med det lagstiftningsinitiativ gällande användning av yttrandefrihet i massmedier som är under beredning (kommittébetänkande 1997:3). Den föreslagna ändringen som gäller ordnandet av åtalsbefogenheten kan göras skilt från revideringen av tryckfrihetslagen, eftersom det är fråga om målsägandebrott. Bestämmelserna om väckande av åtal i tryckfrihetslagen (42 § 1 mom. tryckfrihetslagen) har i praktiken inte tillämpats på målsägandebrott.

Justitieministeriet har inte gett åtalsförordnanden med stöd av 27 kap. 8 § strafflagen. Trots detta kan man inte anse att möjligheten att väcka åtal utan målsägandens åtalsbegäran är onödig. Detta kan ha preventiv betydelse. I lagstiftningen måste man dessutom alltså bereda sig på att det på grund av de sensationslystna massmedierna kan uppkomma behov av att väcka dylika åtal.

3 mom. Momentets bestämmelse om åtalsrätt i fråga om sådana brott som har riktats mot en avliden persons anseende bibehålls också huvudsakligen i sin nuvarande form. En förändring i förhållande till vad som gäller för närvarande är att förutom änkan eller änkingen och släktingarna också de som levde i gemensamt hushåll med den avlidne och andra personer som stod honom mycket nära kan väcka åtal. Att ha levit i gemensamt hushåll berättigar inte i och för sig till att väcka åtal, utan åtal kan väckas endast av en sådan person som hade ett mycket nära förhållande till den avlidne då denne levde. Par som lever i ett äktenskapsliknande förhållande är det mest typiska exemplet på sådana personer som står varandra nära på det sätt som avses i lagrummet. Andra mycket närstående personer kan vara t.ex. en annan vårdnadshavare för ett barn än barnets för-

älder, en makes barn eller en person som länge varit den avlidnes arbetskamrat.

1.2. 27 kap. Om ärekränkning och kränkning av privatliv

De straffbestämmelser som för närvarande ingår i gällande 27 kap. strafflagen skall i sin reviderade form ingå i det föreslagna 24 kap. Eftersom de övriga bestämmelserna i 27 kap. delvis är onödiga och delvis passar dåligt ihop med strafflagen föreslås det gällande 27 kap. i sin helhet bli upphävt.

1.3. 38 kap. Om informations- och kommunikationsbrott

3 §. *Kränkning av kommunikationshemlighet*

Paragrafen föreslås ändrad så att en bestämmelse som motsvarar dess 1 mom. 2 punkt skall tas in i 24 kap. 5 § såsom dess 2 punkt.

1.4. 42 kap. Om brott emot föreskrift till statens säkerhet eller allmän ordning

Kapitlets 1 § föreslås bli upphävd. I fråga om de gärningar som avses där kan man tillämpa den föreslagna straffbestämmelsen i 24 kap. 3 § strafflagen, som gäller olovligt intrång.

2. Lagen om integritetsskydd vid telekommunikation och dataskydd inom televerksamhet

Den hänvisning till den gällande 24 kap. 3 a § strafflagen som ingår i 18 § 1 mom. lagen om integritetsskydd vid telekommunikation och dataskydd inom televerksamhet skall ändras så att den hänvisar till den föreslagna 24 kap. 1 § 2 punkten, vilken till sitt innehåll motsvarar gällande 24 kap. 3 a § 1 mom.

3. Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft tre månader efter det att de har antagits och blivit stadfästa.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag**om ändring av strafflagen**

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i strafflagen 27 kap. och 42 kap. 1 §,
 dessa lagrum sådana de lyder, 27 kap. jämte ändringar och 42 kap. 1 § i lag 343/1939,
 och
ändras 24 kap. och 38 kap. 3 §,
 dessa lagrum sådana de lyder, 24 kap. jämte ändringar och 38 kap. 3 § i lag 578/1995,
 som följer:

24 kap.

**Om kränkning av integritet och frid samt
 om ärekränkning**

1 §

Hemfridsbrott

Den som obehörigen

1) tränger sig in eller i smyg eller genom
 att vilseleda någon annan inträder på en
 hemfridskyddad plats eller gömmer sig eller
 stannar kvar på en sådan plats, eller

2) stör någon annans hemfrid genom att
 föra oväsen, kasta föremål, ringa telefonsam-
 tal eller på något annat motsvarande sätt,
 skall för *hemfridsbrott* dömas till böter
 eller fängelse i högst sex månader.

2 §

Grovt hemfridsbrott

Om vid hemfridsbrott

1) gärningsmannen eller den som är delaktig
 i syfte att begå gärningen förser sig med
 ett vapen eller något annat redskap som lämpar
 sig för våld på person, eller om gärningsmannen
 eller den som är delaktig uppenbart har för avsikt
 att begå våld på person eller skada egendom, eller

2) brottsoffret på grund av att hotelser
 framställs eller egendom skadas i samband
 med brottet eller på grund av gärningsmannens
 antal har grundad anledning att frukta
 för sin hennes personliga säkerhet,

och hemfridsbrottet även bedömt som en
 helhet är grovt, skall gärningsmannen för

grovt hemfridsbrott dömas till böter eller
 fängelse i högst två år.

3 §

Olovligt intrång

Den som obehörigen

1) tränger sig in eller i smyg eller genom
 att vilseleda någon annan inträder i ett ämbetsverk,
 en affärslägenhet, ett kontor, en produktionsinrättning,
 en möteslokal eller någon annan motsvarande lokal
 eller byggnad eller på dess omgärdade gårdsområde,
 eller på ett kasernområde eller ett annat område
 som är i försvarsmaktens användning och där det
 enligt beslut av myndigheten i fråga är förbjudet
 att röra sig, eller

2) gömmer sig eller stannar kvar på en plats
 som avses i punkt 1,
 skall för *olovligt intrång* dömas till böter
 eller fängelse i högst sex månader.

Som olovligt intrång betraktas dock inte
 en gärning som föranlett endast liten olägenhet.

4 §

Grovt olovligt intrång

Om vid olovligt intrång

1) gärningsmannen eller den som är delaktig
 i syfte att begå gärningen förser sig med
 ett vapen eller något annat redskap som lämpar
 sig för våld på person, eller om gärningsmannen
 eller den som är delaktig uppenbart har för avsikt
 att begå våld på person eller skada egendom, eller

2) brottet riktar sig mot en byggnad eller

en lokal som används av riksdagen, republikens president eller statsrådet eller av en delegation eller representation för en främmande stat eller för en organisation som bildats av regeringar sinsemellan,

och det olovliga intrånget även bedömt som en helhet är grovt, skall gärningsmannen för *grovt olovligt intrång* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

5 §

Olovlig avlyssning

Den som obehörigen med en teknisk anordning

1) på en hemfridsskyddad plats avlyssnar eller upptar tal eller annat av händelser i privatlivet framkallat ljud som inte är avsett för hans eller hennes kännedom, eller

2) på någon annan än en hemfridsskyddad plats i smyg avlyssnar eller upptar tal, som inte är avsett för hans eller hennes och inte heller för någon annan utomståendes kännedom, under sådana omständigheter att talaren inte har skäl att anta att någon utomstående hör talet,

skall för *olovlig avlyssning* dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Försök är straffbart.

6 §

Olovlig observation

Den som obehörigen med en teknisk anordning

1) iakttar eller avbildar en person som vistas på en hemfridsskyddad plats eller på en toalett, i ett omklädningsrum eller på någon annan motsvarande plats, eller

2) på ett integritetskränkande sätt iakttar eller avbildar en person som vistas i en sådan byggnad eller lokal eller på ett sådant omgärdat gårdsområde som avses i 3 § och dit allmänheten inte äger tillträde,

skall för *olovlig observation* dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Försök är straffbart.

7 §

Förberedelse till olovlig avlyssning och olovlig observation

Den som placerar ut en i 5 eller 6 § av-

sedd anordning för att användas vid olovlig avlyssning eller olovlig observation, skall för *förberedelse till olovlig avlyssning* eller *förberedelse till olovlig observation* dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

8 §

Spridande av information som kränker privatliv

Den som obehörigen

1) genom ett massmedium eller

2) genom att på något annat sätt göra tillgängligt för ett stort antal människor

framför en uppgift, antydan eller bild som gäller någon annans privatliv så att gärningen är ägnad att orsaka skada eller lidande för den kränkte eller utsätta honom eller henne för andras missaktning, skall för *spridande av information som kränker privatliv* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

Som spridande av information som kränker privatliv anses inte framförande av en uppgift eller bild som gäller en sådan persons privatliv som verkar inom politiken, näringslivet, i en offentlig tjänst eller i ett offentligt uppdrag, om uppgiften, antydan eller bilden sammanhänger med personens förfarande i nämnda verksamhet och framförandet behövs för behandlingen av någon samhälleligt betydelsefull sak.

9 §

Ärekränkning

Den som

1) framför en osann uppgift eller antydan om någon annan så att gärningen är ägnad att orsaka skada eller lidande för den kränkta eller utsätta honom eller henne för andras missaktning, eller

2) på annat än i 1 punkten avsett sätt föredrar någon annan,

skall för *ärekränkning* dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

Saklig kritik som riktar sig mot någon annans förfarande inom politiken, näringslivet, i en offentlig tjänst eller ett offentligt uppdrag eller inom vetenskap, konst eller med dessa jämförbar offentlig verksamhet anses inte som ärekränkning enligt 1 mom. 2 punkten.

För ärekränkning döms också den som framför en osann uppgift eller antydan om

en avliden person så att gärningen är ägnad att orsaka lidande för personer som stod den avlidne särskilt nära.

10 §

Grov ärekränkning

Om den i 9 § 1 mom. avsedda ärekränkningen

1) sker genom ett massmedium eller genom att uppgiften eller antydning på något annat sätt görs tillgänglig för ett stort antal människor, eller

2) orsakar stort eller långvarigt lidande eller särskilt stor eller kännbar skada,

och ärekränkningen även bedömd som en helhet är grov, skall gärningsmannen för *grov ärekränkning* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

11 §

Definition

Hemfridskyddade platser är bostäder, semesterbostäder och övriga utrymmen som är avsedda för boende, såsom hotellrum, tält, husvagnar och fartyg som kan bebos, trappuppgångar i bostadshus samt gårdar som utgör invånarnas privata område och de byggnader som är fast förbundna med sådana gårdar.

12 §

Åtalsrätt

Allmänna åklagaren får inte väcka åtal för hemfridsbrott, grovt hemfridsbrott, olovligt intrång, olovlig avlyssning, olovlig observation eller förberedelse till olovlig avlyssning och olovlig observation, om inte målsäganden anmäler brottet till åtal eller en synnerligen viktig allmän fördel kräver att åtal väcks.

Allmänna åklagaren får inte väcka åtal för spridande av information som kränker privatliv, ärekränkning eller grov ärekränkning, om inte målsäganden anmäler brottet till åtal. Riksåklagaren kan dock förordna att åtal skall väckas, om brottet har begåtts genom ett massmedium och en synnerligen viktig allmän fördel kräver att åtal väcks.

Ett brott som avses i 9 § 3 mom. kan anmälans till åtal av den avlidnes änka eller änkling, syskon, släkting i rakt nedstigande eller uppstigande led eller den som levt i gemensamt hushåll med den avlidne eller av en annan person som stod den avlidne särskilt nära.

38 kap.

Om informations- och kommunikationsbrott

3 §

Kränkning av kommunikationshemlighet

Den som obehörigen

1) öppnar ett brev eller ett annat tillslutet meddelande som är adresserat till någon annan eller genom att bryta ett säkerhetsarrangemang skaffar uppgifter om ett meddelande som har upptagits elektroniskt eller med någon annan sådan teknisk metod och som är skyddat mot utomstående, eller

2) skaffar uppgifter om innehållet i samtal, telegram, text-, bild-, eller dataöverföring eller något annat motsvarande telemeddelande som förmedlas genom telenät eller om avsändande eller mottagande av ett sådant meddelande,

skall för *kränkning av kommunikationshemlighet* dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Försök är straffbart.

Denna lag träder i kraft den

2.

Lag

om ändring av 18 § lagen om integritetsskydd vid telekommunikation och dataskydd inom televerksamhet

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 22 april 1999 om integritetsskydd vid telekommunikation och dataskydd inom televerksamhet (565/1999) 18 § 1 mom. som följer:

18 §

Utlämnande av identifieringsuppgifter till myndigheterna

Polisen har rätt att utan hinder av tystnadsplikten enligt 7 §

1) med samtycke av målsäganden och den som innehar anslutningen få sådana identifieringsuppgifter om uppkopplingen till teleanslutningen som behövs för utredning av brott som avses i 16 kap. 9 a §,

17 kap. 13 § 2 punkten eller 24 kap. 1 § 2 punkten strafflagen (39/1889), samt

2) med abonnentens samtycke få identifieringsuppgifter om meddelanden som sänts från en mobilteleapparat, om detta är nödvändigt för att utreda brott som har lett till att mobilteleapparaten eller dess anslutning orättmätigt har kommit i någon annans besittning.

Denna lag träder i kraft den .

Helsingfors den 23 december 1999

Republikens President

MARTTI AHTISAARI

Justitieminister Johannes Koskinen

1.

Lag**om ändring av strafflagen**

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i strafflagen 27 kap. och 42 kap. 1 §,
 dessa lagrum sådana de lyder, 27 kap. jämte ändringar och 42 kap. 1 § i lag 343/1939,
 och
ändras 24 kap. och 38 kap. 3 §,
 dessa lagrum sådana de lyder, 24 kap. jämte ändringar och 38 kap. 3 § i lag 578/1995,
 som följer:

Gällande lydelse

24 kap.

Om fridsbrott

1 §

Hvar, som, utan laga skäl, emot annans vilja, intränger i hans hemvist, vare sig rum, hus, gård eller fartyg antingen han dem själf eger eller har lof eller lega för sig, eller utan fog underlåter att på tillsägelse derifrån aflägsna sig, eller utan skäligen anledning insmyger sig dit eller gömmer sig der undan, straffes för hemfridsbrott med böter högst femhundra mark eller fängelse ej öfver sex månader.

Hvilken, såsom nu är sagdt, bryter frid i hus, gård eller fartyg, der Kejsaren och Storfursten uppehåller sig, eller i hus, der landets Ständer, eller stånd eller utskott å landtdag hafva sammanträde, eller i embetsrum, eller rum, der tjensteförrättning sker, straffes med böter eller fängelse ej öfver ett år.

Begås brott, som i denna § sägs, i uppsåt att göra våld å person eller skada å egendom, eller af någon, som är försedd med vapen eller lifsfarligt tillhygge eller annat skademedel, eller af två eller flere gemenamt; vare straffet fängelse i högst två år.

2 §

Har upphävts genom lag 563/1998

Föreslagen lydelse

24 kap.

Om kränkning av integritet och frid samt om ärekränkning

1 §

Hemfridsbrott

Den som obehörigen

1) tränger sig in *eller i smyg eller genom att vilseleda någon annan inträder på en hemfridsskyddad plats eller gömmer sig eller stannar kvar på en sådan plats, eller*
 (se också 11 §)

(se olovligt intrång 3 § och grovt olovligt intrång 4 § 2 mom.)

(se grovt hemfridsbrott 2 § och grovt olovligt intrång 4 §)

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Den, som uppsåtligen slår in fönster hos annan, eller kastar in sten eller annat i hans rum, hus, gård eller fartyg eller skjuter dit in med vapen, straffes med böter högst femhundra mark eller fängelse ej öfver sex månader.

Bryter någon, såsom nu är sagdt, frid i hus, gård eller fartyg, der Kejsaren och Storfursten uppehåller sig, eller i hus, der landets Ständer, eller stånd eller utskott å landtdag hafva sammanträde, eller i embetsrum eller rum, der tjensteförrättning sker; straffes med böter eller fängelse ej öfver ett år.

3 a §

Den, som av illvilja eller självsvåld stör annans hemfrid genom oljud eller annat oväsende eller ock i uppenbar avsikt att störa annan orsakar uppringning till honom i telefonapparat, straffes med högst femtio dagsböter eller fängelse högst tre månader.

Om någon på sätt här sägs bryter frid å ställe som i 1 § 2 mom. avses, vare straffet böter eller fängelse i högst sex månader.

(se 1 § 2 punkten och grovt hemfridsbrott 2 §)

(se grovt olovligt intrång 4 §, jfr ofog 17 kap. 13 §)

2) stör någon annans hemfrid genom att föra oväsen, kasta föremål, ringa telefonsamtal eller på något annat motsvarande sätt, skall för hemfridsbrott dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.
(faller bort, jfr 17 kap. 13 §)

2 §

Grovt hemfridsbrott

(se 1 § 3 mom. och 3 §)

Om vid hemfridsbrott

1) gärningsmannen eller den som är delaktig i syfte att begå gärningen förser sig med ett vapen eller något annat redskap som lämpar sig för våld på person, eller om gärningsmannen eller den som är delaktig uppenbart har för avsikt att begå våld på person eller skada egendom, eller

2) brottsoffret på grund av att hotelser framställs eller egendom skadas i samband med brottet eller på grund av gärningsmännens antal har grundad anledning att frukta för att hans personliga säkerhet är i fara,

och hemfridsbrottet även bedömt som en helhet är grovt, skall gärningsmannen för grovt hemfridsbrott dömas till böter eller fängelse i högst två år.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Olovligt intrång

(se 1 § 2 mom.)

Den som obehörigen

1) tränger sig in eller i smyg eller genom att vilseleda någon annan inträder i ett ämbetsverk, en affärslägenhet, ett kontor, en produktionsinrättning, en möteslokal eller någon annan motsvarande lokal eller byggnad eller på dess omgärdade gårdsområde, eller på ett kasernområde eller ett annat område som är i försvarsmaktens användning, och där det enligt beslut av myndigheten i fråga är förbjudet att röra sig, eller

2) gömmer sig eller stannar kvar på en plats som avses i punkt 1,

skall för olovligt intrång dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

Som olovligt intrång betraktas dock inte en gärning som föranlett endast liten olägenhet.

4 §

Grovt olovligt intrång

(se 1 § 3 mom. och 3 §)

Om vid olovligt intrång

1) gärningsmannen eller den som är delaktig i syfte att begå gärningen förser sig med ett vapen eller något annat redskap som lämpar sig för våld på person, eller om gärningsmannen eller den som är delaktig uppenbart har för avsikt att begå våld på person eller skada egendom, eller

2) brottet riktar sig mot en byggnad eller en lokal som används av riksdagen, republikens president eller statsrådet eller av en delegation eller representation för en främmande stat eller för en organisation som bildats av regeringar sinsemellan,

och det olovliga intrånget även bedömt som en helhet är grovt, skall gärningsmannen för grovt olovligt intrång dömas till böter eller fängelse i högst två år.

3 b §

5 §

Olovlig avlyssning

Den som olovligen med teknisk apparat avlyssnar eller upptar vad som sker på plats eller inom område, som avses i 1 §, skall för

Den som obehörigen med en teknisk anordning

1) på en hemfridsskyddad plats avlyssnar

Gällande lydelse

olovlig avlyssning dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

(se 38 kap. 3 § 2 mom. och 4 §)

Den som olovligen med teknisk apparat iakttar eller avbildar person, som befinner sig på plats eller inom område, som avses i 1 §, skall för olovlig observation dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Placerar någon i ovan i 1 eller 2 mom. nämnd avsikt teknisk apparat, som möjliggör olovlig avlyssning eller observation, på plats eller inom område, som nämnes i 1 §, skall gärningsmannen för förberedelse till olovlig avlyssning eller observation dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

4 §

Har upphävts genom lag 563/1998

Föreslagen lydelse

eller upptar sådant tal eller annat av en händelse i privatlivet framkallat ljud som inte är avsett för hans kännedom, eller

2) på någon annan än en hemfridsskyddad plats i smyg avlyssnar eller upptar tal, som inte är avsett för hans eller någon annan utomståendes kännedom, under sådana omständigheter att talaren inte har skäl att anta att någon utomstående hör hans tal,

skall för olovlig avlyssning dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Försök är straffbart.

6 §

Olovlig observation

Den som obehörigen med en teknisk anordning

1) iakttar eller avbildar en person som vistas på en hemfridsskyddad plats eller på en toalett, i ett omklädningsrum eller på någon annan motsvarande plats, eller

2) på ett integritetskränkande sätt iakttar eller avbildar en person som vistas i en sådan byggnad eller lokal eller på ett sådant omgärdat gårdsområde som avses i 3 § och dit allmänheten inte äger tillträde,

skall för olovlig observation dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Försök är straffbart.

7 §

Förberedelse till olovlig avlyssning och olovlig observation

Den som placerar ut en i 5 eller 6 § avsedd anordning för att användas vid olovlig avlyssning eller olovlig observation, skall för förberedelse till olovlig avlyssning eller förberedelse till olovlig observation dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

*Spridande av information som kränker
privatliv*

(se kränkning av privatliv 27 kap. 3 a §)

Den som obehörigen

1) genom ett massmedium eller

2) genom att på något annat sätt göra tillgängligt för ett stort antal människor framför en uppgift, antydan eller bild som gäller någon annans privatliv så att gärningen är ägnad att orsaka skada eller lidande för den kränkte eller utsätta honom för andras missaktning, skall för spridande av information som kränker privatliv dömas till böter eller fängelse i högst två år.

Som spridande av information som kränker privatliv anses inte framförande av en uppgift eller bild som gäller en sådan persons privatliv som verkar inom politiken, näringslivet, i en offentlig tjänst eller i ett offentligt uppdrag, om uppgiften, antydan eller bilden sammanhänger med personens förfarande i nämnda verksamhet och framförandet behövs för behandlingen av någon samhälleligt betydelsefull sak.

9 §

Ärekränkning

(se 27 kap. 1 § 1 mom., 2 § 1 mom., 3 § 1 mom. och 6 § 2 mom.)

Den som

1) framför en osann uppgift eller antydan om någon annan så att gärningen är ägnad att orsaka skada eller lidande för den kränkta eller utsätta honom för andras missaktning, eller

2) på annat än i 1 punkten avsett sätt föredrar någon annan, skall för ärekränkning dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

(se 27 kap. 4 §)

Saklig kritik som riktar sig mot någon annans förfarande inom politiken, näringslivet, i en offentlig tjänst eller ett offentligt uppdrag eller inom vetenskap, konst eller med dessa jämförbar offentlig verksamhet anses inte som ärekränkning enligt 1 mom. 2 punkten.

För ärekränkning döms också den som framför en osann uppgift eller antydan om en avliden person så att gärningen är ägnad att orsaka lidande för personer som stod den avlidne särskilt nära.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §

Grov ärekränkning

(se 27 kap. 1 § 2 mom., 2 § 2 mom. och 3 § 2 mom.)

Om den i 9 § 1 mom. avsedda ärekränkningen

1) sker genom ett massmedium eller genom att uppgiften eller antydanden på något annat sätt görs tillgänglig för ett stort antal människor, eller

2) orsakar stort eller långvarigt lidande eller särskilt stor eller kännbar skada, och ärekränkningen även bedömd som en helhet är grov, skall gärningsmannen för grov ärekränkning dömas till böter eller fängelse i högst två år.

11 §

Definition

(ny; jfr 24 kap. 1 § 1 och 2 mom.)

Hemfridsskyddade platser är bostäder, semesterbostäder och övriga utrymmen som är avsedda för boende, såsom hotellrum, tält, husvagnar och fartyg som kan bebos, trap-puppgångar i bostadshus samt gårdar som utgör invånarnas privata område och de byggnader som är fast förbundna med sådana gårdar.

5 §

12 §

Åtalsrätt

Ej må brott, som nämnes i 1, 2, 3, 3 a eller 3 b §, åtalas av allmän åklagare, om ej målsäganden anmält brottet till åtal eller brottet förövats på ställe, som avses i 1 § 2 mom., eller riktar sig mot sådant ställe eller där befintlig person.

Allmänna åklagaren får inte väcka åtal för hemfridsbrott, grovt hemfridsbrott, olovligt intrång, olovlig avlyssning, olovlig observation eller förberedelse till olovlig avlyssning och olovlig observation, om inte målsäganden anmält brottet till åtal eller en synnerligen viktig allmän fördel kräver att åtal väcks.

(se 27 kap. 8 §)

Allmänna åklagaren får inte väcka åtal för spridande av information som kränker privatliv, ärekränkning eller grov ärekränkning, om inte målsäganden anmäler brottet till åtal. Riksåklagaren kan dock förordna att åtal skall väckas, om brottet har begåtts genom ett massmedium och en synnerligen viktig allmän fördel kräver att åtal väcks.

Ett brott som avses i 9 § 3 mom. kan an-målas till åtal av den avlidnes änka eller

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

27 kap.

Om ärekränkning och kränkning av privatliv

1 §

Hvar, som, emot bättre vetande, sanningslöst påbördar annan bestämdt brott, eller visst slag af brott, eller annan sådan handling, som kan ådraga denne missaktning eller vara menlig för hans näring eller fortkomst, eller ock derom utsprider dikt eller osant rykte, straffes för smädelse med fängelse från och med en månad till och med ett år eller böter ej under etthundra mark.

Sker smädelsen offentligen, eller genom tryckalster, skrift eller bildlig framställning, som den skyldige utsprider eller låter utspida; vare straffet fängelse från och med två månader till och med två år eller böter ej under tvåhundra mark.

2 §

Den, som uppsåtligt, dock icke emot bättre vetande, påbördar annan bestämdt brott, eller visst slag af brott, eller annan sådan handling, som kan ådraga denne missaktning eller vara menlig för hans näring eller fortkomst, eller ock derom utsprider rykte, straffes, om sannolika skäl för tillvitelsen eller ryktet ej kunna företes, med böter från och med femtio till och med femhundra mark eller fängelse ej öfver sex månader.

Sker sådan smädelse offentligen, eller genom tryckalster, skrift eller bildlig framställning, som den skyldige utsprider eller låter utspida; vare straffet böter minst etthundra mark eller fängelse ej öfver ett år.

3 §

Hvar, som annorledes, än nu är sagdt, kränker annan med skymfligt yttrande, eller hotelse, eller annan handling, som är missfirmlig, straffes för förolämpning med böter högst tvåhundra mark eller fängelse ej öfver tre månader.

Sker förolämpningen offentligen, eller ge-

änkling, syskon, släkting i rakt nedstigande eller uppstigande led eller *den som levt i gemensamt hushåll med den avlidne eller av en annan person som stod den avlidne särskilt nära.*

(27 kap. upphävs och motsvarande bestämmelser ingår huvudsakligen i det föreslagna 24 kap.)

(se ärekränkning 24 kap. 9 §)

(se grov ärekränkning 24 kap. 10 §)

(se ärekränkning 24 kap. 9 §)

(se grov ärekränkning 24 kap. 10 §)

(se ärekränkning 24 kap. 9 §)

Gällande lydelse

nom tryckalster, skrift eller bildlig framställning, som den skyldige utsprider eller låter utspida; vare straffet böter högst femhundra mark eller fängelse ej öfver fyra månader.

3 a §

Den som utan laga rätt med användande av massmedium *eller på annat liknande sätt* om annans privatliv *offentligen sprider* uppgift, antydan eller bild, som är ägnad att orsaka denne skada eller lidande, skall för *kränkning av privatliv* dömas till fängelse i högst två år eller till böter. Som kränkning av privatliv skall icke anses offentliggörande, som gäller persons förfarande i offentlig tjänst eller offentligt värv, i näringslivet eller i politisk verksamhet eller i annan med dessa jämförbar verksamhet och som är av nöden för behandlingen av någon samhälleligt betydelsefull sak.

4 §

Den, som skymfar död mans minne, genom att emot bättre vetande sanningslöst påbörda honom bestämdt brott, eller visst slag af brott, eller annan sådan handling, hvilken, der han lefvat, skulle varit egnad att ådraga honom missaktning, eller och derom utsprider dikt eller osant rykte, straffes med fängelse i högst sex månader eller böter.

Har den, emot hvilken tillvitelsen skett, varit död i tjugu år eller längre tid; vare rätt att åtala ärekränkningen förfallen.

5 §

Den, som tilltalas för ärekränkning, hvarom i detta kapitel stadgas, hafve rätt att bevisa sanningen af gjordt tillmäle, såframt han förbehåller sig att styrka bestämdt handling; och varde bevis derom framställt i ärekränkningsmålet. Vittne må dock äfven höras inför annan domstol än den, der målet anhängiggjorts, på sätt i (4 §) 17 kap. R.B. är stadgad.

Innefattar tillmälet beskyllning för brott, hvarom fallit dom, som vunnit laga kraft; skall tillmälet anses styrkt om den, emot hvilken det gjorts, förklarats öfvertygad om brottet, men ostyrkt om han frikänts. Har åtal för brottet börjats, men dom ej fallit eller ej vunnit laga kraft; skall, tills det skett, anstå med åtgärd i målet om ärekränkningen. Vill den, som gjort tillmälet, åtala

Föreslagen lydelse

(se grov ärekränkning 24 kap. 10 §)

(se spridande av information som kränker privatliv 24 kap. 8 §)

(se ärekränkning 24 kap. 9 § 3 mom.)

(faller bort, se åtalsrätt 24 kap. 12 § 3 mom.)

(faller bort, se 17 kap. 41 § rättegångsbalken)

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

eller till åtal angifva brottet, och är han målsegande eller hör brottet under allmänt åtal; vare lag samma, såframt han styrker, att saken blifvit inom tid, som domstolen förelagt, anhängiggjord.

Har rätt att åtala brott förfallit, efter hvad derom i 8 kap. stadgas; utgöre det ej hinder att framställa bevis om sanningen af gjordt tillmäle.

6 §

Styrker den, som är tilltalad för ärekränkning, sanningen af gjordt tillmäle, men framgår af tillvitelsens form eller de omständigheter, under hvilka den skett, att han velat kränka; skall han ändå straffas för föroläpning.

Har någon, i afsigt att kränka annan, tillvitat honom brott, för hvilket han blifvit straffad; varde ock dömd för föroläpning.

(faller bort, se ärekränkning 24 kap. 9 §)

(faller bort, se ärekränkning 24 kap. 9 §)

7 §

Den, som dömes till straff för ärekränkning, varde efter omständigheterna tillika känd skyldig att ersätta målseganden kostnad för domens tryckning i allmän eller ortens tidning, om målseganden det äskar.

(faller bort)

8 §

Ej må smädelse, föroläpning eller kränkning av privatliv åtalas av allmän åklagare, såframt icke målsäganden anmält brottet till åtal. Justitieministeriet kan likväl förordna om väckande av åtal, såframt brottet skett med användande av massmedium och synnerligen viktig allmän fördel kräver väckande av åtal. Har avliden persons minne skymfats, äro *dennes make*, föräldrar, barn och syskon berättigade att åtala för eller till åtal anmäla brottet.

(se åtalsrätt 24 kap. 12 § 2 och 3 mom.)

38 kap.

38 kap.

Om informations- och kommunikationsbrott

Om informations- och kommunikationsbrott

3 §

3 §

*Kränkning av kommunikationshemlighet.**Kränkning av kommunikationshemlighet*

Den som obehörigen

Den som obehörigen

1) öppnar ett brev eller annat tillslutet meddelande som är adresserat till någon annan eller genom att bryta ett säkerhetsarran-

1) öppnar ett brev eller ett annat tillslutet meddelande som är adresserat till någon annan eller genom att bryta ett säkerhetsarran-

Gällande lydelse

gemang skaffar uppgifter om ett meddelande som har upptagits elektroniskt eller med någon annan sådan teknisk metod och som är skyddat mot utomstående,

2) i smyg med tekniska *specialanordningar* avlyssnar eller i smyg med en teknisk apparat upptar någon annans tal som inte är avsett att komma till hans eller andra utomståendes kännedom, under sådana omständigheter att den talande inte har haft skäl att anta att någon utomstående hör hans tal eller

3) skaffar uppgifter om innehållet i samtal, telegram, text-, bild- eller dataöverföring eller något annat motsvarande teledelande som förmedlas genom telenät eller om avsändande eller mottagande av ett sådant meddelande

skall för *kränkning av kommunikationshemlighet* dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Försök är straffbart.

42 kap.

Om brott emot föreskrift till statens säkerhet eller allmän ordning

1 §

Var, som mot förbud, vilket av vederbörande myndighet antingen muntligt eller genom anslag på platsen tillkännagivits eller eljest bör anses hava kommit till hans kännedom, eller svikligen förskaffar sig eller annan tillträde till fästning, örlogshamn, krigsfartyg, försvarsväsendets tjänsterum eller kasern-, läger-, övnings- eller förrådssområde, som är i försvarsväsendets besittning, eller till fabrik eller annan för försvaret verksam inrättning eller gör försök därtill; straffes, där icke strängare straffpåföljd för gärningen annorstädes i lagen är utsatt, med böter eller fängelse i högst två år.

Föreslagen lydelse

gemang skaffar uppgifter om ett meddelande som har upptagits elektroniskt eller med någon annan sådan teknisk metod och som är skyddat mot utomstående, *eller*

(se olovlig avlyssning 24 kap. 5 § 1 mom. 2 punkten)

2) skaffar uppgifter om innehållet i samtal, telegram, text-, bild-, eller dataöverföring eller något annat motsvarande teledelande som förmedlas genom telenät eller om avsändande eller mottagande av ett sådant meddelande,

skall för *kränkning av kommunikationshemlighet* dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Försök är straffbart.

(faller bort, se olovligt intrång 24 kap. 3 § och grovt olovligt intrång 24 kap. 4 §)

Denna lag träder i kraft den

2.

Lag**om ändring av 18 § lagen om integritetsskydd vid telekommunikation och dataskydd inom televerksamhet**

I enlighet med riksdagens beslut
 ändras i lagen den 22 april 1999 om integritetsskydd vid telekommunikation och dataskydd inom televerksamhet (565/1999) 18 § 1 mom. som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §

Utlämnande av identifieringsuppgifter till myndigheterna

Polisen har rätt att utan hinder av tystnadsplikten enligt 7 §

1) med samtycke av målsäganden och den som innehar anslutningen få sådana identifieringsuppgifter om uppkopplingen till teleanslutningen som behövs för utredning av brott som avses i 16 kap. 9 a §, 17 kap. 13 § 2 punkten eller 24 kap. 3 a § strafflagen (39/1889), samt

2) med abonnentens samtycke få identifieringsuppgifter om meddelanden som sänts från en mobilteleapparat, om detta är nödvändigt för att utreda brott som har lett till att mobilteleapparaten eller dess anslutning orättmätigt har kommit i någon annans besittning.

Polisen har rätt att utan hinder av tystnadsplikten enligt 7 §

1) med samtycke av målsäganden och den som innehar anslutningen få sådana identifieringsuppgifter om uppkopplingen till teleanslutningen som behövs för utredning av brott som avses i 16 kap. 9 a §, 17 kap. 13 § 2 punkten eller 24 kap. 1 § 2 punkten strafflagen (39/1889), samt

2) med abonnentens samtycke få identifieringsuppgifter om meddelanden som sänts från en mobilteleapparat, om detta är nödvändigt för att utreda brott som har lett till att mobilteleapparaten eller dess anslutning orättmätigt har kommit i någon annans besittning.

Denna lag träder i kraft den

